

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

GIEDRĖ JUŠKIENĖ

Neakivaizdinių edukologijos studijų programos (specializacija: švietimo vadyba) magistrantūros
studentė

**NEFORMALIOJO UGDYMO KOKYBĖS SUVOKTIS IR VERTINIMAS (ATVEJO
ANALIZĖ)**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
Prof. habil. Dr. Audronė Juodaitytė

Šiauliai, 2012

Darbas originalus..... Giedrė Juškienė

TURINYS

SANTRAUKA	4
ĮVADAS	9
1. NEFORMALIOJO MOKINIŲ UGDYMO - ŠVIETIMO KONCEPCIJOS ANALIZĖ	11
1.1. Asmenybės ugdymo proceso samprata	11
1.2. Neformaliojo moksleivių švietimo samprata ugdymo kontekste.....	15
1.2.1. Neformaliojo ugdymo santykis su formaliuoju ugdymu	17
1.2.2. Neformaliojo ugdymo proceso klasifikacija	20
1.3. Neformaliojo ugdymo reikšmė jauno asmens raidos procesui	22
1.4. Neformaliojo ugdymo organizavimo principai ir funkcijos	24
2. NEFORMALIOJO UGDYMO PROCESO KOKYBĖS LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOJE ANALIZĖ	29
2.1. Paslaugų kokybės valdymo bei prieinamumo raiškos ypatybės	29
2.1.1. Švietimo kokybės apibūdinimas.....	30
2.1.2. Lietuvos švietimo kokybės prieinamumo principas neformaliojo ugdymo kontekste ...	34
2.2. Neformaliojo ugdymo praktinė ir normatyvinė plėtra Lietuvoje.....	36
2.2.1. Neformaliojo ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose ištakos Lietuvoje	36
2.2.2. Neformalųjį mokinių švietimą reglamentuojantys įstatymai ir teisės aktai.....	38
2.3. Neformaliojo ugdymo Lietuvoje problemos ir rekomendacijos.....	41
3. NEFORMALIOJO UGDYMO KOKYBĖ GIMNAZIJOJE : EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI	47
3.1 Tyrimo organizavimas ir metodai.....	47
3.2 Neformaliojo ugdymo kokybė gimnazijoje pedagogų požiūriu	52
3.3 Tėvų požiūris į vaikų neformalųjį ugdymą gimnazijoje.....	57
3.4 Neformalusis ugdymas gimnazijoje moksleivių požiūriu.....	61
3.5 Mokytojų, tėvų ir mokinių požiūrio į neformaliojo ugdymo kokybę palyginamoji analizė.....	66

IŠVADOS	75
REKOMENDACIJOS	77
LITERATŪRA	78
PRIEDAI	82

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Lietuvoje, Vakarų Europos šalyse ir visame pasaulyje nuolat diskutuojama apie švietimo kokybę, jo įtaką jaunimo vertybėms ir švietimo strategijos bei politikos prioritetus. Vieni profesionalai ir visuomenės atstovai labiau akcentuoja universitetų kaip mokslo įstaigų, rengiančių specialistus, reikšmę švietimo sistemai, o kiti išskiria neformaliojo ugdymo svarbą, užsiimant konkrečia kūrybine ar svarbia asmenybei veikla, kuri daro įtaką asmenybės vertybėms ir pozityviajai asmenybės socializacijai. Lietuvoje egzistuoja nemažai neformaliojo ugdymo įstaigų, tačiau tai dar neužtikrina kokybiško vaiko ugdymo proceso. Dabartinėje Lietuvos švietimo sistemoje neformaliajam ugdymui reikėtų skirti daugiau dėmesio, dėl problemų, susijusių su neformaliojo ugdymo prieinamumu, finansavimo ir svarbos suvokimu.

Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje viena iš populiariausių neformaliojo ugdymo formų yra būreliai. Būrelius reikėtų suprasti kaip grupę laisvu noru susibūrusių vaikų, norinčių susipažinti su tam tikromis veiklomis arba gilinti savo žinias pasirinktoje veikloje. Ypatingai svarbu, kad būrelių veikla būtų kokybiška ir mokiniai galėtų įgyti naujos patirties, pasisemti naujų žinių. Todėl nuspręsta ištirti neformaliojo ugdymo kokybę Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje.

Tyrimo problema. Ugdant visuomenišką asmenybę, atsižvelgiant į jos interesus ir poreikius, labai svarbu skirti daugiau dėmesio neformaliajam vaikų švietimui (papildomam ugdymui, laisvalaikiui, popamokinei veiklai). Vaikų kokybiškas laisvalaikio organizavimas ir motyvuotas dalyvavimas – aktuali pedagoginė problema ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių pedagogams. Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazija organizuoja neformalaus pobūdžio veikas, svarbu ištirti, ar kokybiškas neformalus ugdymas šioje gimnazijoje.

Darbo tikslas- Išanalizuoti švietimo kokybės raišką neformaliojo ugdymo kontekste, atliekant teorinę ir empirinę analizę.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti neformalaus ugdymo proceso sampratą.
2. Išsiaiškinti neformaliojo ugdymo raiškos aspektus, vadovaujantis švietimo kokybės rodikliais.
3. Atlikti empirinį tyrimą, siekiant nustatyti Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos neformalaus ugdymo kokybę ir pateikti veiklos tobulinimo rekomendacijas

Tyrimo objektas - jaunimo neformaliojo ugdymo kokybė.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės pedagoginės - psichologinės, socialinės literatūros analizė.

2.Empiriniai: anoniminė anketinė apklausa raštu, siekiant ištirti mokinių, mokytojų, tėvų požiūrį į gimnazijos neformalaus ugdymo kokybę.

Tyrimo duomenys apdoroti taikant kiekybinės ir kokybinės analizės metodus. Anketinių duomenų analizei naudota SSPS programa (Statistical Package for the Social Sciences). Tyrimo metu gautiems duomenims apdoroti, sisteminti ir grafiškai vaizduoti naudotos Windows Microsoft Word ir Windows Microsoft Exel programos.

Tyrimo dalyvių imtis.

Anketinėje apklausoje dalyvavo Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokiniai (n= 179), jų tėvai (n=100) ir mokytojai (n=50). Iš viso šioje apklausoje dalyvavo 329 žmonės. Tyrimas buvo grindžiamas savanoriškumo ir anonimiškumo principais. Anonimiškumu siekta gauti autentiškus, atvirus atsakymus. Stengtasi, kad išsakyti teiginiai nebūtų nulemti pašalinių asmenų, jų nuostatų, o atspindėtų konkretaus tiriamojo nuomonę.

Tyrimo išvados.

- Dauguma Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos pedagogų yra patenkinti savo mokyklose sudarytomis neformaliojo ugdymo sąlygomis.
- Nors mokyklose organizuojamuose būreliuose dalyvauja tik pusė moksleivių, jie patys ir jų tėvai yra patenkinti neformaliojo ugdymo kokybe.
- Mokiniai ir tėvai nėra pakankamai įtraukiami planuojant ir vykdant neformaliojo ugdymo veiklą.
- Daugumą mokytojų tenkina jų mokinių mokymosi rezultatai, o dėl nesėkmių, pedagogų nuomone, dažniausiai būna kaltos per sunkios mokomųjų dalykų programos.
- Dauguma pedagogų sutinka, kad mokiniai pakankamai noriai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, o kalbant apie problemas, kylančias neformaliajame ugdyme, buvo nurodomas valandų, skiriamų būreliams, trūkumas, būrelių įvairovės problema, jų finansavimo sunkumai.
- Apklaustieji mokinių tėvai, bendrai paėmus, yra patenkinti jų vaikų mokykloje organizuojama būrelių veikla, ir dauguma jų norėtų, kad vaikai mokykloje mokytųsi papildomai.
- Vaikams nėra labai svarbi tėvų nuomonė renkantis būrelius – pasak tėvų, jų nuomonė tampa svarbi dažniausiai tik tuomet, kai reikia gauti pinigų savo pomėgiams realizuoti ar planuojant vasaros atostogas.
- Mokiniai, dalyvaujantys neformaliajame ugdyme, teigia, kad juos tai daryti skatina noras įdomiau gyventi, susirasti naujų draugų ir išreikšti save. Dauguma moksleivių supranta, kad

neformalusis ugdymas naudingas ne tiek tėvams ar valstybei, kiek jaunimui ir patiems dalyvaujantiems. Labiausiai respondentai neformaliojo ugdymo kontekste vertina puikias sąlygas savirealizacijai ir individualų dėmesį kiekvienam lankančiam, tuo tarpu pedagogų kompetencija jiems atrodo esantis mažiausiai svarbus aspektas.

- Mokiniai nėra patenkinti tuo, kaip mokykloje atsižvelgiama į jų nuomonę organizuojant būrelius – jų pageidavimais dažniausiai domisi tėvai ir būrelių vadovai, o ne mokyklos vadovybė.
- Mokiniai visus neformaliojo ugdymo kokybės aspektus vertina labiau neigiamai, nei mokytojai ir tėvai, o pedagogų nuomonė apie daugelį šio ugdymo parametrų yra labiausiai teigiama iš visų apklaustųjų.
- Tėvai yra labiau linkę dėti didelius lūkesčius, susijusius su vaikų neformaliuoju ugdymu ir jų laisvalaikiu, o tėvų – vaikų ryšiui ir geresniam tarpusavio supratimui palaikyti reikalinga geresnė bendravimo kokybė.
- Mokiniai pageidauja daugiau iniciatyvos ir saviraiškos laisvės, nei jiems norėtų suteikti mokytojai ir tėvai. Visos trys respondentų grupės sutaria, kad neformalaus ugdymo pedagogų kvalifikaciją reikia tobulinti mažiausiai, kalbant apie visas paminėtas neformalaus ugdymo kokybės tobulinimo sritis tėvai mato daugiausia tobulintinų vietų, o mokiniai – mažiausiai. Tiek tėvams, tiek vaikams svarbiausia renkantis būrelius yra linksmai praleidžiamas laikas, tačiau tėvams, priešingai nei jų atžaloms, žymiai svarbiau renkantis neformaliojo ugdymo veiklą, kad jos užsiėmimų metu vaikas būtų saugus, būtų puoselėjama jo sveikata ir būtų įgyjamos naujos žinios.

SUMMARY

The relevance of the topic nowadays. New tasks arise for the educators and leaders of school community in the context of education reform: how to solve the problem of students organized leisure time in a qualitative manner. After-school activity can be considered the main form of organized leisure time, therefore it is relevant to be able to qualitatively and efficiently use all its possibilities of positive effect, precisely: to strengthen child's self-confidence, to cherish his/her independence and to occupy him/her after school, saving from undesirable influence in the street. According to G. Kvieskienė (2006), informal education must function in the way the student would have the possibilities to deepen, add and develop the knowledge gained during the formal education; to realize the needs of self-expression during the artistic, sports or other activities; to self-develop as a social subject: to communicate in a free and easy manner; to develop the competences necessary for active economic activity, professional career; to develop the public spirit, national and cultural consciousness.

In Simonas Gaudėšius Gymnasium in Šilalė, one of the most popular forms of informal education is after-school activities. These should be perceived as the group of children who gathered together in a free will and who are willing to get acquainted with certain activities or to deepen their own knowledge in the chosen activity. It is especially important for the activity to be qualitative and for students to be able to gain new experience and to get new knowledge. Therefore, I decided to study the quality of informal education in Simonas Gaudėšius Gymnasium in Šilalė.

Problem. Is informal education qualitative in Simonas Gaudėšius Gymnasium in Šilalė.

The purpose of the work – to study the informal education in Simonas Gaudėšius Gymnasium in Šilalė.

The goals of the research:

1. To study the quality of informal education from the position of the students, parents and teachers.
2. To accomplish an empirical study and determine the quality of informal education in the gymnasium.
3. To present the findings and suggestions for the development of the quality of informal education in the gymnasium.

The purpose of the research- quality of children informal education.

The research methods:

1. Theoretical: analysis of scientific pedagogical-psychological, social literature.

2. Empirical: anonymous questionnaire in written, on purpose of studying students', teachers' and parents' attitude towards the quality of informal education in the gymnasium.

The data of the study was processed applying the methods of quantitative and qualitative analysis. SSPS program (Statistical Package for the Social Sciences) was used for the analysis of questionnaire data. Windows Microsoft Word and Windows Microsoft Excel programs were used to process, systemize and graphically visualize the data received during the study.

The scope of the research.

Students (n=179), their parents (n=100) and teachers (n=50) of Simonas Gaudėšius Gymnasium in Šilalė took part in the questionnaire interview. In total, 329 people took part in this interview. The study was based on the principles of voluntarism and anonymity. The aim of anonymity was to receive authentic and open answers. It was sought that the given statements were not determined by bystanders, their attitudes, and to reflect the opinion of a concrete studied person.

The conclusions.

- Most educators of Simonas Gaudėšius Gymnasium in Šilalė are satisfied with the conditions of informal education in their school.
- Although only half of student participate in the after-school activities organized at school, they themselves and their parents are satisfied with the quality of informal education.
- Students and parents are not engaged enough in the planning and performing activity of informal education.

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikinės demokratinės visuomenės kūrimo vienas iš svarbiausių veiksnių – vertybių ugdymas. Vien per pamokas neįmanoma kokybiškai padaryti visko, kad atsiskleistų prigimtiniai mokinių gabumai, vystytųsi kūrybinės galios, susidarytų vertybinės orientacijos. Dėl šių priežasčių turi būti ypatingas dėmesys skiriamas papildomajam neformaliajam ugdymui. Neformalusis ugdymas yra neatsiejama viso ugdymo proceso dalis (Papildomojo ugdymo koncepcijos projektas, 2000, p. 1), nes jaunojo piliečio ugdymas apima ne tik mokymą, bet ir mokymąsi, lavinimąsi, auklėjimąsi. Neformalusis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose kaip tik padeda atskleisti prigimtinius moksleivių gabumus, vystyti kūrybines galias. Dėl to neformaliajam ugdymui turi būti skiriamas pakankamas dėmesys. Vaikų kokybiškas laisvalaikio organizavimas ir motyvuotas dalyvavimas – aktuali pedagoginė problema ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių pedagogams. Dabartinė visuomenė susiduria su daugeliu iššūkių, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su jaunų žmonių ugdymu, gerove ir valstybės ateitimi. Didėjanti demografinė krizė, augantis nusikalstamumas, plintančios socialinės ligos, grėsmingai aukštas jaunimo nedarbo lygis – tai tik keletas akivaizdžiai matomų ir išmatuojamų visuomenės rodiklių, įtakančių jaunų žmonių dvasinių ir intelektinių jėgų vystymąsi. Ypatingą reikšmę šiuolaikinėje informacijos pertekliaus ir greitų pasikeitimų visuomenėje įgauna jauno žmogaus įgytų kompetencijų, žinių ir gyvenimo poreikių santykis. Taigi šie temos parametrai suponuoja neformaliojo ugdymo analizės aktualumą ir reikšmę.

Problema- nepakankamas dėmesys skiriamas mokinių dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje, poreikiams išsiaiškinti bei galimybei juos tenkinti, neieškoma sprendimų, kaip pritraukti mokinius ir pagerinti neformaliojo ugdymo kokybę. Taip pat kyla labai daug ginčų, kaip turi būti traktuojamas neformalusis švietimas, koks jo vaidmuo formaliojo ugdymo kontekste. Vis bandoma nubrėžti ribą tarp šių švietimo formų, tačiau ji yra labai menka. Dažniausiai grįžtama prie išvados, kad neformalusis ugdymas tiesiog yra formaliojo ugdymo papildantis elementas.

Darbe siekiama pagrįsti **hipotezę**, kad Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje sudarytos palankios sąlygos neformaliajam vaikų ugdymui.

Darbo tikslas - Išanalizuoti švietimo kokybės raišką neformaliojo ugdymo kontekste, atliekant teorinę ir empirinę analizę.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti neformalaus ugdymo proceso sampratą.

2. Išsiaiškinti neformaliojo ugdymo raiškos aspektus, vadovaujantis švietimo kokybės rodikliais.
3. Atlikti empirinį tyrimą, siekiant nustatyti Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos neformalaus ugdymo kokybę ir pateikti veiklos tobulinimo rekomendacijas.
4. Neformaliojo vaikų švietimo situacijos analize gimnazijoje atskleisti veiklos problemas bei pasiūlyti galimus jos efektyvinimo būdus.

Tyrimo objektas- vaikų neformaliojo ugdymo kokybė.

Tyrimo metodai:

1.**Teoriniai:** mokslinės pedagoginės- psichologinės, socialinės literatūros analizė.

2.**Empiriniai:** anoniminė anketinė apklausa raštu, siekiant ištirti mokinių, mokytojų, tėvų požiūrį į gimnazijos neformalaus švietimo kokybę.

Tyrimo duomenys apdoroti taikant kiekybinės ir kokybinės analizės metodus. Anketinių duomenų analizei naudota SSPS programa (Statistical Package for the Social Sciences). Tyrimo metu gautiems duomenims apdoroti, sisteminti ir grafiškai vaizduoti naudotos Windows Microsoft Word ir Windows Microsoft Exel programos.

Darbo struktūra: Magistro darbą sudaro turinys, įvadas, problemos teorinė bei praktinė analizė, bendrosios išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 7 lentelės ir 36 paveikslai, 3 priedai.

1. NEFORMALIOJO MOKINIŲ UGDYMO - ŠVIETIMO KONCEPCIJOS ANALIZĖ

Pasaulio visuomenės dėmesys neformaliajam ugdymui ypač sustiprėjo XX amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Pradedant 1970 metais, tarptautinės agentūros, tokios kaip Pasaulio bankas, Jungtinių Tautų vaikų fondas (UNISEF), Jungtinių Valstijų tarptautinės plėtros agentūra (USAID), ėmėsi neformaliojo ugdymo tyrimų, finansuodamos daugybę projektų, kurių tikslas buvo išanalizuoti neformaliojo ugdymo ypatumus ir potencialą skatinant tolesnes šios srities mokslines studijas (Žemaitytė, 2006, p. 82)

Jaunimo neformalus ugdymas yra kryptinga veikla, kuria, plėtojant jauno žmogaus asmeninės, socialinės ir edukacinės kompetencijas, siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003)

1.1. Asmenybės ugdymo proceso samprata

Asmenybės ugdymas – sudėtingas, diskretiškas ir dinamiškas procesas, padedantis asmeniui suvokti ir įprasminti save, rasti vietą visuomeniniame gyvenime, sprendžiant esmines žmogaus būties problemas (Stančienė, Žilionis, 2006, p. 35). Nekyla abejonių, kad ugdymo, kaip sistemos, kaip tam tikro asmenybės raidos proceso analizė teikia galimybę ne tik išsamiau apibūdinti ugdymo savybes ir funkcijas, bet ir geriau suprasti jų ryšius ir raidos dėsningumus. Ugdymo esmės suvokimas priklauso nuo skirtingų filosofinių, psichologinių, sociologinių, kultūrinių koncepcijų. Norint pažinti ugdymo procesą, būtina suprasti ugdomuosius veiksnius, jų prasmę, turinį ir dalyvius.

Ugdymo mokslą tiriantys mokslininkai domisi įvairiais jo aspektais, siekdami tobulinti ugdymo teoriją ir praktiką. Per daugelį metų sukaupta pedagogikai reikšmingų darbų, kuriuose atsispindėjo įvairūs požiūriai į ugdymo reiškinių.

Ugdymo sampratą taip pat nagrinėjo ir I. Leliūgienė (2003, p. 48). Autorė teigė: „Ugdymas – svarbiausia bet kokios visuomenės funkcija; socialinis procesas, susidedantis iš tikslingos įtakos žmogaus elgesiui ir veiksams, aplinkos įtaka – kaip būtinos sąlygos tapti ir vystytis asmenybei ir pačios asmenybės, kaip šio proceso subjekto, aktyvumas.“ Galima pastebėti, kad visuomenės įtaka ugdymo procese yra neatsiejama nuo paties asmens ugdymosi. Kokiais visuomenės pavyzdžiais remsis ugdytinis (šiuo atveju nuteistasis), tokia ateities karta ir formosis.

Tad labai svarbu, kad ugdymas turėtų pagrindinius tikslus, kuriais remiantis būtų formuojama brandi ir darni asmenybė.

Lietuvoje ugdymo terminą pirmasis pavartojo S. Šalkauskis (1991). Ugdymo sampratoje jis kalba apie ugdymo idealą, kuris suderina prigimties, kultūros ir religijos sritis priderama harmonija. Terminas „ugdymas“, anot S. Šalkauskio, bendriausia edukologijos sąvoka. Ja apibrėžiama ugdytojų ir ugdytinių pedagoginė veikla. Reikia pažymėti, kad vien ugdytojų pastangomis gerų mokymo, lavinimo ir auklėjimo rezultatų nepasieksime. Ugdymo prasmė – skatinti fizinį, psichinį, socialinį žmogaus tobulėjimą, t.y. kurti savo asmenybę. Tuomet vyksta savikūra ir ugdytinių pastangų ir galimybių, mikro ir makroaplinkos įtakos (Janulaitienė, 2003, p. 44)

Anot, L. Jovaišos, ugdant asmenybę apimamas visas žmogus: jo biofizinė (somatinė) sandara, psichika, santykiai, dvasia, kultūra. Žmogaus ugdymas – tai tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, vertybėmis brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią (Janulaitienė, 2003, p. 44)

J. Laužikas teigia, kad „ugdymas“ yra tas socialinės kultūros veiksmas, kuriame susitinka praeities kultūros lobynas, dabarties asmens ir žmonijos gyvenimas ir ateities perspektyvos” (1993, p. 210). Autorius nurodo, kad, nors savo esme ugdymas yra vieningas veiksmas, formuojantis žmogų kaip vienovę, tačiau sąlyginai galima ugdymą skaidyti į tris ugdomasias funkcijas: auginimas – globojimas; auklėjimas; švietimas. (Švietimas – aukščiausia ugdymo funkcija, ugdo jaunosios kartos dvasines pajėgas.

J. Laužikas švietimo funkciją skaido į lavinimą, mokymą, prusinimą). Autorius taip pat išryškino, kad švietimo, kaip ugdomojo veiksmo, funkcijos prieinamos žmogui pasiekus tam tikrą išsivystymo laipsnį. Šios trys funkcijos turi skirtingas tendencijas ir prigimtinį pagrindą: lavinimas apima valios ir galėjimo jėgas, mokymas – žinojimo akiratį, prusinimas – emocines ir kūrybines žmogaus galias.

L. Jovaiša (2007) apjungia visas funkcijas ir apie ugdymą kalba kaip apie bendriausią pedagogikos kategoriją, apimančią kitas pedagogikos kategorijas: auginimą, švietimą, mokymą, lavinimą, auklėjimą, formavimą (prusinimą pakeičia formavimu). Visas jas sieja funkcinis ryšys. Autorius ugdymą apibrėžia, kaip asmenybę kuriantį žmonių bendravimą, sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis. (Jovaiša, 1993, p. 245) Ugdyti asmenybę – reiškia skatinti potencialių galimybių, kryptingumo ir veiklos plėtotę ugdytojo numatyta kryptimi. Ugdymo prasmė – padėti žmogui fiziškai, psichiškai ir socialiai tobulėti, t.y. kurti savo asmenybę.

Panašias ugdymo kategorijas išskiria ir A. Maceina (2002) - auginimą, lavinimą ir auklėjimą. Auginimas – šeimos ir mokyklos veikla, teikianti materialines ir dvasines sąlygas augančiai kartai bręsti. Auginimo procesas baigiasi, kai vaikas subręsta savarankiškam gyvenimui.

Švietimas – visuomenės istorinio – kultūrinio vystymosi sąlygotas žmonių sąmonės ir veiklos būdų formavimas panaudojant tam skirtas institucijas. Tiesioginė švietimo funkcija – mokymas, lavinimas, auklėjimas.

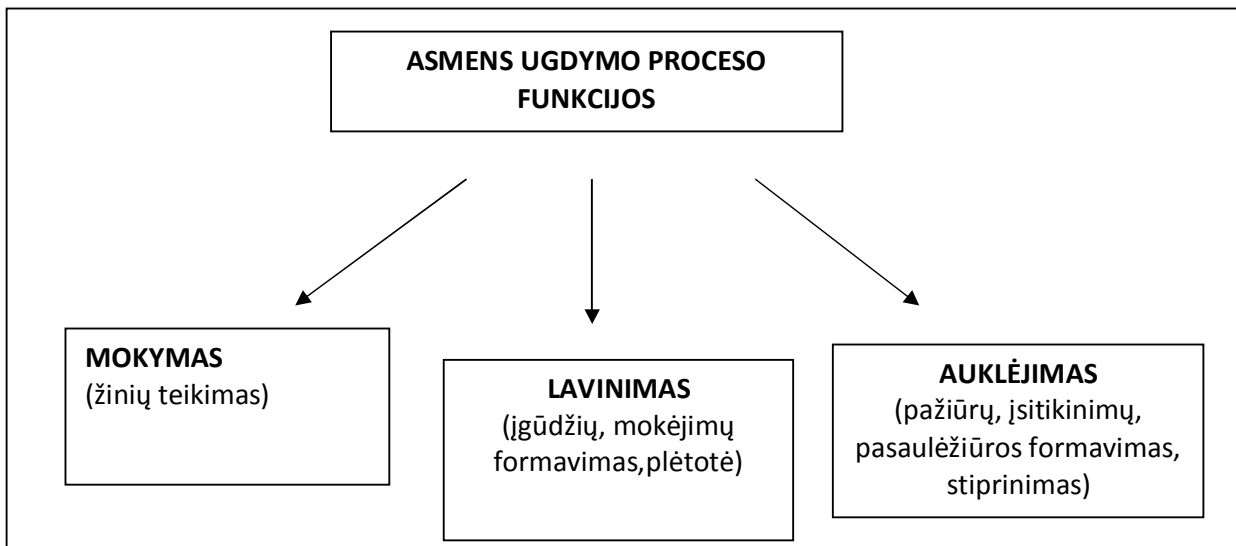
Mokymas – tikslingas, nuoseklus mokytojų ir mokinių bendravimas, stimuliuojantis ir organizuojantis mokinių pažintinę ir praktinę veiklą. Mokymas – viena iš ugdymo funkcijų.

Lavinimas – fizinių, psichinių, praktinių mokėjimų ir sugebėjimų plėtojimas bei tobulinimas. Gebėjimo savarankiškai, kvalifikuotai, kūrybiškai veikti plėtotė. Lavinimas – mokymo funkcija.

Auklėjimas – žmogaus vidinių santykių su aplinka, darbu ir savimi formavimas ir brandinimas. Tai seniausia žmogaus ugdymo funkcija.

Formavimas – naujų individo psichinių darinių, bruožų, savybių atskleidimas. Šios ugdymo funkcijos esmė – keisti žmogaus asmenybės savybių ar psichinių procesų kokybę. Kokybės tobulinimas vyksta ugdant, lavinant, brandinant, auklėjant, prusinant asmenybę.

Galima išskirti pagrindines ugdymo funkcijas (žr. 1 pav.)

1 pav. Pagrindinės ugdymo funkcijos

Šaltinis.: Janulaitienė N. (2003) *Karinės pedagogikos įvadas. Pedagogikos teorijos ir istorijos pagrindai. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija. Vilnius. p. 68*

Vadybos požiūriu ugdytas aiškinamas dviem aspektais: individualiu (ugdytojas – ugdomasis) ir instituciniu (švietimo sistema – visuomeninės institucijos – ugdomasis). Jakavičius (1998) nurodo, jog individualaus ugdymo paskirtis – skatinti mokytis ir tobulėti kaip asmenybei. Institucinio ugdymo paskirtis – sudaryti sąlygas individui mokytis visą gyvenimą, kad pritaipytų prie nuolat kintančio visuomeninio gyvenimo, įsisavintų naujas žinias ir technologijas.

Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) numatyta visose ugdymo institucijose siekti ugdymo tikslų, remiantis individo aspektu:

1. Padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą;
2. Ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti;
3. Ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasiryžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti;
4. Brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimonę;
5. Ugdyti žmogų demokratijai;
6. Ugdyti Lietuvos pilietį.

Koncepcijoje taip pat aptarti Lietuvos **švietimo principai**:

1. **Humaniškumas**: nelygstamo asmens vertingumo, jo pasirinkimo laisvės ir atsakomybės teigimas.
2. **Demokratiškumas**: mokymasis ir gebėjimas grįsti gyvenimą įsisaugojusiomis demokratijos vertybėmis; švietimo ir demokratinių santykių kūrimas ir laikymasis; visuotinis švietimo prieinamumas; doros, kaip būtino demokratijos pagrindo, pripažinimas.
3. **Nacionalumas**: įsipareigojimas Lietuvos kultūrai, rūpestis jos identiteto išsaugojimu ir istoriniu tęstinumu. Lietuvos švietimas saugo ir plėtoja daugialypę, nacionalinių mažumų patirtimi praturtintą krašto kultūrą.
4. **Atsinaujinimas**: atvirumas kaitai ir kritiškas naujo priėmimas, išlaikant universalias dorovės normas ir nacionalumo branduolį.

Apibendrinant galima konstatuoti, jog ugdytas yra vienas iš svarbiausių socialinių, asmeninių ir visuomeninių procesų, nes ugdytas reikšmingiausia žmonijos egzistencijos forma, apimanti daug gyvenimo sferų. Dėl šios priežasties egzistuoja aiškios ugdymo koncepcijos samprata,

būtent dėl pačios ugdymo sąvokos daugiadimensiškumo. Asmens ugdymo procesas apima daug įvairių aspektų, nuo dvasinės, filosofinės iki visuomeninės, mokslinės asmens raidos. Visa tai suponuojas ugdymo sampratos įvairovę. Nepaisant apibrėžimų gausos, išryškėja visiems bendras bruožas. Jų ugdymas – svarbiausias žmogaus tapimo veiksnys. Vertinga akcentuoti, kad ugdymas yra glaudžiai susijęs su švietimo sfera, kurioje jis skirstomas į formalųjį ir neformalųjį mokinių ugdymą. Pastarojo ugdymo tolesnė analizė sistemizuos šio šios ugdymo srities pagrindines ypatybes, bruožus, svarbą ir galiausiai problematiką.

1.2. Neformaliojo moksleivių švietimo samprata ugdymo kontekste

Mokinių neformaliojo ugdymo sąvoka šalies ir užsienio mokslinėje literatūroje ir švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose įvairuoja. Iki 2002 metų neformalusis vaikų ugdymas nebuvo aiškiai apibrėžtas. Dažniausiai jis buvo įvardijamas kaip viena iš naujai atsiradusių darbo su jaunimu sričių (pavyzdžiui, nevyriausybinė ir visuomeninių organizacijų veikla). Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63–2853), priimtame 2003 metais, iki tol buvusi papildomojo ugdymo sąvoka buvo apibrėžta kaip neformalusis vaikų švietimas.

Neformalusis mokinių ugdymas tiek Lietuvos, tiek Vakarų šalių pedagogų yra suprantamas gana plačiai – kaip permanentinio ugdymo dalis, skirta vaikų ir paauglių intelektualiniams, techniniams, meniniams, sportiniams ir kitiems gebėjimams ugdyti. Mokslininkų darbuose sutinkami gana įvairūs terminai, susiję su mokinių ugdymu ne pamokų metu – „neformalusis švietimas“, „neformalusis ugdymas“, „užmokyklinis darbas“, „užklasinis auklėjimas“, „neformalusis vaikų švietimas“, „papildomas ugdymas“ ir kitos sąvokos.

Taip pat neformaliojo ugdymo sinonimai - popamokinė veikla, papildomasis ugdymas, kuriuos vartodami, turime mintyje įvairias įgūdžių lavinimo formas, vaikų poilsį ir laisvalaikio užimtumą, gyvenimo įgūdžių ir brandžių vertybinių nuostatų formavimą, socialinės rizikos veiksnių prevenciją. Ši įvairaus pobūdžio veikla (pavyzdžiui, kultūrinė, meninė, sportinė, visuomeninė ir kt.), kuria mokiniai užsiima po pamokų, paprastai už mokyklos ribų. Popamokinė veikla yra labai naudinga, nes, pasak Paulavičiūtės (1999) gebėjimas naudingai ir savarankiškai leisti laisvalaikį pats savaime neatsiranda. Tai didelio darbo rezultatas. Popamokinė veikla padeda moksleiviams taikyti praktikoje įgytas žinias, gerina mokymąsi, skatina smalsumą, papildo mokymą nauju turiniu, formomis ir metodais.

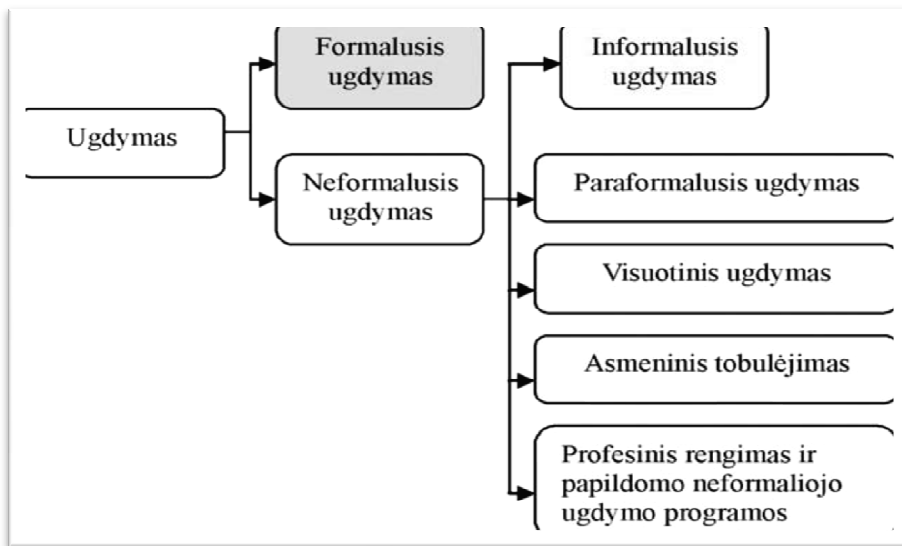
Tarpukario laikotarpiu (1918–1940) neformalusis ugdymas turėjo kitokią sampratą. Nors tarpukariu neformaliojo ugdymo veikla ir jos tikslai (dominavo būreliai, jaunimo organizacijos,

kurių tikslas – išugdyti pilnavertę, brandžią, savarankišką ir atsakingą asmenybę) iš esmės buvo panašūs į šių laikų neformaliojo ugdymo veiklos turinį ir siekius, tačiau tarpukariu neformalusis ugdymas buvo traktuojamas kaip paralelinis arba gretutinis ugdymas (Pečkus, 1993, p. 54).

Analizuojant, kas yra neformalusis švietimas ar ugdymas, vertinga apžvelgti jo klasifikaciją bei vietą viso švietimo kontekste. Kalbant apie ugdymą bendrai, kaip jau ir buvo minėta ankstesniame skyriuje, jis yra skirstomas į formalųjį ir neformalųjį. Formalųjį ugdymą taip pat galima skirstyti dar į keletą punktų, kadangi darbo objektas yra neformalusis ugdymas, tai daugiau dėmesio skirsime jam.

Dabartiniu metu didžiausias dėmesys skiriamas formaliam švietimui, tačiau norint paruošti mokinius gyventi ir veiksmingai dirbti XXI amžiuje, turi funkcionuoti neformalus ugdymas, kaip neatsiejama nenutrūkstamo ugdymo dalis, nes formalus privalomasis ugdymas vienas negali išspręsti tų uždavinių, kurie jam keliami bendrojo lavinimo mokyklų koncepcijoje. Būtent: laiduoti kuo visapusiškesnę fizinių, psichinių ir dvasinių jėgų plėtotę, sudaryti sąlygas atsiskleisti vaiko individualybei ir t.t.(Barkevičienė, 2011, p. 7)

Neformalusis ugdymas yra skirstomas: (žr. 2 pav.)

2 pav. Neformaliojo ugdymo klasifikacija

Šaltinis.: Petraitytė G., Lingytė A. (2010) *Neformaliojo ugdymo tendencijos Lietuvoje ir pasaulyje. E- švietimas: mokslas, studijos ir verslas. Konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius. P.96*

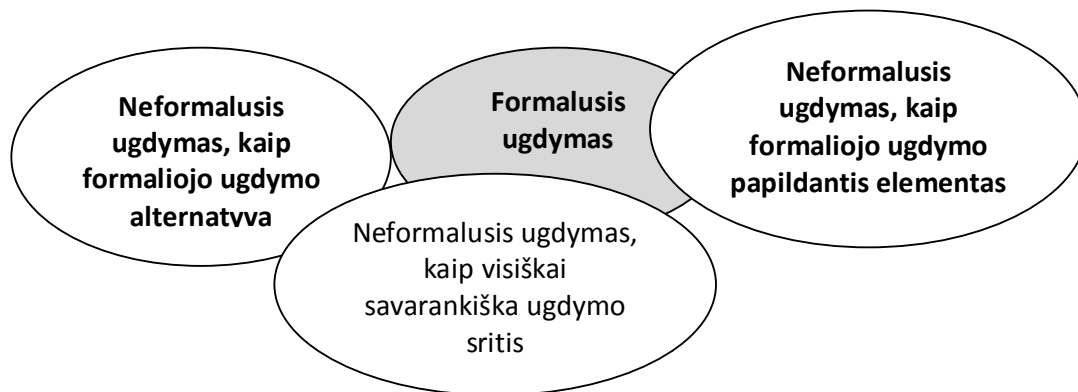
Neformalus švietimas - švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas (Jovaiša, 2007, p. 180).

Vaikų ir jaunimo neformaliojo ugdymo, kaip ir ugdymo apskritai, veikla nukreipta į asmens saviraišką, jo veiklos kompetencijos brandai reikalingų sąlygų sudarymą. L. Jovaišos (2001) teigimu, ugdymo tikslai apima asmenybės prigimtinių galių (fizinių ir psichologinių asmens savybių, dvasinių bruožų, intelektinių ir pažintinių gebėjimų, socialinių įgūdžių) plėtojimą bei pasirengimą praktiniam gyvenimui. Konkretus neformaliojo ugdymo turinys kuriamas ir atsižvelgiant į bendruosius ugdymo tikslus, ir į jaunimo arba atskiro vaiko poreikius bei galimybes juos tenkinti. Neformaliojo ugdymo poveikis jauno žmogaus socializacijai gali būti stipresnis už privalomos mokyklinės sistemos įtaką, nes toks ugdymas grindžiamas bendradarbiavimo ir laisvo pasirinkimo principais, siūlo daugiau teikiamų arba mokykloje įgytų žinių aktualizavimo galimybių (Žemaitytė, 2006, p. 83)

Taigi, popamokinė veikla, papildomas ugdymas, neformalusis švietimas ir ugdymas – labai dažnai net patys pedagogai painioja šias sąvokas. Aišku tiek, kad, vartojant šias sąvokas ir terminus, turime mintyje ugdymo formas, vaikų saviraišką, poilsį ir laisvalaikio užimtumą, gyvenimo įgūdžių ir brandžių vertybinių nuostatų formavimą, socialinės rizikos veiksmų prevenciją. Vadybinio požiūrio kontekste, kai kalbama apie institucinį lygmenį tikslingiau vartoti neformaliojo švietimo, o kalbant apie individo ugdymą – neformaliojo ugdymo terminą. Bendriausia prasme neformalusis ugdymas – tai ugdymo forma, turinti savo tikslą, uždavinius ir specifinius principus. Formalusis ir neformalusis ugdymas yra skirtingos sąvokos, skiriasi savo turiniu, organizavimo principais, tačiau vienas kitą papildo ir orientuojasi į sėkmingą tolesnį asmens gyvenimą, teikdami reikalingas žinias, ugdydami įgūdžius ir vertybines nuostatas.

1.2.1. Neformaliojo ugdymo santykis su formaliuoju ugdymu

Daugelis mokslininkų stengdamiesi išskirti formaliojo ir neformaliojo ugdymo sąvokas, teigia, jog jie yra susiję, jų sandara yra panaši, tačiau viena sritis paprasčiausiai neturi tam tikrų elementų, kuriuos turi kita. Neformalusis ugdymas gali būti traktuojamas trimis būdais: neformalusis ugdymas, kaip formaliojo ugdymo alternatyva, kaip formaliojo ugdymo papildantis elementas bei kaip visiškai savarankiška ugdymo sritis. Neformaliojo ugdymo proceso suvokimą galima geriau suvokti, atskleidžiant jo ryšys su formaliuoju ugdymo procesu (žr. 3 pav.)

3 pav. Neformaliojo ugdymo ryšys su formalioju

Šaltinis: Petraitytė G., Lingytė A. (2010) *Neformaliojo ugdymo tendencijos Lietuvoje ir pasaulyje. E- švietimas: mokslas, studijos ir verslas. Konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius. p. 97*

Analizuojant neformalųjį ugdymą kaip papildantį formaliojo ugdymo elementą. Pasak Lynne Chilsolm, laikas nustoti suvokti formalųjį ugdymą kaip „blogį“, o neformalųjį – kaip „gerį“. Tai padaryti reikėtų pirmiausia, todėl, jog tarp jų nėra nubrėžtų aiškių ribų. Abi šios sritys skirtos „dirbti kartu“, plėsti savo kompetencijas bei gebėjimus bei demonstruoti savo gebėjimus formaliajame ugdyme, nors jie įgyti ir neformaliajame.

Neformalusis ugdymas, kaip formaliojo ugdymo alternatyva, savo ruožtu skiriasi nuo kitų neformaliojo ugdymo suvokimų. Suomų mokslininkas Juha Suoranta teigia, jog neformalusis ugdymas nuo formaliojo pirmiausia skiriasi pačių žinių koncepcija, tapatybės suvokimu, požiūriu į patį ugdymą bei mokymosi kontekstu. Jis taip pat teigia, jog būtent pagal šiuos keturis jau išvardintus kriterijus galima atskirti formalųjį ugdymą nuo neformalaus. Pagrindiniai skirtumai, atsižvelgiant į šiuos elementus, iliustruoti 1 lentelėje.

1 lentelė.

Formaliojo ir neformaliojo ugdymo palyginimas pagal J. Suorantą

Formalusis ugdymas	Neformalusis ugdymas	
Viena interpretacija, objektyvi mokymosi koncepcija.	Žinių koncepcija	Didžiulė interpretacijų įvairovė visame pasaulyje.
Tvirta ir aiški tapatybė	Tapatybės suvokimas	Besikeičianti, daugialypė bei prieštaringa tapatybė
Koncepcijos centre - mokytojas	Požiūris į ugdymą	Koncepcijos centre - derybos

Studijų ar mokymo programos, knygos	Mokymosi kontekstas	Visuomenė, supanti mokyklą
-------------------------------------	----------------------------	----------------------------

Šaltinis: Petraitytė G., Lingytė A. (2010) Neformaliojo ugdymo tendencijos Lietuvoje ir pasaulyje. E- švietimas: mokslas, studijos ir verslas. Konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius. p.97

Taigi pagal šiuos keturis elementus būtų galima nubrėžti neryškią ribą tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo. Tačiau būtina suvokti ir tai, kad neformalusis ugdymas labiau papildo formalųjį – sustiprina bei pagilina jau įgytas žinias. Taip pat formaliojo ugdymo proceso dalyviai yra labiau motyvuoti, pasirengę įveikti sunkesnes užduotis bei mokslo iššūkius. Bendrai šiuos skirtumus būtų galima apibūdinti taip, jog formalusis ugdymas suvokiamas kaip stabilios ir aiškos tapatybės koncepcija, kurios centre yra mokytojas. Jis visuomenėje suvokiamas kaip privalomas, vykdomas įprastais ir nusistovėjusiais metodais, tokiais kaip tam tikra mokymo programa, knygos ir panašiai. Neformalusis ugdymas – priešingai, neturi aiškos tapatybės bei koncepcijos, čia galime rasti daug erdvės interpretacijai. Šioje srityje pagrindinį vaidmenį atlieka visuomenės nariai, kurie derybų pagalba stengiasi įgyti kuo daugiau žinių įvairiausiais būdais būtent savo interesų srityje.

Kalbant apie neformalųjį ugdymą kaip apie visiškai atskirą mokymosi sritį, reikia paminėti tai, kad vienus dalykus žmonės išmoka geriau mokykloje, kai apie kitas sritis tuo tarpu gaunama žinių iš individualios patirties ra dalyvavimo tam tikroje veikloje. Taigi šias dvi ugdymo sritis galime visiškai atskirti, tačiau jos abi kartu turi egzistuoti taip papildydamos viena kitą bei kurdamos glaudų ir nekonkurencingą tarpusavio ryšį.

Taigi, neformalusis švietimas yra sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai šalia formaliojo švietimo. Nors iš pirmo žvilgsnio, gali pasirodyti, kad ši švietimo forma, lyginant su formaliojo yra tik kaip pagalbinė, tačiau taip nėra. Šis ugdymas – tikslingas ir tęstinis, turintis savo klasifikaciją, principus ir funkcijas, skirtas įvairaus amžiaus vaikų prigimtiniams galioms, įvairiems gebėjimams, polinkiams atskleisti, saviraiškos poreikiams, pažintiniams interesams tenkinti, kūrybiškumui plėtoti, kultūrinėms vertybėms puoselėti, sveikatinti, turiningai praleisti laisvalaikį, socializuotis, nusikalstamumo prevencijai ugdymo institucijose stiprinti. Šios charakteristikos byloja, jog neformaliojo ugdymo svarba yra ne ką mažesnė už formaliojo ugdymo. Tačiau taip pat daugelis mokslininkų sutinka, kad šių dviejų mokymo tipų atskirti negalima, nes jie tarsi papildo vienas kitą.

1.2.2. Neformalaus ugdymo proceso klasifikacija

Neformalus ugdymas įvairių mokslininkų darbuose yra aiškinamas kaip paties asmens sąmoningas apsisprendimas dalyvauti įvairioje veikloje, siekiant individualios raiškos. Šio proceso esmė ir pozityvi jo plėtotė, siekiant mažinti šiuolaikinės globalizacijos nulemtas įvairias asmenų atskirties formas visuomenėje, slypi jų „reikalingume“ žmogui ir pačių šio ugdymo posistemių tarpusavio sąsajose (Juodeikytė, 2010, p. 1). Tačiau pirmiausia norint geriau suvokti, kas yra neformalusis švietimas ir kaip jis yra klasifikuojamas, pastebėti elementų skirtumus, reikia apžvelgti kiekvieną neformaliojo ugdymo sritį atskirai.

Neformalusis vaikų ugdymas apima nemažai įvairaus pobūdžio veiklos: dviejų krypčių būreliai – dalykiniai, skirti pagilinti, patobulinti formalaus ugdymo metu įgytoms žinioms, ir įvairaus pobūdžio (sporto, muzikos, dailės, choreografijos (šokių), teatrinio meno (dramos), gamtos-ekologijos, etnokultūros, turizmo-kraštotyros, techninės kūrybos) būreliai, skirti įgimties gabumams ir talentams tobulinti.

Neformalaus ugdymo formai priskiriamos tokios ugdymo pakopos:

- 1) Ikimokyklinis ugdymas, kurio paskirtis padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninius, socialinius, pažintinius poreikius;
- 2) Priešmokyklinis ugdymas, kurio paskirtis padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą;
- 3) Neformalusis vaikų švietimas, kurio tikslas tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais;
- 4) Neformalusis suaugusiųjų švietimas, kurio paskirtis sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kvalifikacijų (Neformalus ugdymas Lietuvoje, 2011. Internetinė prieiga: <http://www.sarmatija.lt/index.php/ukis-ir-aplinka/1453-neformalus-ugdymas-lietuvoje>).

Pagal Hoppers (2006) atliktą lyginamąją įvairių šalių neformaliojo švietimo situacijos analize, išskiriami tokie neformaliojo švietimo tipai:

- paraformalusis švietimas
- visuotinis švietimas
- asmeninis tobulėjimas
- profesinis rengimas ir papildomo neformaliojo ugdymo programos (Petraitytė, Lingytė, 2010, p. 98)

Informalusis ugdymas išskiriamas kaip atskira neformaliojo ugdymo šaka, todėl, kad šio proceso metu žinios įgyjamos nesąmoningai, iš geros ar blogos patirties. Šios žinios yra

praktiškai neapibrėžtos ir jos tik papildo kitas žinias, gaunamas ugdymo metu. Mokslininkai informalią ugdymą apibrėžia kaip mokymą, neturinį išankstinio tikslo. Tai - ugdymas veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos. Kitaip sakant, tai žinios įgytos lankantis muziejuose, bibliotekose, įvairiuose kultūriniuose renginiuose, informacija gauta per visuomenės informavimo priemones. Šios institucijos moksleivių ugdymui svarbios ir todėl, kad jos propaguoja tam tikras socialines vertybes, tobulina vaikų komunikacines žinias bei gebėjimus. Informaliojo ugdymo būdai – ekskursijos į bibliotekas, parodas, muziejus, šventės, masinės informacijos priemonės (Vaivada, 2007 p.102)

Paraformalusis švietimas – artimas formaliajam švietimui, daugelyje šalių remiamas valstybės. Nors paraformaliojo švietimo programos dažnai tolygios formaliojo švietimo vykdomoms programoms, tarpusavyje skiriasi šiuo bruožu: paraformalus švietimas kinta atsižvelgiant į esamas asmens, ar bendruomenės gyvenimo situacijas. Šiuo metu Pietų šalių švietimo ministerijos vis aktyviau skatina paraformaliojo švietimo programas, siekdamos sumažinti mokyklos nelankančių asmenų neraštingumą. Kuriamos įvairios programos, mobiliosios mokyklos sunkiai pasiekimų vaikų, ar klajoklių bendruomenių ugdymui. Kadangi paraformaliojo švietimo programos dažnai yra ekvivalentiškos formaliojo švietimo sistemoje įgyvendinamoms programoms, paraformalusis švietimas iš esmės skiriasi nuo kitų neformaliojo švietimo tipų. Tačiau jo negalima sutapatinti su formalioju švietimu, nes nuo pastarojo jis skiriasi esminiu bruožu: paraformalusis švietimas pasižymi operatyvia ir tinkama reakcija į asmens ar bendruomenės gyvenimo situaciją. Kai kurie autoriai aptartąjį neformaliojo švietimo tipą nusako kaip alternatyvų formalųjį švietimą, argumentuodami tuo, kad siekiama to paties tikslo kaip ir formalioje mokykloje, tik daroma tai kitais, alternatyviais, būdais (Ruškus ir kt., 2009, p. 12).

Visuotinis švietimas apima tas mokymosi veiklas, kurios yra nuo formaliosios mokyklinės sistemos akivaizdžiai atitolusios, nors ir neprieštarauja pagrindiniams jos funkcionavimo principams. Pagrindinės visuotinio švietimo savybės yra šios: susitelkimas skurdiui mažinti, mokymosi veikiant nuo-stata, aukštas struktūrinio lankstumo lygis ir nuolatinis rūpinimasis, kaip pritaikyti mokymosi veiklas kintantiems vartotojų poreikiams. Visuotinis švietimas vis dar asocijuojasi su socialinėmis akcijomis struktūriniais pokyčiams.

Asmeninis tobulėjimas, kaip neformaliojo švietimo tipas, pastaruoju metu daugelyje pasaulio šalių, ypač – Šiaurės šalyse, klesti, yra „ant bangos“. Jis apibrėžiamas kaip edukacinės programos, apimančios daugybę mokymosi praktikų, kurias organizuoja į laisvalaikio veiklas orientuotos institucijos. (Ruškus ir kt., 2009, p. 12) Jis apima daugybę mokymosi praktikų, kurias organizuoja į laisvalaikio veiklas orientuotos institucijos. Čia išryškėja švietimo rinkos aspektas. Visas formas vienija vienas tikslas – patobulėti ir įveikti savo ribotumus. Asmeninio tobulėjimo

programos yra tipinė mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo forma, nes jos tenkina poreikį įprasinti laisvalaikį ir leidžia pajusti gyvenimo pilnatvę (Petraitytė, Lingytė, 2010, p. 98).

Profesinis rengimas, dar viena neformaliojo švietimo rūšis. Profesinio mokymosi veiklas, kuriose plėtojama profesinė dalyvių kompetencija, tačiau ji nepatvirtinama pripažintais diplomais. Papildomos neformaliojo švietimo programos, teikiančios papildomojo ugdymo paslaugą vaikams, susidūrusiems su įvairiomis kliūtimis, bet vis dar lankantiems mokyklą. Tai vaikai, tapę labiau pažeidžiami dėl konfliktų, skurdo, nepalankios šeiminių padėties, priekabiavimo, smurto.

Įvairių pasaulyje įgyvendinamų neformaliojo švietimo veiklų suskirstymas į neformaliojo švietimo tipus leidžia išryškinti neformaliojo švietimo kaitos tendencijas ir atskleisti neformaliojo švietimo situacijos įvairiose pasaulio dalyse netolygumą. Kartu gan plati neformaliojo ugdymo klasifikacija leidžia pritaikyti ugdymo procesą prie įvairių asmenybės raidos, socialinio statuso, veiklos ir kt. ypatumų. Tai dar labiau patvirtina neformaliojo ugdymo svarbą, nes jis turi gerą adaptacinį aparatą ir platų spektrą pasirinkimo galimybių.

1.3. Neformaliojo ugdymo reikšmė jauno asmens raidos procesui

Šiuolaikinio, globalėjančio pasaulio įvykiai vis dažniau demonstruoja, kad dabartinis jaunimas vis sparčiau krypsta į blogąją pusę. Negalėdami savęs realizuoti mokykloje, mokiniai dažniausiai grupuojasi su bendraamžiais, kur vertybės suprantamos visai kitaip arba jų išvis nėra. Toks bendravimas ir susibūrimai daro negatyvią įtaką patiems paaugliams. Jie lengvai pasiduoda narkotikams, alkoholiui, įsitraukia į nusikalstamą veiklą. Anot pedagogikos ir psichologijos tyrinėtojų, tai yra per daug laisvo gyvenimo būdo pasekmė, be to suaugusieji yra labai užimti ir vis mažiau dėmesio skiria savo atžaloms. Tam, kad gerinti mokinių gyvenimo kokybę, jų laisvalaikio praleidimą, mokykla turi pasirūpinti tinkamu popamokinės veiklos (neformaliojo ugdymo) organizavimu (Barkevičienė, 2011, p. 13)

Neformalusis ugdymas kuo toliau, tuo labiau tampa aktualus ir reikšmingas Lietuvos švietimo kontekste, nes vien tik formaliojo ugdymo metu įgytų žinių ir gebėjimų nepakanka visapusiškai išsilavinusiai asmenybei išugdyti, reikia ir papildomos veiklos, kuri padėtų atskleisti prigimtines žmogaus galias (gebėjimą kūrybiškai, meniškai suvokti supantį pasaulį, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti, veikti savarankiškai, kritiškai mąstyti ir pan.).

Jaunimo sritis yra ypatinga tuo, kad vaikas ir/ar jaunuolis yra visuomenės dalis, jautriausiai reaguojanti į įvairias krizes ir kritines būkles, į savo kasdienybėje išgyvenamas asmenines ir socialines problemas. Didžiausia problema yra tai, kad, dėl individualios patirties trūkumo, vaikas/jaunuolis lengvai pasiduoda įvairiai, dažnai negatyviai, aplinkos įtakai (Juodeikaitė, 2010, p. 1)

Jaunimo **neformalusis ugdymas padeda** jaunam žmogui:

1) Išsilaisvinti iš nepagrįstų išorinių apribojimų, kurie atsiranda suaugusiems neobjektyviai įvertinus jauno žmogaus galimybes ir taip apriboja galimą jaunuolio potencialą ir saviraišką. Išsilaisvinimas iš šių apribojimų reiškia pastangas sumažinti kylantį konfliktą tarp kartų. Tai daroma jaunam asmeniui suteikus saugią erdvę, kurioje jis gali pajusti ir išbandyti savo realias galimybes. Tokioje erdvėje aplinka atvirai priima vykstančius pasikeitimus;

2) Išsilaisvinti iš nepagrįstų vidinių apribojimų, kurie formuojasi dėl asmeninės patirties trūkumo. Ją jaunas žmogus kompensuoja tėvų, autoritetų, tradicijų suformuotomis vertybėmis. Išsivadavimas iš nepagrįstų vidinių apribojimų reiškia jauno žmogaus vertybių formavimąsi asmeninės patirties pagrindu;

3) Siekti atsakomybės už savo gyvenimą, kuomet jaunas asmuo sąmoningai suvokia savo norus bei tikslus ir savarankiškai siekia jų realizavimo;

4) Siekti prasmingo savęs realizavimo, kurio esmė – asmeninių ir bendruomenės interesų derinimas siekiant tikslų ir naudojant savo sugebėjimas (Barkevičienė, 2011, p. 7-8)

Jaunimo neformalus ugdymo veikla neatsiejama nuo jaunimo veiklos, todėl dirbant su jaunimo kiek įmanoma siekiama atitikti šiuos jaunimo **veiklos principus**:

- **Savarankiškumo** – jaunimas pats renka veiklos sritį, kuria jos tikslus, aktyviai joje dalyvauja ir atsako už tikslų įgyvendinimą;
- **Savanoriškumo** – jaunimas dalyvauja pasirinktoje jaunimo veiklos srityje savo noru ir niekieno neverčiamas;
- **Savivaldos** – jaunimas savo veikloje nustato šios veiklos tikslų įgyvendinimo būdus, formą, atsakomybę ir įvertinimą (Žemaitytė, 2006, p. 82)

Neformalus jaunimo ugdymas pasižymi tikslingu poveikiu asmenybei, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir nenusipėjamas kaip formalus ugdymas. Neformaliųjų susivienijimų (burelių, organizacijų, laisvalaikio organizavimo centrų, klubų, studijų ir kt.) veikla pasižymi pedagoginio, psichologinio pobūdžio pranašumais, dirbama nedidelėmis grupėmis arba individualiai, nėra būtino susiskirstymo į klases pagal amžių, neteikiama reikšmė hierarchinei priklausomybei.

Dalyvaudamas neformaliojo ugdymo procese vaikas tampa aktyvesnis, kūrybiškesnis, darbštesnis, dažnai pasikeičia net jo elgesys. Ypač tai būdinga mokiniams, kurie mokykloje pasižymėjo priešingomis savybėmis. Tarpasmeninių santykių specialistai teigia, kad daugelio nesusipratimų ir asmenybės problemų pirmoji priežastis yra nelygiateisis bendravimas, todėl bręstančiai asmenybei būtinos situacijos, kuriose ji jaustųsi saugiai, galėtų išreikšti save ir išgyventų savo gebėjimų skleidimosi džiaugsmą (Žemaitytė, 2006, p.83)

Apibendrinant galima teigti, jog jaunimo neformalus ugdymas yra dalis jaunimo politikos, todėl jo veikloje siekiama įgyvendinti bendruosius jaunimo politikai galiojančius principus. Neformaliojo (papildomojo) ugdymo įtaka jaunai asmenybei yra be galo svarbi ir įvairiapusė. Neformalusis švietimas turi įtakos asmenybės, jos poreikių ir vertybinių orientacijų formavimuisi. Mokinių įtraukimas į jiems reikšmingą, įdomią veiklą – svarbi laisvalaikio poveikio asmenybės tapsmui sąlyga, nes asmenybę ugdo ta veikla, kurios žmogus imasi labai atsakingai, nori ją tobulinti, jai skiria visas savo pastangas ir jėgas. Neformalusis (papildomasis) ugdymas padeda tenkinti skirtingus mokinių poreikius. Dalyvaudamas neformaliojo ugdymo veikloje jaunimas kaupia įvairiausių socialinę patirtį: kaip prasmingai praleisti laisvalaikį, praturtinti dvasinį pasaulį, tampant savarankiškesniais ir aktyvesniais, prasmingas dalyvavimas šioje veikloje padeda asmenybės raiškai bei visam socializacijos procesui.

1.4. Neformaliojo ugdymo organizavimo principai ir funkcijos

Neformalusis ugdymas pasižymi griežtų ribų neturėjimu, tačiau turi savo aiškius principus ir funkcijas. Neformaliajam vaikų švietimui keliami tikslai – ne tik tenkinti jaunuolių pažinimo ir lavinimosi poreikius, bet ir padėti jiems integruotis bei tapti aktyviais visuomenės nariais, ugdyti pilietiškumą, iniciatyvumą, veiklumą, skatinti saviraišką. Kaip žinia, šiandien ypač akcentuojama šių kompetencijų ugdymo svarba, kadangi jos daug efektyviau padeda jaunam asmenybei įsitvirtinti dinamiškoje pasaulio visuomenėje – praktiškai pritaikyti turimas žinias ir gebėjimus, susirasti darbą. (Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija, 2004. Internetinė prieiga. <http://www.smm.lt/naujienos/pranesimai.htm?id=736>).

XX a. pabaigoje, reformuojant Lietuvos švietimą, buvo akcentuojami du svarbiausi **neformaliojo ugdymo principai:**

- **aktyvumo** - pats ugdytinis aktyviai renkasi norimą užsiėmimą ir jame dalyvauja. Tuomet jo veiklai pasirinkta aplinka aktyviai veiks ir pati mokinį; veikimas pasireišk per bendradarbiavimą su visais toje veikloje dalyvaujančiais (bendraamžiais, mokytojais ir kt.);
- **labilumo** - veikla organizuojama taip, kad ugdytinis, atsiradus vienokioms ar kitokioms priežastims, galėtų keisti veiklos pobūdį arba visai jos atsisakyti, įsitraukti į kitą veiklą, nesibaigus mokslo metams (išimtis gali būti tik formaliose ugdymo institucijose).

„Šie principai iš esmės užtikrina bet kokių prievartinių elementų eliminavimą iš papildomojo ugdymo sistemos. Dėl to yra sudaromos didelės galimybės laisvam pozityvių vertybių išgyvenimui ir jų priėmimui, neformaliems bendravimo įgūdžiams ugdyti“ (Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993, p. 170).

Neformaliojo ugdymo principai:

Specifinė aplinka. Neformalusis ugdymas vyksta specifinėje aplinkoje, kuriai turi būti būdinga tam tikra autonomija (atskirumas), kad asmenys galėtų saugiai eksperimentuoti, išbandyti save be didesnio pavojaus pakenkti sau ir aplinkiniams.

Aktyvus dalyvavimas ugdymo(si) procese. Neformaliajame ugdyme dalyvaujantys asmenys rezultatų pasiekia pirmiausia savo aktyvumo dėka. Aktyvumo siekiama skiriant laiko asmeninio patyrimo įvardijimui ir suvokimui; jei reikia, kuriant dirbtines situacijas naujo patyrimo įgijimui; pateikiant teorinę medžiagą aktyviam aptarimui.

Visumos principas. Šis principas reiškia visuminį požiūrį į asmenį, ugdymo tikslus ir darbo metodus; neignoruojami nei jausmai, nei protas, nei fiziologija; kreipiamas dėmesys tiek į asmenį, tiek į grupę, tiek į temą. Ugdymo metu įgytą patirtį siekiama susieti su tikrove. Neformaliajame ugdyme derinami emociniai, fiziniai, intelektiniai metodai, užtikrinantys visuminį asmenybės ugdymąsi.

Mokymasis iš patirties. Neformaliojo ugdymo procesas yra grindžiamas patyrimu, kuris įgauna prasmę tik tada, kai yra suvoktas ir įsisąmonintas. Todėl patyrimas yra aptariamas (refleksija), daromos išvados (generalizacija), kurios įprasminamos, jei pritaikomos gyvenime.

Atviras ir neformalus bendravimas. Neformalusis ugdymas yra saugus procesas, kuriame žmogus gali būti savimi, dalindamasis gyvenimo patirtimi, atverdama ir savo silpnąsias puses, nebijodamas suklysti ir pripažinti savo klaidas. Tam reikalinga atvira ir neformali ugdytojo laikysena.

Nekonkurencinės aplinkos kūrimas. Neformaliojo ugdymo veikla yra erdvė, kurioje vengiama dirbtinės konkurencinės įtampos. Asmenys nėra lyginami vienas su kitu, bet sukuriamos sąlygos patiems įsivertinti asmeninius pasiekimus.

Į grupės procesą orientuotas ugdymas(is). Grupė neformaliajame ugdyme tarnauja kaip priemonė, kaip savotiškas visuomenės modelis. Grupėje mokomasi spręsti tarpasmeninius

santykius, priimti bendrus sprendimus, dalintis darbais ir atsakomybėmis. Grupėje suintensyvěja ir individualus ugdymasis (Neformaliojo ugdymo koncepcija, www.lvjc.lt/.../neformaliojo_ugdymo_koncepcijos_projektas.doc).

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005), išdėstyti sekantys **neformaliojo ugdymo principai**:

Aktualumo principo - neformaliojo švietimo siūlomų veiklų pasiūla skirta socialinėms, kultūrinėms, asmeninėms, edukacinėms, profesinėms ir kitoms kompetencijoms ugdyti;

Demokratiškumo - mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendro ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius.

Prieinamumo - sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą. Siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį, nepriklausomai nuo socialinės padėties;

Individualizavimo - ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją, atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus;

Savanoriškumo - vaikai laisvai renkasi švietimo teikėją, tinkamiausias veiklas kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformalus jaunimo ugdymas pasižymi tikslingu poveikiu asmenybei, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir nuspėjamas kaip formalus ugdymas. Neformaliųjų susivienijimų (profilinių būrelių, organizacijų, laisvalaikio organizavimo centrų, klubų, studijų ir kt.) veikla pasižymi pedagoginio, psichologinio pobūdžio pranašumais, dirbama nedidelėmis grupėmis arba individualiai, nėra būtino susiskirstymo į klases pagal amžių, neteikiama reikšmė hierarchinei priklausomybei. Neformalųjį ugdymą įgyvendinančios muzikos, dailės, sporto mokyklos atlieka šias **funkcijas**:

1. Ugdo jauno žmogaus gabumus ir tenkina poreikius, skatina saviraišką, gebėjimą kūrybiškai reikštis, suteikia kompetenciją dalyvauti atitinkamoje veikloje;
2. Suteikia galimybę pasirengti profesiniai tolimesnei veiklai;
3. Atlieka šviečiamąją funkciją vietos bendruomenėje (Žemaitytė, 2006, p. 83)

Neformalus ugdymas yra ne siauras specializacijos ugdymas, bet kompetencijų ir įgūdžių lavinimas. Didžiausias dėmesys skiriamos šioms **kompetencijoms**:

- **Asmeninė kompetencija.** Gilesnis savęs pažinimas ir suvokimas, gebėjimas save pristatyti, savęs vertinimas, savianalizės įgūdžiai, pasitikėjimas savimi, atsakomybė už savo veiksmus.

- **Edukacinė kompetencija.** Saviraiškos mokymosi bei informacijos valdymo įgūdžiai, požiūris į mokymąsi visą gyvenimą.
 - **Socialinė kompetencija.** Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, darbo komandoje ir dalijimosi atsakomybe įgūdžiai, verslumo įgūdžiai, konfliktų sprendimo įgūdžiai, lygių galimybių įsisąmonijimas, ekonominė savimonė, saviraiškos galimybių įsisąmonijimas ir panaudojimas.
- 4. Profesinė kompetencija.** Specifinių sričių žinios bei įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į verslo kokybę (Barkevičienė, 2011, p. 6-7)

Vaikų ir jaunimo neformaliojo ugdymo, kaip ir ugdymo apskritai, veikla nukreipta į asmens saviraišką, jo veiklos kompetencijos brandai reikalingų sąlygų sudarymą. L.Jovaišos (2001) teigimu, ugdymo tikslai apima asmenybės prigimtinių galių (fizinių ir psichologinių asmens savybių, dvasinių bruožų, intelektinių ir pažintinių gebėjimų, socialinių įgūdžių) plėtojimą bei pasirengimą praktiniam gyvenimui. Konkretus neformaliojo ugdymo turinys kuriamas ir atsižvelgiant į bendruosius/ugdymo tikslus, ir į jaunimo arba atskiro vaiko poreikius bei galimybes juos tenkinti. Neformaliojo ugdymo įstaigos, siūlydamos patrauklias, šiuolaikinės visuomenės reikalavimus atitinkančias jaunimo laisvalaikio užimtumo formas, kartu išplečia edukacinių paslaugų galimybes ir gali sėkmingai papildyti mokyklos pedagoginę veiklą. Neformaliojo ugdymo poveikis jauno žmogaus socializacijai gali būti stipresnis už privalomos mokyklinės sistemos įtaką, nes toks ugdymas grindžiamas bendradarbiavimo ir laisvo pasirinkimo principais, siūlo daugiau teikiamų arba mokykloje įgytų žinių aktualizavimo galimybių. Pvz. Bendradarbiavimas yra svarbus mokinių gebėjimų kritiškai mąstyti, tinkamai spręsti ir atsakyti už savo veiksmus ugdymui. Tradicinėje mokykloje šis mokymo metodas ne visada taikomas, nes socialiniai įgūdžių lavinimas atima nemažai laiko, kuris būtinas nustatytai programai išeiti. Neformalioje veikloje mokymuisi bendradarbiaujant, o kartu ir bendravimo, darbo komandoje, kritinio mąstymo ir kitų socialinių įgūdžių lavinimas yra palankios sąlygos. Įvairiuose būreliuose, klubuose, studijose susirenka vaikai, turintys panašių idėjų, tikslų, pomėgių, dažniausiai panašų ir saviraiškos poreikį. Be to, klubo arba būrelio vadovas tampa padėjėju, konsultantu, lygiaverčiu partneriu (Žemaitytė, 2006, p. 83).

Nors neformalus ugdymas skirtingoms amžiaus grupėms (vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų) yra reglamentuojamas skirtingais valstybinio lygio dokumentais, tačiau neformalaus ugdymo principai ir funkcijos išlieka visiems vienodos. Neformalus ugdymas yra planuojamas ir savanoriškas;

mokymasis vyksta įvairioje aplinkoje ir esant įvairioms situacijoms, kai mokymas ar dėstymas nėra vienintelė ar pagrindinė veikla; veiklą gali vykdyti tiek profesionalūs mokymo vadovai, tiek savanoriai; veikla nebūtinai grindžiama tradiciniais mokomaisiais dalykais ar tarpsniais; paprastai skiriama konkrečioms tikslinėms grupėms ir priklauso nuo konkrečios temos, ugdytinis yra orientuojamas į visumą, grupę, skatinant neformalųjį ir formalųjį bendravimą. Pagrindinė neformaliojo švietimo funkcija - ugdyti jauno žmogaus gabumus ir tenkinant poreikius, skatinant saviraišką, gebėjimą kūrybiškai reikštis, suteikiant kompetenciją dalyvauti atitinkamose veiklose.

2. NEFORMALIOJO UGDYMO PROCESO KOKYBĖS LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOJE ANALIZĖ

Neformaliojo ugdymo paslaugų kokybės problema šiandienos švietimo vadybos moksle ir ugdymo praktikoje dažnai yra gvildinama ir yra pakankamai reikšminga praktiškai modernizuojant ir konstruojant ugdymo turinį. Švietimo ugdymo įstaigos proceso kokybės vertinimas – daugialypis ir nenutrūkstamas procesas, reikalaujantis asmeninio bei profesinio švietimo paslaugų teikėjų tobulėjimo. Akivaizdu jog ugdymo proceso tematika yra viena aktualiausių analizės sferų šiandieninėse ugdymo įstaigose, rodo išskylančios problemos bei autorių gausa analizuojama kokybės problematiką. Dali savo laiko vaikai praleidžia mokyklose ir po pamokų vykstančiuose būreliuose ar kitose neformaliojo ugdymo įstaigose. Jauna asmenybė dar nesugeba pasirinkti ir suvokti, kas jai geriau, todėl ypatingą dėmesį reikia įvairių ugdymo paslaugų teikimui, jų plėtrai, prieinamumui ir kokybei.

2.1. Paslaugų kokybės valdymo bei prieinamumo raiškos ypatybės

Kokybės vadyba yra tokia jos kategorija ir metodai, kuriuos pasirinkusi organizacija nuolat tobulėja, siekdama kuo veiksmingiau patenkinti vartotojų poreikius, gerindama paslaugas ir mažindama kaštus. Tai viena naujausių ir efektyviausių vadybos koncepcijų, kuri leidžia nuolat tobulinti organizavimo procesus (Martišauskienė, 2008, p. 89)

G. Baecker (2000) **kokybę** apibrėžia trimis būdais:

1. **Struktūrinė kokybė** – pagrindinės sąlygos, pagal kurias teikiama paslauga;
2. **Proceso kokybė** reiškia į asmenis orientuotų paslaugų teikimo būdus ir apimtį;
3. **Rezultato kokybė** nusako laipsnį, kuriuo pasiekiamas paslaugų tikslas, atsižvelgiant į jų teikėjo ir gavėjo pasitenkinimą. (Martišauskienė, 2008, p. 89)

Kokybė tai suvokimas, kad kažkas geriau už kitus. Jis kinta per gyvenimą, jis kinta iš kartos į kartą ir skiriasi, priklausomai nuo žmogaus veiklos pobūdžio. Šiandien plačiai diskutuojama apie visuotinės kokybės vadybą (Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto 5 priemonė, 2006, p. 158)

Visuotinės kokybės vadyba – tai organizacijos kultūrinis įsipareigojimas tenkinti vartotojų poreikius, naudojant integruotą priemonių, metodų ir mokymo sistemą. Tai nuolatinis

organizacijos procesų tobulinimas, o jo rezultatai – puikios kokybės produktai ir paslaugos. (Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto 5 priemonė, 2006, p. 158)

Paslaugų kokybė apibrėžiama kaip esminė, būdinga jos savybė; kaip, didesnė vertė už mažesnius pinigus, skirta vartotojui, hierarchinė bei užsibrėžto tikslo, uždavinių pasiekimas. Skiriami du paslaugų kokybės tipai – *bendroji* ir *individuali* paslaugų kokybė (Žalimienė, 2003, p. 54).

Vienas iš XXI amžiaus bruožų yra įvairių gyvenimo sričių (socialinių paslaugų, technologijų) bei kokybės gerinimas. Nuolat keliami aukšti reikalavimai šiuolaikinio žmogaus (vaiko), privalančio orientuotis plačiame mokslo sričių kontekste, naujų veiklos rūšių ir būdų ugdymui. Žmogaus (vaiko) ugdymo kokybė turi atitikti tuos kultūros kriterijus, kurie jau yra tapę realybe, todėl būtinybė įsisąmoninti ir išsaugoti šiuos pasiekimus kelia aukštesnius reikalavimus (Martišauskienė, 2008, p. 89).

Pasak R. Želvio, kokybę galima apibrėžti kaip tam tikrą standartų atitiktį ar paslaugos tobulinimo laipsnį. Tačiau kokybę galima apibrėžti ir kaip kliento reikalavimų tenkinimą ir viršijimą“ (Martišauskienė, 2008, p. 89). Kuriant demokratinį ir humanistinį jaunio ugdymo modelį, švietimo ugdymo institucijose itin svarbus tampa paslaugų kokybės valdymas. Mokslo įstaigų klientai – vaikai, tėvai bei dirbantis personalas, yra tarsi sumažintas visuomenės prototipas, kuriame siekiama vaikų ugdymo kokybės. Tėvai ir pedagogai siekia, kad būti užtikrinta vaiko gerovė. Vaikas kryptingai ugdomas tada, tik konstruktyviai veikiant bendrai visiems šios mažos visuomenės segmentams – švietimo įstaigų vadovams, dirbančiam personalui ir tėvams. Glaudus jų ryšys, garantuos vaiko ugdymo kokybę.

2.1.1. Švietimo kokybės apibūdinimas

Švietimo sistemos funkcionavimo efektyvumas - viena opiausių problemų, kuriai vis daugiau dėmesio skiria ne tik Vakarų pasaulio, bet ir Rytų Europos pokomunistinės šalys (Pruskus, 2000, p. 26) Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės garantavimas ir gerinimas yra vienas iš esminių Lietuvos Respublikos švietimo politikos prioritetų. Valstybė remia ir skatina mokyklas diegti besimokančią aplinką kuriantį įsivertinimą, kurti mokyklų bendradarbiavimo sistemą, kurioje mokyklos viena kitai padeda ir kaip išorinis impulsas veikia viena kitos įsivertinimo procesą. Mokyklos įsivertinimo ir išorinio vertinimo sinergetinis poveikis turi lemiamos įtakos mokinių mokymo ir mokymosi gerinimui (Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įvertinimo rekomendacijos, 2009)

Visuotinė kokybės vadyba gali būti apibrėžiama kaip filosofija arba sistema, kurios tikslas – paslaugų arba produktų, skirtų vartotojams tobulinimas. Visuotinės kokybės taikymo švietimo sistemoje nauda akivaizdi, kadangi šis apibūdinimas pilnai pritaikomas ir joje. Kalbėdami apie švietimo procesą randame abu reikalingus visuotinės kokybės vadybos taikymui elementus – paslaugą ir vartotoją.

Visuotinė kokybės vadyba kolegijose ir kitose aukštosiose mokyklose:

1. Sudaro sąlygas mokyklai teikti geresnes paslaugas savo pagrindiniams vartotojams – studentams bei darbuotojams;
2. Nuolatinis tobulėjimas ir orientacija į visuotinę kokybės vadybą didina atsakomybės reikalavimus - tai vienas iš švietimo reformavimo elementų;
3. Visuotinės kokybės sistemų taikymas mokyklose orientuojantis į nuolatinę plėtrą bei tobulėjimą suteikia studentams ir dėstytojams daugiau galimybių nei tik „patenkinama“ mokymo ir mokymosi aplinka. Taip gerinamas mokymosi klimatas (Pauliukas, 2004 , p. 26)

Pauliukas V. (2004) remdamasis W.E. Deming idėjomis apie visuotinės kokybės principų taikymą versle, pabandė juos pritaikyti švietimo sistemoje.(žr. 2 lent.)

2 lentelė

Visuotinės kokybės vadybos principų taikymas švietimo sistemoje

W.E. Deming visuotinės kokybės principai		Pritaikymas švietimo sistemoje
	Išlaikyti nuolatinį tikslą – gerinti gaminį ar paslaugą skatinant verslumą, išlaikant verslą. Aiškiai paskirstyti vadovų atsakomybę.	Išlaikyti nuolatinį tikslą - tobulinti studentų žinias bei jiems teikiamas paslaugas. Siekti, kad studentai turėtų geriausios kokybės žinias ir galėtų dalyvauti bei tobulinti bet kokius procesus bei užimtą prasmingą vietą visuomenėje
	Priimti naują teoriją (filosofiją). Gyvename naujame ekonomikos amžiuje. Nebeįmanoma vadovautis tradiciniais terminais, klysti, naudotis defektinėmis medžiagomis bei neefektyvia darbo jėga	Priimti ir įgyvendinti naujas teorijas. Švietimo vadovai turi atsiverti iššūkiams, suvokti savo atsakomybę bei pareigas.
	Nutraukti priklausomybę nuo visuotinių patikrinimų. Vietoj jų remtis statistiniais kokybės įrodymais. (Geriau vykdyti	Nutraukti priklausomybę nuo žinių vertinimo ir testavimo. Pašalinti masinio tikrinimo būtinybę (standartizuoti testai, minimalus baigiamųjų

	trūkumų prevenciją, nei jų paiešką)	egzaminų kiekis ir t.t.). skatinant mokymosi procesų kūrybiškumą bei eksperimentalumą.
	Nutraukti skatinimą pagal parduotų prekių kainą ar kiekį. Remtis kokybės įrodymais, vengti tiekėjų, kurie negali pateikti aiškių statistinių kokybės įrodymų	Siekti atsikratyti vertinimų bei žalingos žmonių gradacijos. Orientuotis į mokymo (-osi) procesą, o ne vertinimą.
	Identifikuoti problemas. Vadovai turi nuolat tobulinti sistemą (dizainą, tiekimą, medžiagų derinimą, palaikymą bei technologijas, priežiūrą, apmokymus)	Palaikyti ryšius su mokyklomis, iš kurių studentai atvyko. Minimizuoti išsilavinimo kainą stiprinant ryšius su studentų šaltiniais ir keliant atvykstančių studentų žinių kokybę. Nuolat tobulinti studijų sistemą tuo pačiu gerinant akademinės bendruomenės narių asmeninio gyvenimo produktyvumą.

Šaltinis.: Pauliukas V. (2004) *Visuotinės kokybės vadybos principai švietimo sistemoje. Total Quality Management principles in Education. Panevėžys. P. 26-28.*

Iš pateiktos lentelės akivaizdu, jog W.E. Deming suformuluotų visuotinės kokybės vadybos principų interpretacija leidžia teigti, jog jų pritaikymas švietimo sistemoje ne tik įmanomas, bet ir pageidautinas.

Kuriamos švietimo kokybės vadybos sistemos siekis – laiku gauti būtiniausi duomenys sprendimams priimti, priimami geresni sprendimai nacionaliniu, vietos ir mokyklos lygmeniu, taip efektyvinama švietimo sistemos veikla ir laiduojami geresni mokymosi pasiekimai. (Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto 5 priemonė, 2006, p. 158 - 159)

Kokybės vadybos sistema švietime tai yra kompleksinis sprendimas, kurio dėka mokyklos savo viduje išmoksta įvertinti savo gerąsias ir blogąsias puses, gauna išorinį ekspertų įvertinimą, pagal tai tobulina savo ugdymo metodus, mokosi, o švietimo skyrių darbuotojai yra apmokomi spręsti švietimo problemas ir tobulinti mokyklas savo savivaldybėse, remdamiesi statistika, jos analize bei tyrimais.

Daugumoje pažangiausių pasaulio šalių, įskaitant ir Lietuvą, švietimo prieinamumo problema iš esmės yra išspręsta, nėra didelių prieinamumo kliūčių, jas patiria tik maža dalis gyventojų. Dėmesys vis labiau perkeliamas į švietimo kokybės problemas švietimo turinio atitikimą poreikiams, efektyvų perteikimą, apimant vis dar pasitaikančias prieinamumo problemas. Kokybės užtikrinti neįmanoma be įsivertinimo ir vadybos kultūros kaitos.

Visuotinės kokybės vadyba iš esmės pakeitė organizacijų darbą taip, kad, įdiegus šią sistemą, kontrolės padaliniai nebėra vieninteliai atsakingi už kokybę. Sykiu jie atpalaiduojami ir nuo nuolatinių detalių tikrinimų funkcijos, įgyvendinus visuotinės kokybės vadybos principus, kontrolės procese faktiškai dalyvauja visi darbuotojai, o kontrolė tampa darbuotojų kasdieninių įsipareigojimų dalimi. Nors visuotinės kokybės vadybos idėjos bei metodai susiformavo pramonės ir verslo organizacijose, pastaruoju metu jie pradėti taikyti ir švietimo srityje.

Kuriant modernią švietimo kokybės vadybos sistemą, išorės auditas harmonizuojamas su pačių mokyklų kolektyvų atliekamu vidaus auditu. Kol kas šalyje šie procesai tik prasideda, bet kai kurios mokyklos jau atlieka savo vidaus auditą ir išsiaiškina ne tik mokymo bei mokymosi aspektus, bet ir tai, kaip moksleiviai ir mokytojai jaučiasi mokykloje, kaip vertina jos veiklą ir į ją įsitraukia.

Nėra visuotinai nustatytos švietimo kokybės sampratos. Švietimo kokybė - tai požymių visuma, leidžianti spręsti, kaip švietimo įstaiga, regionas, švietimo sistema arba atskiri jos posistemai vykdo savo paskirčiai būdingus bei nacionalinius ugdymo tikslus, atitinka nacionalinius reikalavimus ir normas, Europos Sąjungos, pasaulio šalių švietimo siekius, pasižymi naujovių ir nuolatinio tobulėjimo siekimu esamomis sąlygomis ir geba tas sąlygas gerinti (Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto 5 priemonė, 2006, p.163)

Bendriausia prasme švietimo kokybe laikytini švietimo klientų (švietime dalyvaujančių asmenų, visuomenės), profesionalų (pedagogų, švietimo įstaigų vadovų, švietimo valdymo lygmenų specialistų, švietimą aptarnaujančios infrastruktūros specialistų, mokslininkų) ir politikų susitarimai dėl švietimo tikslų (vertybių, modelių, kurių įkūnijimo siekiame), jų siekimo būdų (kaip, kokiais ištekliais, darbų paskirstymas ir jų atlikimo laikas ir pan.) ir pasiekimų įvertinimo kriterijų (laukiamų rezultatų) bei sutartinių tikslų pasiekimo laipsnis (Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto 5 priemonė, 2006, p. 163)

Taigi pačia bendriausia prasme švietimo kokybe laikytini visų švietimo procese dalyvaujančių asmenų, politikų ir visuomenės narių indėlių jaunimo ugdymą. Vieni profesionalai ir visuomenės atstovai labiau akcentuoja universitetų kaip mokslo įstaigų, rengiančių specialistus, reikšmę švietimo sistemai, kiti sąmoningos asmenybės brandą, orientaciją į aktyvų pasaulio pažinimą užsiimant konkrečia kūrybine/ asmenine veikla, kuri daro įtaką asmenybės vertybėms ir pozityviai

socializacijai. Taigi tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo svarba yra nenuginčijama. Tačiau svarbu ir išanalizuoti, remiantis visuotinės kokybės vadybos principo – prieinamumo atžvilgiu neformalųjį ugdymą Lietuvoje.

2.1.2. Lietuvos švietimo kokybės prieinamumo principas neformaliojo ugdymo kontekste

Šiandien tiek Lietuvoje, tiek Vakarų Europos šalyse, tiek visame pasaulyje nuolat diskutuojama apie tai, koks turėtų būti ugdymas, kokios vaikų mokymo gairės turėtų būt nubrėžtos. Akivaizdu, kad švietimas nėra vienos ar kitos valstybės valdžios nuosavybė. Tai kiekvienos valstybės piliečių turtas, todėl žmonės turėtų diskutuoti, tartis ir nuspręsti, kaip šį turtą valdyti, kad jis kuo geriau tarnautų vaikų gerovei.

Švietimo strateginėse nuostatose numatyta siekti, kad neformalusis švietimas taptų prieinamas visiems vaikams, finansuojant neformaliojo švietimo programų pasiūlą. Ypač svarbu užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą socialinę atskirtį patiriantiems vaikams iš skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams, nesimokantiems mokykloje, pabėgėlių vaikams, jaunuoliams, grįžusiems ir perauklėjimo įstaigų, besigydantiems nuo alkoholizmo ir narkomanijos ir prie visuomenės nepritampantiems jaunuoliams.

Šiuo metu stiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą bei kokybę ir socialinę aprėptį savivaldybių teritorijoje. Savivaldybėms ir apskritims perduota didelė dalis atsakomybės ne tik bendrąjį lavinimą, bet ir už profesinį mokymą, specialųjį ugdymą, tęstinį suaugusių mokymą bei neformalųjį vaikų švietimą ir ugdymą. Kiekviena savivaldybė tvarko visų jos teritorijoje gyvenančių vaikų registrą ir koordinuoja pavaldžių mokyklų komplektavimą bei mokinių srautus. Tačiau dar skiriasi regionų neformaliojo vaikų švietimo mokyklų tinklas, neformaliojo ugdymo veiklų pasiūla, pavėžėjimo galimybės, neformaliajam vaikų švietimui skiriamos lėšos. Trūksta mokymo ar kvalifikacijos kėlimo kursų neformaliojo vaikų švietimo mokytojams, laisvalaikio pedagogams, jaunimo darbuotojams, kitiems mokytojams, dirbantiems neformaliojo ugdymo sektoriuje (Kvieskienė, Petronienė, 2007, p. 61)

Neformaliojo ugdymo organizacijose neišvengiama ir diskriminacijos apraiškų. Tai atsitinka dėl nevienodo neformaliojo švietimo veiklų pasiekiamumo. Dažniausiai dėl to, kad vaikai gyvena atokiau, nustatoma per aukšta kaina, nepakankamo vietų skaičiaus būrelyje ir panašiai. Viena svarbiausių ir daugiausiai sunkumų keliančių problemų – atstumas. Toliau nuo būrelio ar

mokyklos gyvenančiam vaikui automatiškai išauga kelionės laikas ir kaštai, todėl dažniausiai neformaliojo ugdymo veiklų atsisakoma. (Petraitytė, Lingytė, 2010 p. 101)

Vaikų dalyvavimas neformaliojo švietimo veikloje savivaldybėse svyruoja nuo 3,2 iki 68 proc., neformaliojo vaikų švietimo mokyklą lankančiam vaikui finansuoti skiriama nuo 1103 iki 4027 Lt per metus. Vidutiniškai neformaliajam švietimui savivaldybės skiria apie 7 proc. biudžeto (2006 m. atlikto Vilniaus pedagoginio universiteto tyrimo „Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas“ duomenys). Galimybes dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose riboja ir 2009 m. bendrojo lavinimo mokyklose neformaliajam ugdymui nuo 4 iki 2 valandų sumažintas valandų skaičius. Susiformavusi vaikų neformaliojo švietimo sistema ir išlikusi bazė – svarbūs veiksniai, leidžiantys tęsti vaikų ir jaunimo socializacijos, neformaliojo vaikų švietimo programų vykdymą, skatinti įvairias vaikų užimtumo formas, tačiau akivaizdu, kad sumažėjęs finansavimas tiesiogiai susijęs su vaikų ir jaunimo dalyvavimo neformaliojo švietimo veikloje pasirinkimo galimybių mažėjimu. Vaikai ir jaunimas ne visada turi tinkamus motyvus tobulėti, nepakankamai subalansuota neformaliojo vaikų švietimo veiklų pasiūla pagal ugdymo programas ir vaikų amžių (Zuoza, 2011, p. 61)

Siekdama neformaliojo vaikų švietimo veiklų kokybės ir įvairovės, mokinių socializacijos, pilietinio ugdymo formų plėtros, Švietimo ir mokslo ministerija pradėjo vykdyti Europos Sąjungos struktūrinių fondų projektą „Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra savivaldybėse“ (Zuoza, 2011, p. 62).

Vaikams, norintiems įgyti daugiau žinių ir pasiruošti studijoms siūlomas naujas mokymosi būdas – nuotolinės studijos. E. mokymas turi ir privalumų ir trūkumų. Be abejo, pagrindinis trūkumas yra socialinis ryšys ir bendravimas. Šiuo atveju, bendrauti bei dalintis savo patirtimi galima ir virtualiai. Moodle aplinkoje sukelta mokymosi medžiaga bei sukurti įvairūs forumai suteikia šią galimybę. Tačiau žvelgiant iš kitos pusės, šis mokymo būdas, kurį Lietuvoje siūlo Vilniaus kompiuterininkų akademija kartu su Kauno technologijos universiteto jaunųjų kompiuterininkų mokykla, yra prieinamas ir atokiai gyvenantiems moksleiviams. Mokantis šiuo būdu be abejo, galima pasirinkti sau patogų laiką, vietą, taip sutaupomi kelionės kaštai ir nelieka atskirties diskriminacijos. (Petraitytė, Lingytė, 2010 p. 101)

2.2. Neformaliojo ugdymo praktinė ir normatyvinė plėtra Lietuvoje

Lietuvoje yra gana plati normatyvinė neformaliojo švietimo dokumentų bazė. Visi jie yra orientuoti į kokybiškesnį jaunimo ugdymą, švietimą ir lavinimą. Tačiau šiuose dokumentuose ir įstatymuose deklaruojami neformaliojo ugdymo tikslai, principai ir funkcijos dar negarantuoja sėkmingo praktinio jų realizavimo. Tolesnė neformaliojo ugdymo Lietuvoje raiškos analizė padės identifikuoti pagrindines šalies neformaliojo švietimo problemas, perspektyvas ir rekomendacijas.

2.2.1. Neformaliojo ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose ištakos Lietuvoje

Neformaliojo ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose ištakas, papildomojo ugdymo sistemą ir raidą istoriniame kontekste išsamiausiai nagrinėjo Kęstutis Pečkus veikalė *Moksleivių paralelinis ugdymas Lietuvoje 1918–1940 metais: ištakos, turinys, formos* (1994). K. Pečkus vartoja paralelinio ugdymo sąvoką, kuri dominavo XX amžiaus pirmoje pusėje. Paralelinis ugdymas, kaip ir šiandieninis neformalusis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose, apima nemažai ugdymo ir auklėjimo formų, veiklos sričių.

1918–1940 metais, t. y. tarpukario laikotarpiu gyvavusioje tautinėje mokykloje buvo ryškus tautinis moksleivių ugdymas, norėta „išskirti ne tik mokymo turinio, bet ir paralelinio ugdymo tautinį charakterį, propaguoti įvairias šios veiklos formas ir metodus“ (Pečkus, 1994, p. 29). Lietuviškojo tautinio ugdymo teorinius pagrindus klojo ir praktines priemones jiems įgyvendinti numatė S. Šalkauskis, A. Maceina, J. Vabalas-Gudaitis. „Reikšminga tautinio auklėjimo priemone S. Šalkauskis laikė asmenybės domėjimąsi tautos istorija, jos praeities ir dabarties pažinimą“ (Pečkus, 1994, p. 30).

Taip pat svarbus buvo ir katalikiškas auklėjimas, kūrėsi religinės mokinių organizacijos. Religinis ugdymas, pasak S. Šalkauskio, „yra pilnutinio ugdymo dalis ir turi didžiulę reikšmę protiniam, doroviniam ir estetiniam ugdymui“ (Pečkus, 1994, p. 37). Anot K. Pečkaus, tautinio ugdymo aspektai ryškūs šio laikotarpio mokyklose organizuojamose šventėse. Jose akivaizdūs mokyklos ir jos aplinkos perimamumo ir ugdymo tęstinumo momentai, aktualiai tautinių švenčių auklėjamosios reikšmės argumentacija (Pečkus, 1994, p. 39). Tautinės šventės išliko itin svarbios ir prasmingos iki šių dienų, jos išsaugojo tautinių ir patriotinių jausmų ugdomąją ir apskritai auklėjamąją vertę.

Svarbu paminėti, jog tarpukario laikotarpiu buvo plėtojamas ir visuomeninis mokinių ugdymas, paremtas kultūriniu, socialiniu, doriniu pagrindu. „Tautiškumo ir visuomeniškumo santykiavimas – tai siekimas moksleivių paralelinio ugdymo turinyje integruoti auklėjimo kryptis“.

Neformalusis (paralelinis) ugdymas 1918–1940 metais buvo realizuojamas trimis pakopomis: mokykla (būreliai, kuopos); mokyklos ir moksleivio gyvenamoji aplinka (žaidimų aikštelės, vaikų židiniai); mokykla ir jos aplinka (jaunimo organizacijos). Populiariausia ir masiškiausia paralelinio ugdymo forma – dalykiniai ir su mokymo dalykų programomis nesusiję būreliai. Įdomus faktas tas, kad dalykiniai ir įvairaus pobūdžio būreliai yra viena populiariausių neformaliojo ugdymo formų ir šių laikų bendrojo lavinimo mokyklose bei už jos ribų. Tai rodo, jog būreliai neprarado savo aktualumo, patrauklumo ir savotiškai tęsia bei puoselėja būrelių tradiciją nuo jų susikūrimo pradžios. Žinoma, šiandieninių būrelių veikla, koncepcija skiriasi nuo tarpukario laikotarpiu veikusių būrelių, tačiau jų tendencija išliko labai panaši – atitraukti vaikus nuo neigiamai elgesį veikiančios aplinkos, skiepyti vertybes, tobulinti žinias ir gebėjimus, plėsti akiratį. Tarpukario laikotarpiu dominavo „ne tik literatūros, savos kūrybos nagrinėjimas, bet ir vaidybos, vaizduojamojo meno, tautosakos, istorijos ir kraštotyros elementai“ (Pečkus, 1994, p.52).

Kaip pastebi K. Pečkus, šiuo laikotarpiu pedagoginei veiklai buvo priimta užmokyklinių paralelinio ugdymo įstaigų atsiradimo istorija. Kūrėsi įvairūs mokinių sąjungos, draugijos, kurių „steigimas buvo siejamas su globos ir nusikaltimų prevencijos problemomis“ (Pečkus, 1994, p. 54). Šiuo laikotarpiu imta steigti vasaros darbo būrelių ir priemiesčių vasaros vaikų aikštelių, taip pat buvo siūloma organizuoti vaikams vasaros metu darbo būrelius. Šiems būreliams kaip šių dienų analogą galima paminėti viešųjų darbų programas, kurios suteikia galimybę vaikams užsiimti darbine veikla, įgyti darbo įgūdžių ir patirties.

Didelis dėmesys buvo skiriamas dviem moksleivių kolektyvinio užimtumo formoms – sportui ir ekskursijoms. Moksleivių sportinis judėjimas ypač pagyvėjo po 1932 m. įkūrus Kūno kultūros rūmus, atsiradus masiniam Sportos judėjimui, į kurį buvo integruojami ir kiti dalykai, pvz., tautosaka, menas, šokis, literatūra. Tokiu būdu buvo rūpinamasi net tik mokinių fiziniu auklėjimu, bet ir visapusišku išsilavinimu. Taip pat atsirado olimpiadų, konkursų užuomazgos, buvo rengiamos vidurinių mokyklų pirmenybės, kurios skatino vaikus daug kuo domėtis, plėsti akiratį, gilinti žinias.

Antrojo dešimtmečio pabaigoje prasidėjo moksleiviškų kooperatyvų sąjūdis, kurios ugdė mokinių bendradarbiavimo įgūdžius ir savigarbos jausmą. Šiais laikais taip pat galima rasti tokių bendraminčių susibūrimų, pvz., įvairios moksleivių sąjungos. Tačiau didžiausias dėmesys buvo skiriamas jaunimo organizacijų kūrimui. Tarpukario laikotarpiu Lietuvoje veikė nemažai vaikų ir jaunimo organizacijų, kurių tikslas – suburti bendraminčius, kurie užsiimtų įvairia veikla (politine, religine, kultūrine) ir taptų aktyviais piliečiais.

2.2.1. Neformalųjį mokinių švietimą reglamentuojantys įstatymai ir teisės aktai

Pastarąjį dešimtmetį parengta eilė dokumentų, reglamentuojančių neformalųjį vaikų ugdymą. Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija formuoja šalies neformaliojo vaikų ir jaunimo ugdymo politiką, rengia ir priima svarbiausius teisinius aktus, pristato visuomenei ir inicijuoja jų įgyvendinimą.

Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 m. nuostatos (2003) numato išplėtoti neformaliojo švietimo programų pasiūlą bendrojo lavinimo mokykloje; pasiekti, kad 75 proc. vaikų pagal savo poreikį dalyvautų neformaliojo ugdymo programose; įgyvendinant nuostatą „pinigai seka paskui vaiką“ pasiekti, kad neformalusis švietimas taptų prieinamas visiems vaikams (Šimaitis, 2008 Internetinė prieiga www.kaunas.lt/kaunas/m/m_files/wfiles/file517.ppt)

Svarbiausias dokumentas yra Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2007), kurio 16 straipsnyje nurodoma, jog neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (2004) 6 straipsnyje kaip viena iš savivaldybių funkcijų nurodoma vaikų ir jaunimo papildomasis ugdymas bei užimtumas.

Neformalųjį vaikų švietimą taip pat reglamentuoja šie **teisės aktai**:

Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, kurį 2003 m. gruodžio 3 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimas (Nr.IX-1871);

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ISAK-2695);

Reikalavimai valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatams (Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. ISAK-1162);

Neformaliojo vaikų švietimo pažymėjimas (Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. ISAK-549); Jame yra apžvelgta papildomojo ugdymo organizavimo bendrojo lavinimo mokyklose situacija, pateikti statistiniai duomenys apie moksleivių papildomojo ugdymo būrelių lankomumą. Pateiktieji duomenys padeda labiau orientuotis, kokio tipo būreliai dominuoja bendrojo lavinimo mokyklose. Pažymyje prieinama prie išvados, kad padidėjo mokyklų dėmesys žalingų įpročių, narkomanijos prevencijai. Dokumente taip pat yra nurodytos papildomojo ugdymo organizavimo sąlygos, t. y. nurodoma, kur vyksta papildomojo ugdymo užsiėmimai. Pažymima, kad ne visos patalpos ar įranga atitinka standartus, o kaip viena to priežasčių yra

nurodomas lėšų trūkumas. Taip pat pateikiama žinių ir apie pedagogų pasirengimą, jų kvalifikaciją. Teigiama, kad „daugiausia kvalifikuotų specialistų dirba su mokymosi sunkumų arba didesnių gabumų turinčiais vaikais“, o tikrintų mokyklų vadovai ir pedagogai pabrėžė, kad „labai trūksta techninės kūrybos specialistų, pedagogams – pasirengimo organizuoti vaikų kūrybinę saviraišką. “Pažymoje nurodoma ir papildomojo ugdymo priežiūra: „vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose planuojama ir vykdoma papildomojo ugdymo priežiūra, nors priežiūros rezultatai retai kur fiksuojami ir aptariami. “ Pastebėta, kad „planuojant ir vykdant priežiūrą nepakankamas dėmesys skiriamas papildomojo ugdymo problemų analizei, tikslų formulavimui ir veiklos korekcijai. “Svarbu tai, kad pažymoje nurodomos bendrojo lavinimo mokyklose keltos problemos: „lėšų stoka riboja galimybę panaudoti visas ugdymo plane numatytas valandas, aprūpinti programų vykdytojus reikiamomis patalpomis, įranga ir priemonėmis; dalis moksleivių negali pasilikti mokykloje po pamokų dėl nepalankaus jų pavėžėjimo grafiko; kvalifikacijos renginių stoka papildomojo ugdymo pedagogams Iš paminėtų problemų galima išskirti dvi apskritai papildomojo ugdymo procese dominuojančias problemas, t. y. lėšų trūkumas ir 21 pedagogų kvalifikacijos stoka organizuojant papildomojo ugdymo veiklą (renginius). Dokumente plačiau analizuojama moksleivių ugdymo situacija papildomojo ugdymo institucijose: ugdymosi sąlygos, moksleivių laisvalaikio organizavimas, mokestis už papildomąjį ugdymą, pedagogų išsilavinimas ir atestacija, ugdymo proceso organizavimas. Taip pat keliamos papildomojo ugdymo įstaigų problemos: „nepakankamai ištirtas ir suderintas papildomojo ugdymo institucijų tinklas ir jo funkcionavimo efektyvumas; nepakankamas veiklos finansavimas ir ribotos materialinės bazės atnaujinimo galimybės; trūksta rekomendacijų programoms rengti, teisės aktų reglamentuojančių papildomojo ugdymo įstaigų veiklą. “Pažymos pabaigoje yra pateikti siūlymai, kaip būtų galima efektyviai patobulinti papildomojo ugdymo kokybę; pateiktieji siūlymai skiriami svarbiausioms institucijoms: Švietimo ir mokslo ministerijai, pedagogų kvalifikacijos tobulinimo centrams, savivaldybių administratoriams ir mokyklų vadovams.

Neformaliojo ugdymo dienynas (Švietimo ir mokslo ministro 2008 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. ISAK-258);

Moksleivio krepšelio lėšų, skirtų atsiskaityti už neformalųjį vaikų švietimą, perskirstymo ir naudojimo metodinės rekomendacijos (Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 15 d. įsakymas Nr. ISAK-386).

Be to, kiekvienais metais Švietimo ir mokslo ministerija skelbia ministro įsakymais patvirtintus Pilietinio ir tautinio ugdymo, Vaikų socializacijos programų, Psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos projektų konkursus.

Neformaliojo švietimo klausimai giliau analizuojami Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005). Joje pateikta esama neformaliojo vaikų švietimo būklė, nurodytos svarbiausios problemos. Tai pirmas dokumentas, kuriame nurodomas neformaliojo švietimo tikslas ir uždaviniai. Koncepcija numato Švietimo ir mokslo ministerijos, savivaldybių institucijų, apskričių viršininkų administracijų švietimo priežiūros skyrių vaidmenį organizuojant neformalųjį vaikų švietimą, įvardija neformaliojo vaikų švietimo teikėjus. Koncepcijoje aptariamas neformaliojo vaikų švietimo finansavimas, numatyti žingsniai ją įgyvendinant.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija patvirtinta 2005 metais, bet, nepaisant išsamiai išanalizuotos neformaliojo ugdymo situacijos ir jos įgyvendinimo žingsnių, procesas vyksta lėtai. Todėl 2008 m. vasario 11 d. LR Švietimo ir mokslo ministras įsakymu Nr. ISAK-361 patvirtino Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos įgyvendinimo priemonių planą, kuriame numatytos 2008-2012 m. koncepcijos įgyvendinimo kryptys: sukurti ir įteisinti neformaliojo vaikų švietimo finansavimo sistemą, remiantis lėšų skyrimo vienam vaikui principu; teisės aktais stiprinti savivaldybių atsakomybę už neformaliojo vaikų švietimo veiklą; sukurti neformaliojo švietimo būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistemą; sukurti neformaliojo vaikų švietimo teikėjų veiklos vertinimo sistemą; tobulinti neformaliojo vaikų švietimo mokytojų kvalifikaciją ir atestaciją; organizuoti ir vykdyti neformaliojo vaikų švietimo sklaidą. Koncepcijai įgyvendinti numatytos priemonės, nurodomas laukiamas rezultatas bei įgyvendinimo terminai. Paskirti koncepcijos vykdytojai ir partneriai.

Aptarus teisinius dokumentus, reglamentuojančius neformalųjį mokinių ugdymą, galima išskirti pagrindines neformaliojo vaikų švietimo **tobulinimo kryptis**:

- 1) Pritaikyti ją atsižvelgiant į šalies situaciją, tradicijas, poreikius ir galimybes.
- 2) Neformaliojo vaikų švietimo apimties ir prieinamumo didinimas.
- 3) Neformaliojo vaikų švietimo skirtumų tarp savivaldybių mažinimas.
- 4) Neformaliojo vaikų švietimo finansavimo sistemos tobulinimas: bendrojo lavinimo mokyklos mokinio krepšelio lėšų panaudojimas neformaliojo vaikų švietimo finansavimui; neformaliojo vaikų švietimo mokinio krepšelio įgyvendinimas savivaldybėse; gyventojų pajamų mokesčio lengvatų už vaikų mokymąsi pagal neformaliojo vaikų švietimo programas numatymas; siūlymas numatyti tam tikrą procentą lėšų skiriamų neformaliajam vaikų švietimui savivaldybės švietimo biudžete (Zuoza, 2007, Internetinė prieiga www.smm.lt/fit/naujienos/k_archyvas.htm)
- 5) Tobulinant neformaliojo švietimo veiklos organizavimą, pradėta kurti jos finansavimo sistema, formuojant neformaliojo vaikų švietimo krepšelį. Bendrojo lavinimo mokykloms skirtame *Moksleivio krepšelyje* yra numatytos lėšos, skirtos atsiskaityti su kitomis, neformaliojo švietimo paslaugas teikiančiomis įstaigomis (sporto, muzikos, meno, dailės mokykloms, kūrybos,

gamtininkų centrais ir kt.), kurias lanko bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai. Šios lėšos turėtų pagerinti neformaliojo vaikų švietimo programos kokybę, patrauklumą, sumažinti vaikų tėvų mokamų mokesčių dydį.

6) Plėtoti vaikų ir jaunimo neformalųjį ugdymą, skatinant švietimo institucijų bei jaunimo nevyriausybinių organizacijų partnerystę ir bendradarbiavimą.

Taigi, Lietuvoje neformalųjį vaikų švietimą reglamentuoja teisinė bazė, rodanti, kad Lietuvos švietimo politikams rūpi neformaliojo ugdymo klausimai. Įvykdžius aukščiau minėtą priemonių planą, neformalusis vaikų ugdymas šalyje funkcionuos kaip sudėtinė ir lygiavertė Lietuvos švietimo sistemos dalis. Visa tai skatina keisti požiūrį ir neformalųjį švietimą traktuoti kaip lygiavertį formaliojo švietimo partnerį.

2.3. Neformaliojo ugdymo Lietuvoje problemos ir rekomendacijos

Valstybės biudžeto apribojimų, globalizacijos ir demografinių pokyčių fone jau keletą metų visoje Europoje vyksta diskusija apie veiksmingo investavimo į švietimą reikalingumą. Dabartinė pasaulinė finansų ir ekonomikos krizė veikiausiai tik dar labiau paskatins šią diskusiją Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2002) teigiama, kad demokratiniiais pagrindais grindžiama Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla savo veikla siekia atliepti kiekvieno žmogaus poreikius bei interesus. Pagrindinis ugdomosios veiklos tikslas – ugdyti savarankišką, atsakingą, savo ateitį gebantį kurti žmogų. Mokytojas, siekdamas įgyvendinti šį tikslą, privalo ne tik gerai pažinti savo mokinius, bet ir išmokyti juos kuo geriau pritaikyti savo sugebėjimus, skatinti tobulintis, atrasti individualius gebėjimus, nes tik tuomet galima geriau suvokti supančią aplinką, ją originaliai interpretuoti ir joje įprasinti save.

Akivaizdu, kad pastaruoju metu dažnai keliamas klausimas, kaip efektyviau plėtoti neformalųjį ugdymą kaip būdą aktualioms dabarties problemoms spręsti. Svarbu, kad neformalusis ugdymas nebūtų suvokiamas tik kaip būrelio veikla. Juk neformaliojo ugdymo metu galima įgyvendinti daug uždavinių, kurie „nebetelpa“ į pamokinę veiklą: įgyti ir plėtoti kompetencijas, suteikti papildomų žinių ir įgūdžių, įtraukti į aktualių problemų sprendimą ir pan.

Neformaliojo ugdymo užsiėmimus bendrojo lavinimo mokykloje renkasi mokiniai, turėdami įvairių poreikių, tačiau gana dažnai bendrojo lavinimo mokyklose neatsižvelgiama į mokinių poreikius, neformalusis ugdymas yra nenuoseklus, organizuojamas nesistemiškai. Jaučiamas materialinių ir žmoniškųjų resursų stygius, informacijos ir organizacinės iniciatyvos

trūkumas, nesisteminė situacijos analizė. Pasak Kvietkienės (2002), nėra sąveikos tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemų.

Neformalusis ugdymas nors ir plačiai yra reglamentuotas Lietuvos normatyvinėje bazėje, tačiau problemų neišvengta. Bendrojo lavinimo mokyklose neformaliajam ugdymui finansuoti skirtos valandos yra nustatytos bendruosiuose ugdymo planuose, dažnai jų nepakanka, kad būtų organizuojama kokybiška veikla. Mažėja neformaliosios veiklos finansavimas, trūksta patalpų ar specialistų, nepakankamas ugdymo veiklų pasirinkimas. Yra ir subjektyvios priežastys – tai pačių mokytojų požiūris į neformalųjį ugdymą kaip į jiems nebūtiną darbo sritį, mokyklų administracijos apatiškumas, kolegų ignoravimas (Janulytė, 2009, p.24)

Yra išskiriamos keturios pagrindinės problemų grupės, susijusios neformaliojo ugdymo veikla:

1. Formaliojo ir neformaliojo vaikų švietimo nesuderinamumas (Nesuderinti pamokų ir būrelių grafikai. Tenka vėlai grįžti namo, nesaugu. Trūksta laiko namų ruošai. Po pamokų iki būrelio pradžios nėra kaip pailsėti. Per trumpos pertraukos tarp pamokų ir būrelių. Be to, nuolatos tobulėjantis neformaliajame ugdyme mokinys nesulaukia beveik jokio įvertinimo formaliojo švietimo sistemoje. Neformaliojo ir formaliojo švietimo sistemų derinimo sunkumų patiria ir daugiavaikės šeimos. Nesuderinti pamokų ir būrelių grafikai, laiko stoka namų ruošai – šie sunkumai yra ištis realūs keturis ir daugiau vaikų turinčioms šeimoms. Be to, daugiau sunkumų patiria vyresni nei jaunesni vaikai.).

2. Atskirtis neformaliojo vaikų švietimo sistemoje (Būrelyje sunku silpnesniam ar mažiau gabiam. Būrelyje sunku kitos tautybės mokiniui. Sudėtinga patekti į norimus būrelius. Per didelė būrelių kaina. Per trumpas būrelių laikas. Bendraamžių patyčios, žeminimas. Neformaliojo švietimo vadovai ne visada jaučia ir pastebi socialinės atskirties apraiškas neformaliojo vaikų švietimo sistemoje. Galima kelti prielaidą, kad trūksta žmogiškos komunikacijos, nuoširdaus būrelių vadovų ir vaikų bendravimo, dėl ko jie galėtų geriau jausti vienas kito sudėtingesnes situacijas).

3. Praradimai dėl dalyvavimo neformaliojo vaikų švietimo veiklose (Rizikavimas savo sveikata. Sunku sugrįžti po traumos, ligos. Pervargimas dėl per didelio krūvio. Nukenčia pagrindiniai mokslai).

4. Neformaliojo vaikų švietimo galimybes ribojantis finansavimas (Prasta materialinė techninė bazė. Trūksta finansavimo) (Ruškus, Žvirdauskas, Stanišauskienė, 2009, p. 66 – 67)

Kitas probleminis aspektas - neformaliojo švietimo prieinamumas prastai besimokantiems vaikams, mano nuomone, – tėvų ir pedagogų netolerantiškumo rezultatas. Tėvai, pamatę prastus mokymosi rezultatus, uždraudžia vaikui imtis [neformaliojo švietimo] veiklos ir skatina tik mokytis. Tačiau net nesusimąsto, kad gal būtent šokdamas ar dainuodamas vaikas

pasieks karjeros aukštumų. Pedagogai taip pat kartais nenoriai ir nepalankiai žiūri į tokius mokinius, nes nepasitiki jų gabumais ne tik formaliojo švietimo srityje, bet ir kitose. Todėl ir iškyla dilema, kas geriau: bendrojo lavinimo mokyklos ar neformaliojo švietimo įstaigos būreliai? Akivaizdu, kad šis klausimas visų pirma siejasi su dviejų švietimo sistemų suderinimu. Bendrojo lavinimo mokyklos būrelių pranašumas yra būtent saugumas (geresnės institucijų veiklą ir laiko suderinamumo galimybės), tuo tarpu neformaliojo vaikų švietimo įstaigos būrelių pranašumas yra tai, kad juose įgyvendinama daugiau neformaliojo vaikų švietimo individualizacijos ir socializacijos tikslų.

Taip pat, kaip ir minėta ankstesniuose skyriuose, neformaliojo švietimo sistema neišvengia diskriminacijos apraiškų dėl neprieinamumo. Diskriminaciją galima įžvelgti dėl nevienodų prieinamumo galimybių: pavyzdžiui, atokesnių vietovių vaikams sunkiau dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose, taip pat dėl per aukštos kainos, dėl nepakankamo vietų skaičiaus būrelyje, dėl tautiškumo ar subkultūros. Labiausiai skiriasi prieinamumas dėl atstumų tarp namų, mokyklos ir neformaliojo švietimo įstaigų. Didelis atstumas atitinkamai lemia ilgesnį kelionės laiką, didesnius finansus, sudėtingesnes važiavimo sąlygas, sudėtingesnę organizavimąsi. Ši problema turi būti sprendžiama, nes dėl jos nemažam vaikų skaičiui tenka atsisakyti neformaliojo švietimo veiklos (Ruškus, Žvirdauskas, Stanišauskienė, 2009, p. 80).

Šiam neformalaus ugdymo veiklos problemos išspręsti yra siūlomas atitinkamos **rekomendacijos:**

1. *Suteikti mokiniams daugiau laisvės renkantis neformaliojo švietimo veiklas, didinti galimybes patiems inicijuoti jas.* Neformalusis švietimas turėtų būti ta sritis, kur vaikai galėtų ne tik laisvai rinktis iš įvairiausių neformaliojo švietimo galimybių, bet ir patys jas kurti pagal savo interesus. Tuomet tikėtina didesnė mokinių motyvacija ir įsitraukimas. Yra daug neišnaudotų mokinių interesų ir iniciatyvų muzikos ir šokių srityje. Tikėtina, kad iniciatyvų laisvė, ypač muzikos ir šokių srityse, gali subalansuoti dabar esamas ryškias lyčių disproporcijas neformaliojo švietimo veiklose.
2. *Didinti neformaliojo švietimo patrauklumą stiprinant legitiminį pripažinimą.* Būtina inicijuoti švietimo dalyvių, taip pat ir aukšto rango švietimo politikų, diskusiją apie neformaliojo švietimo legitimaciją, t. y. apie reglamentuotą neformaliojo švietimo pripažinimą ir įvertinimą, apie reglamentuotą ir daugiau ar mažiau privalomą mokinių dalyvavimą neformaliojo švietimo veiklose. Tokia diskusija turi aprėpti mokinių pasiekimų aplanko koncepciją. Toks aplankas, kurį turėtų sudaryti ne tik formaliojo, bet ir neformaliojo švietimo pasiekimai bei dalyvavimo faktai, turėtų įtakos tolesnei karjerai, suteiktų pranašumo stojant į profesines, aukštąsias mokyklas ar universitetus, profesinės karjeros konkurencinėse situacijose.

3. *Suderinti kasdienį vaikų perėjimą iš formaliojo į neformaliojo švietimo sistemas.* Pirmiausia vaikai turi jaustis saugūs, todėl jiems turi būti užtikrinamos geros sąlygos saugiai funkcionuoti tarp dviejų, formaliojo ir neformaliojo, švietimo sistemų. Užtikrinti saugų judėjimą tarp švietimo sistemų turi būti vienas iš švietimo prioritetų.

4. *Kurti struktūruotą ir tikslią neformaliojo švietimo duomenų bazę.* Būtina kurti neformaliojo švietimo informacinę duomenų bazę, kurios tikslas būtų fiksuoti kiekvieno vaiko lankomumą neformaliojo švietimo sistemoje. Tuomet informacija apie neformaliojo švietimo veiklą pasirinkimus būtų tikslesnė, be to, būtų galima žinoti neformaliajame švietime nedalyvaujančius vaikus. Tai leistų geriau užtikrinti neformaliojo švietimo veiklą įvairovę, taip pat lengviau surasti neužimtus vaikus, padedant jiems pagal savo pomėgius įsitraukti į neformalų švietimą. Tikslu duomenų bazė leistų labiau atsižvelgiant į interesus ir tenkinant vaikų poreikius atrinkti vaikus, apklausos taptų tikslingesnės ir tikslesnės. Be to, duomenų bazėje turėtų būti kaupiama informacija apie esamas neformaliojo švietimo veiklas.

5. *Tobulinti neformaliojo švietimo veiklą finansavimo tvarką.* Būtina tobulinti neformaliojo švietimo veiklą finansavimo tvarką, kad mokinio krepšelyje numatytos lėšos neformaliajam švietimui netaptų manipuliacijos objektu ir iš tikro būtų skirtos neformaliajam švietimui.

6. *Taikyti daugiau aktyviojo mokymosi metodų.* Kalbų mokymosi patrauklumą itin padidintų aktyviojo mokymosi metodų taikymas, nes pasyviojo mokymosi metodai nėra patraukli mokymo forma vaikams, juolab kad tada pasyvusis mokymas labiau primena savotišką bendrojo lavinimo mokyklos programos tąsą, o ne neformaliojo švietimo veiklą. Akivaizdu, kad kalbų mokymui neformaliojo švietimo erdvėje būtina taikyti visiškai kitus mokymo metodus nei bendrojo lavinimo mokyklose, jie turi būti praktiški, pragmatiški, aktyvūs. Labai tikėtina, kad naujų mokymo metodų taikymas itin padidintų besimokančiųjų užsienio kalbų skaičių.

7. *Remti mokinių pilietines iniciatyvas ir skatinti jose dalyvauti.* Pilietinės veiklos dar netapo mokinių ir jų tėvų savastimi. Tuo tarpu valstybės sėkmingas funkcionavimas neįsivaizduojamas be jaunosios kartos pilietinės ir tautinės veiklos, tam tikro rengimosi viena ar kita forma dalyvauti valstybės valdyme. Jaunimo organizacijų ir tautinės kultūros veiklos turėtų užimti svarbesnę vietą švietimo plėtotės strategijoje. Akivaizdu, kad labai reikia remti kuo daugiau ir kuo įvairesnių jaunimo organizacijų, skatinti jų atsiradimą, dalyvavimą jose. Gali būti labai įvairių jaunimo organizacijų formų – nuo socialinių (jau dabar veikia gatvės vaikų globos, *Big Brothers*, *Big Sisters* ir pan. iniciatyvų), pusiau sukarintų (skautai) iki religinių ar tautinių.

8. *Siekti visų vaikų dalyvavimo plėtojant tolerancijos ugdymo veikloje prioritetą.* Specialiųjų poreikių grupės mokiniams būtinas atskiras, individualizuotas, aiškiau reglamentuotas požiūris skatinant neformaliojo švietimo prieinamumą. Tikslinga įvairiapusiškai gerinti bendrojo lavinimo

mokyklų materialinę bazę (mokymo priemonės, inventorių), ypač kaimų ir rajonų mokyklose, turinčiose daug specialiųjų poreikių mokinių. Taip pat rekomenduotina tobulinti neformaliojo švietimo institucijų infrastruktūrą, gerinant jų prieinamumą visų grupių specialiųjų poreikių vaikams. Skatinti kvalifikuoto neformaliojo švietimo sklaidą specializuotose specialiųjų poreikių vaikams skirtose institucijose (pensionatuose, globos namuose ir kt.). Siekiant užtikrinti neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumą mokiniams iš nepasiturinčių šeimų, būtina užtikrinti visų šios grupės mokinių neformaliojo švietimo finansavimą ne tik bendrojo lavinimo mokyklose, bet ir neformaliojo švietimo institucijose, didinant šios grupės mokinių finansavimo kvotas. Ypač būtina įvairiomis formomis (kvalifikacijos tobulinimo, patirties pasidalijimo seminarais ar pan.) remti mokytojus, sugebančius dirbti su emocijų ir elgesio sutrikimų turinčiais vaikais. Šių vaikų neformaliojo švietimo koncepcija turi būti gerai apmąstyta ir sukurta. Neformalusis švietimas yra atvirumo kitiems, tolerancijos kitoniškumui, mokėjimo kurti naujus ryšius pamatas. Atvirumo kitiems ir tolerancijos ugdymas kaip atsvara patyčioms turi būti prioritetas visų neformaliojo užimtumo formų. Todėl būtina suteikti dar didesnę vertę popamokiniam ugdymui mokykloje. Derėtų į neformaliojo švietimo veiklą įtraukti ne tik labiausiai motyvuotus ir skatinamus, bet visus iki vieno vaikus. Būtina neformaliojo švietimo politikoje numatyti įvairias bendro dalyvavimo, solidarumo, tolerancijos ugdymo formas.

9. *Į neformaliojo vaikų švietimo organizavimą ir veiklas įtraukti tėvus.* Neformalusis švietimas yra ta erdvė, kur tėvų dalyvavimas gali būti sėkmingai plėtojamas. Įsitraukę į neformaliojo švietimo veiklas tėvai turės galimybę geriau pažinti savo vaikų patirtis. Galima didinti tėvų dalyvavimo neformaliajame švietime galimybes ne tik pasyviai būnant klausytojo ir žiūrovo vaidmenyje, bet ir ieškant aktyvaus dalyvavimo, įsitraukimo formų.

10. *Plėtoti galimybes stiprinant materialinę bazę.* Finansinis vaikų dalyvavimo profesionaliuose renginiuose rėmimas galėtų būti viena iš valstybės, o gal ir privataus sektoriaus, įstatymu įtvirtintas dalykas. Jei neformaliojo švietimo sistemoje muzikuojantys mokiniai nemokamai galėtų lankytis muzikos profesionalų pasirodymuose, sportininkai – aukšto lygio sportinėse varžybose, tikėtina, kad neformaliojo švietimo patrauklumas išaugtų. Labai reikalingas transportas, kuriuo mokiniai galėtų būti vežiojami į renginius. Būtina apsvarstyti geltonųjų autobusiukų panaudojimo neformaliajam švietimui galimybes.

11. *Ugdyti mokytojų bendrąsias kompetencijas.* Neformaliojo švietimo mokytojams derėtų turėti gerų konfliktų sprendimo kompetencijų, kad geriau gebėtų valdyti situacijas, kartu per veiklą ir konkrečiais sprendimais ugdyti pačių vaikų konfliktų sprendimų gebėjimus. Konfliktų sprendimo gebėjimai ir jų ugdymo kompetencija turėtų įeiti į neformaliojo švietimo mokytojų kompetencijų apilanką turinį. Būrelių vadovams taip pat reikia metodinės ir motyvuojančios paramos. Jei

mokytojai būtų aprūpinami tinkamomis metodinėmis priemonėmis, t. y. jei jie turėtų galimybę mokytis įvairių metodų, kaip dirbti su įvairiais vaikais, dalytis patirtimi ir idėjomis, dažnai dalyvauti įvairiuose renginiuose su vaikais, būtų aprūpinami techninėmis priemonėmis, tikėtina didesnė mokytojų motyvacija dirbti su „sunkiais“ vaikais.

12. *Reflektuoti ir naujai apibrėžti neformaliojo švietimo tikslus.* Vaiko individuacijos ugdymas turėtų būti labiau akcentuojamas neformaliojo švietimo strategijose bei veiklose; vaiko orumas, interesai, individualūs talentai turėtų tapti aiškiai apibrėžtais, suvoktais, išreikštais, reglamentuotais. Vaiko socializacija ir individuacija, įvairiapusiškos asmenybės ugdymas turi tapti aiškiai išsakytu neformaliojo švietimo tikslu ir vertybe.

13. *Įtraukti neformaliojo švietimo pasiekimus į atrankos į aukštąsias mokyklas kriterijų aplanką.* Akivaizdu, kad kolegijų ir universitetų apsisprendimas į aukštąsias mokyklas priimti remiantis išimtinai kelių mokomųjų dalykų egzaminų balais labai susiaurina tiek stojančiojo pasirengimo studijuoti, tiek pačių aukštųjų mokyklų tinkamo atsirinkimo galimybes. LAMA BPO (Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti) pateiktame atrankos kriterijų sąrašė nėra įrašytų neformaliojo švietimo pasiekimų. Tuo tarpu aukštosios mokyklos tai gali ir tai daro – ne vienoje iš jų į priėmimo į studijas sąlygose įrašyta, kad skiriama papildomų balų už neformaliojo švietimo pasiekimus. Antai Vytauto Didžiojo universitetas yra įsivedęs papildomų balų sistemą, kurioje stojančiojo neformaliojo švietimo pasiekimai yra įvertinami papildomais balais, pridedamais prie stojamojo balo. Tačiau akivaizdu, kad tiek aukštosios mokyklos, tiek LAMA BPO dar nepakankamai įvertinusios neformaliojo švietimo pasiekimus stojant į aukštąją mokyklą. Būtina, kad tiek LAMA BPO, tiek aukštosios mokyklos plėstų stojamojo balo indeksą įtraukdamos neformaliojo švietimo pasiekimus. Tai leis sukurti tinkamesnę ir patikimesnę atrankos į studijas sistemą, nes stojančiojo pasiekimų aplankas geriau atspindės jo ilgalaikį kryptingumą, motyvaciją ir apsisprendimą konkrečioms studijoms.

Kokybė turi būti reikalinga ne tik versle, bet ir kituose visuomeninėse srityse. Kokybės vadybos principų įdiegimas yra pageidautinas ir reikalingas Lietuvos švietimo sistemoje. Nepaisant to, kad Lietuvos švietimo ir ugdymo struktūra eina tobulėjimo link, vadovaujasi ne tik savo normatyvine, bet ir Europos Sąjungos teisine baze, problemų neformaliojo ugdymo procese atrandama. Pagrindinės problemos: finansavimo stoka, per didelė takoskyra tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo, kas suponuoja didelį spektrą problemų ir galiausiai nėra įvertinama neformaliojo ugdymo svarba. Pateiktos šių ir kitų problemų siūlomos rekomendacijos gali padėti pagerinti esama situaciją ir sustiprinti neformaliojo ugdymo svarbą. Visa tai pasitarnautų svarbiausios visuomenės dalies – jaunimo socializacijos ir asmens raidos procesus.

3. NEFORMALIOJO UGDYMO KOKYBĖ GIMNAZIJOJE : EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

3.1. Tyrimo organizavimas ir metodai

Tyrimo tikslas.

Ištirti neformalųjį ugdymą Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti neformaliojo ugdymo kokybę Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje, mokinių, tėvų, mokytojų požiūriu.
2. Atlikti empirinį tyrimą ir nustatyti gimnazijos neformaliojo ugdymo kokybę.
3. Pateikti išvadas bei siūlymus dėl gimnazijos neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimo.

Empirinio tyrimo metodai.

Apklausa būdu tiriamos nuostatos, nuomonės, žinios (Merkys, 1995). Pagrindinis informacijos rinkimo metodas – anketa, apimanti teoriniu aspektu aptartus dalykus. Sudarytose anketose (1,2,3 priedai) yra 133 klausimai ir teiginiai, pagrindą sudaro uždaro tipo klausimai ir maža dalis atviro tipo. Tyrimo anketas galima suskirstyti į 4 konstruktus: Demografinį; pedagogų, tėvų požiūrio į kokybišką neformalųjį ugdymą; pedagogų turimos žinios apie neformalųjį ugdymą; mokinių požiūris į neformalųjį ugdymą.

Tyrimo anketos sudarytos, remiantis teorine literatūra. Demografinės tyrimo dalies klausimai yra nominaliniai ir dalies- skaliniai, o pagrindinės tyrimo dalies klausimai yra ranginiai.

Tyrimo duomenys apdoroti kompiuterinėmis programomis Windows Microsoft Excel ir SSPS (Statistical package For Social Science).

Tyrimo laikas.

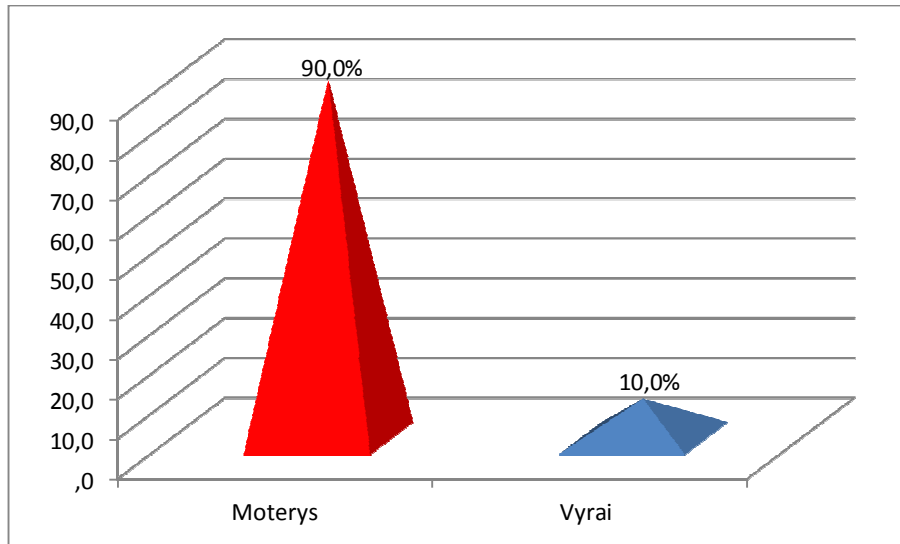
2010-2011 mokslo metai.

Tyrimo dalyvių imtis ir tyrimo vieta.

Anketinėje apklausoje dalyvavo Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokiniai (n= 179), jų tėvai (n=100) ir mokytojai (n=50). Iš viso šioje apklausoje dalyvavo 329 žmonės. Tyrimas buvo grindžiamas savanoriškumo ir anonimiškumo principais. Anonimiškumu siekta gauti autentiškus, atvirus atsakymus. Stengtasi, kad išsakyti teiginiai nebūtų nulemti pašalinių asmenų, jų nuostatų, o atspindėtų konkretaus tiriamojo nuomonę.

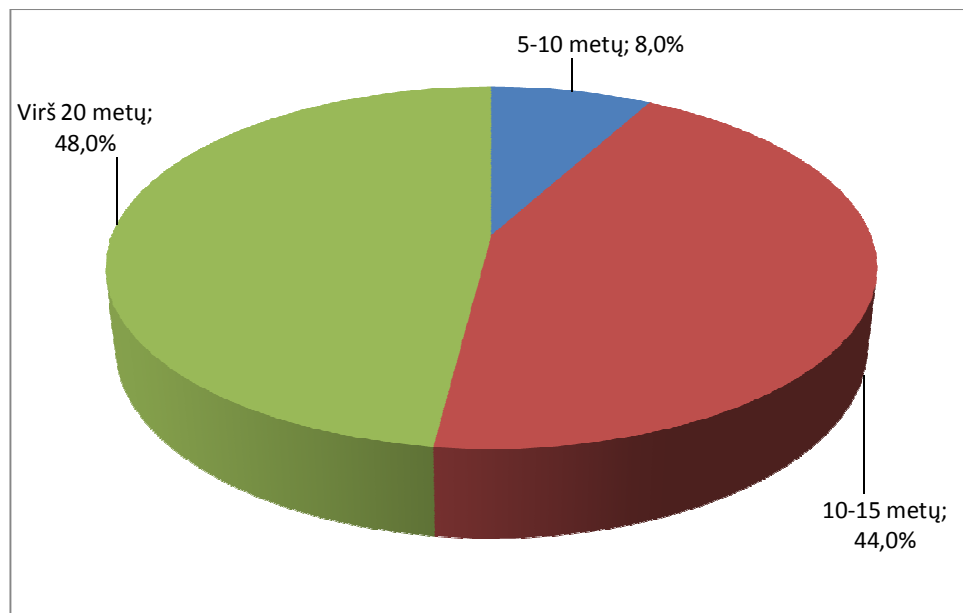
Respondentai

Siekdami patikrinti, kaip tiksliai ir objektyviai apklaustų respondentų imtis atspindi populiacijos įvairovę, išanalizuosime ją keliais pjūviais. Pedagogų pasiskirstymo pagal lytį diagrama pateikiama 1 paveiksle:

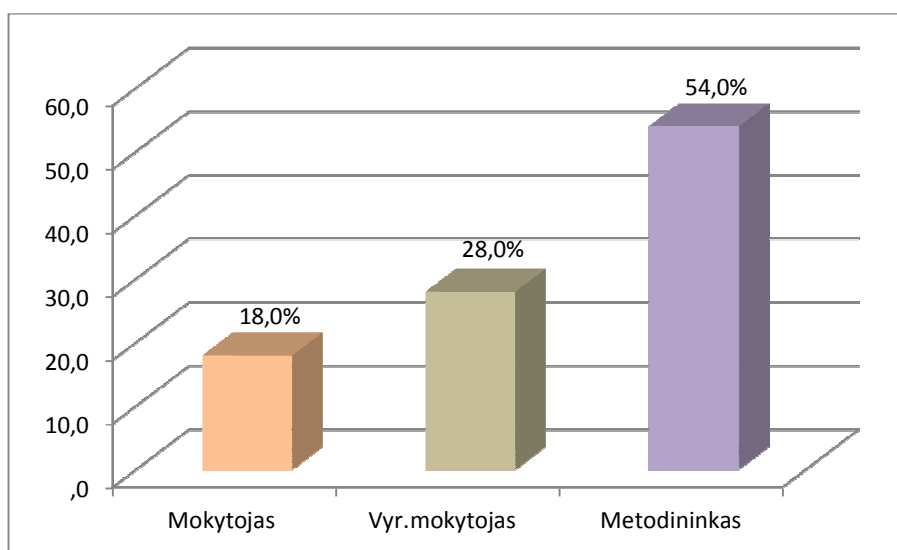
1 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal lytį

Kaip matome iš 1 paveikslėlio, didžiąją dalį apklaustų Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokytojų sudaro moterys – jų yra net 90%, o vyrų – tik 10%. Procentinis pedagogų pasiskirstymas pagal darbo stažą – 2 paveiksle:

2 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal darbo stažą

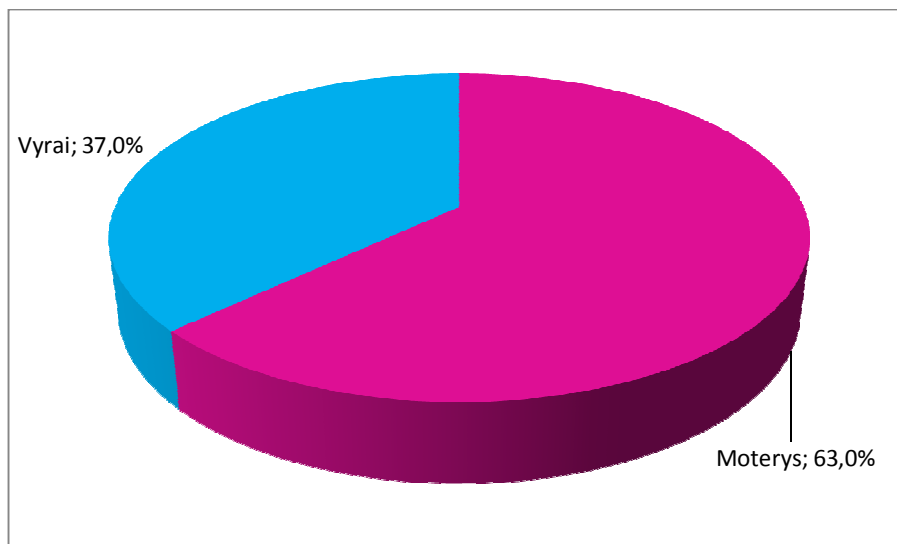
Iš skritulinės 2 paveiksle pateikiamos diagramos galime matyti, kad daugiausia apklaustų pedagogų turi darbo stažą, kuris viršija 20 metų – tai sudaro 48% visų respondentų mokytojų, 44% pedagoginį darbą dirba 10-15 metų, o 8% - 5-10 metų. Nebuvo apklaustas nė vienas respondentas, dirbantis mokytoju mažiau nei 5 metai arba 15-20 metų. Galima teigti, kad respondentų mokytojų nuomonė atspindės ilgalaikę jų darbo neformaliojo švietimo srityje patirtį. Patikrinsime, kokias pedagogines kvalifikacijas turi apklausti pedagogai (3 pav.):

3 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal pedagoginę kvalifikaciją

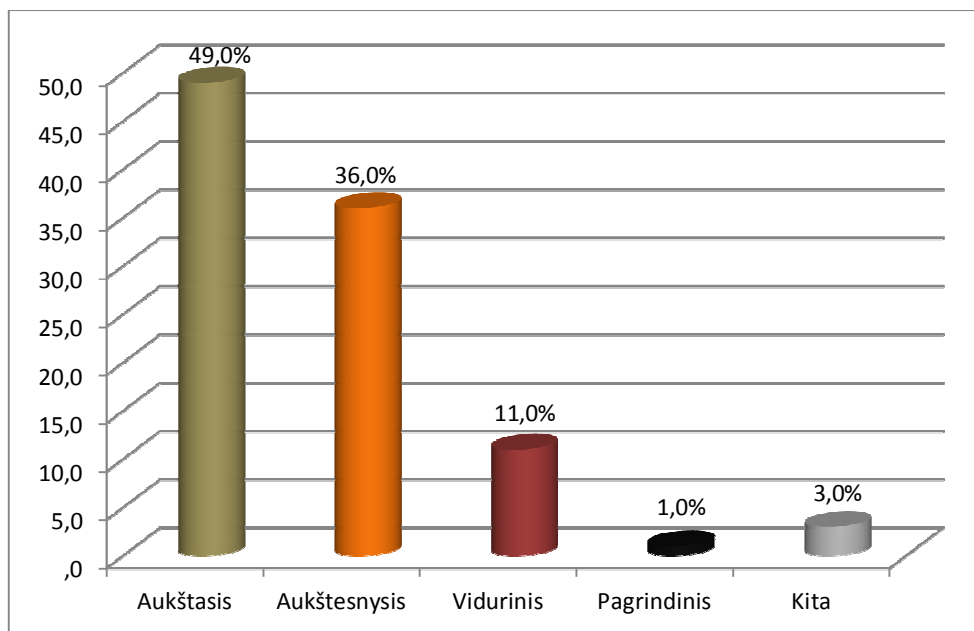
Iš 3 paveiksle pateiktos stulpelinės diagramos matome, kad nė vienas apklaustas mokytojas neturi mokytojo eksperto pedagoginės kvalifikacijos, tačiau daugiau nei pusė šių pedagogų yra metodininkai (54%), 28% turi vyr. mokytojo, o 18% - mokytojo pedagoginę kvalifikaciją.

Kaip jau minėjome, tyrime dalyvavo 100 Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokinių tėvų. Jų pasiskirstymas pagal lytį matomas 4 paveiksle:

4 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal lytį

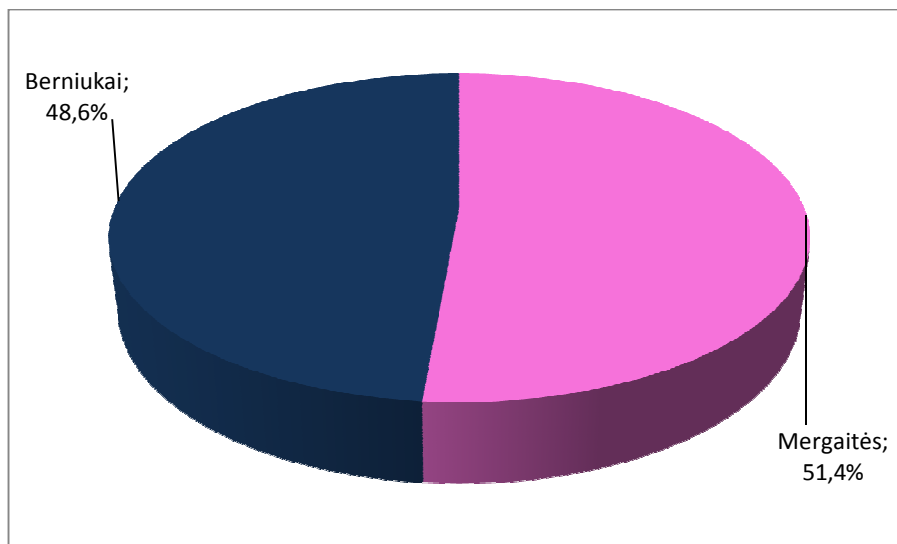
Kaip matome iš 4 paveiksle esančios skritulinės diagramos, į apklausos apie mokinių neformalųjį ugdymą klausimus atsakė daugiau mokinių mamų (63%), nei tėvų (37%). Kaip respondentai pasiskirstė pagal turimą išsilavinimą, matome iš 5 paveikslo:

5 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

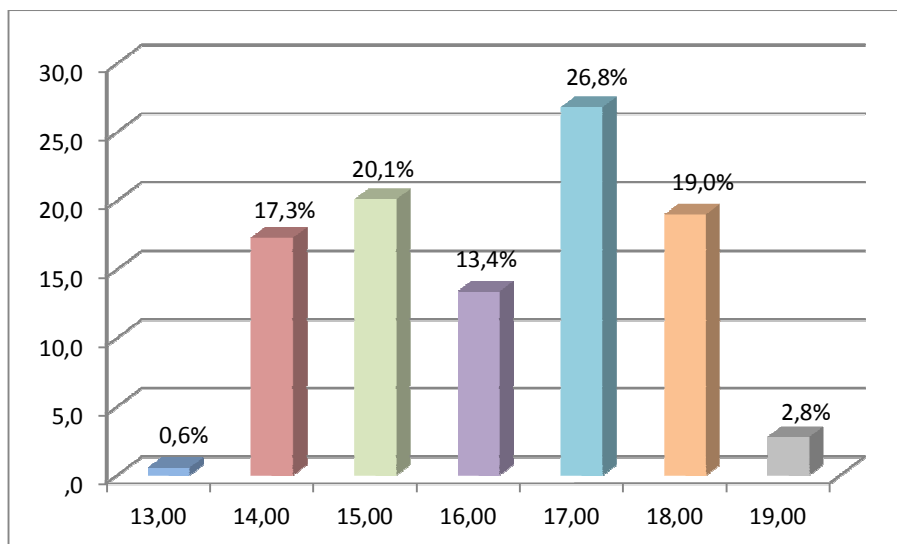
Galime manyti, kad Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje besimokančių mokinių tėvai yra pakankamai išsilavinę – beveik pusė jų (49%) turi aukštąjį, daugiau nei trečdalis (36%) – aukštesnįjį išsilavinimą. Likę 11% yra įgiję vidurinį, 1% - pagrindinį, o 3% - kitą išsilavinimą.

179 tyrime dalyvavusių mokinių pasiskirstymą pagal lytį matome 6 paveiksle:

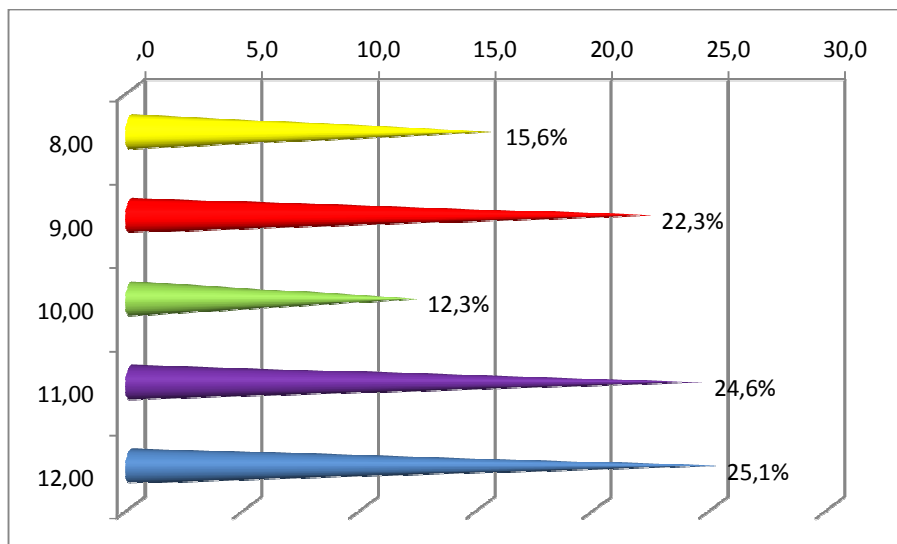
6 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal lytį

Kaip matome iš 6 paveiksle esančios skritulinės diagramos, respondentai moksleiviai pagal lytį pasiskirstė į beveik lygias dalis – mergaičių tyrime dalyvavo 51,4%, o berniukų – 48,6%. Panagrinėkime mokinių pasiskirstymą pagal amžių (7 pav.):

7 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal lytį

Kaip matome iš 7 paveikslo, jauniausiems tyrimo dalyviams buvo 13 metų (jų buvo 0,6%), o vyriausiems – 19 metų (2,8%). Moksleivių respondentų amžiaus vidurkis – 16,2 metų, o didžiausią amžiaus grupę – daugiau nei ketvirtadalį – sudarė septyniolikmečiai (26,8%). Patikrinsime, kaip respondentai pasiskirstė pagal klases (8 pav.):

8 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal klasę

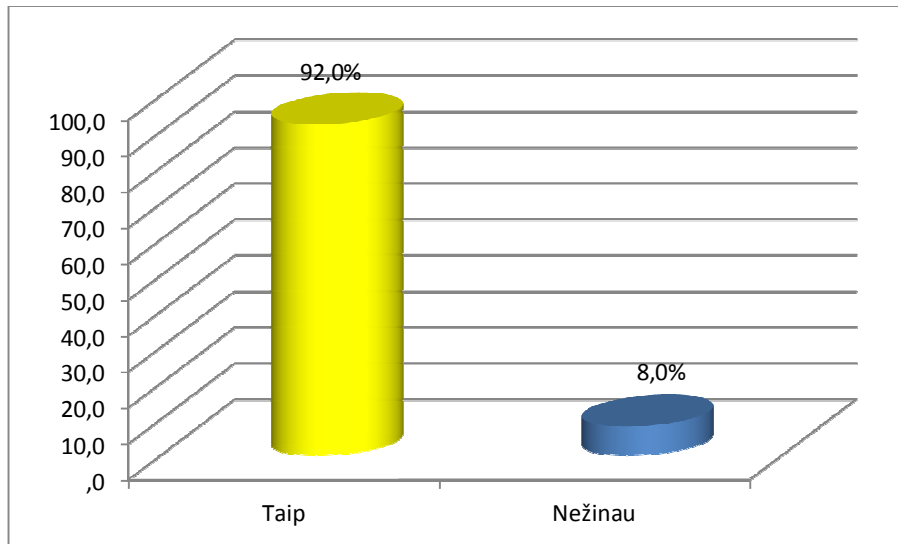
Iš 8 lentelėje pateiktos mokinių pasiskirstymo pagal klases diagramos matome, kad tyrime mažiausiai dalyvavo dešimtokų (jie sudaro 12,3% visų apklaustų moksleivių) ir aštuntokų (15,6%), o devintokai (22,3%), vienuoliktokai (24,6%) ir dvyliktokai (25,1%) sudaro daugiau nei po ketvirtadalį apklaustos moksleivių imties.

Galima daryti išvadą, kad visų trijų grupių – mokytojų, tėvų ir moksleivių – respondentai atstovauja pakankamai įvairias demografines grupes, taigi analizės metu gauti rezultatai tinkamai atspindės požiūrį į Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos neformalųjį švietimą ir jo kokybę.

3.2 Neformaliojo ugdymo kokybė Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje pedagogų požiūriu

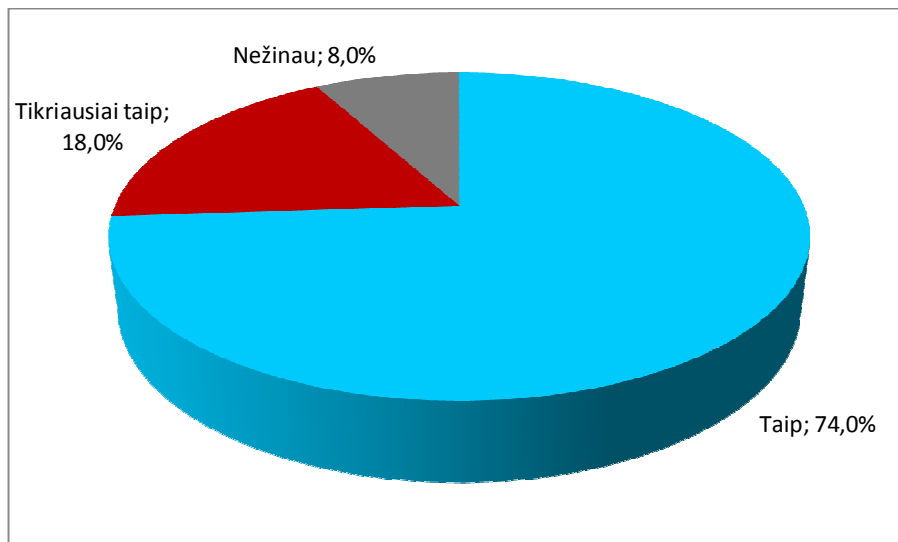
Tyrime dalyvavę Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos pedagogai nurodė vedantys ateitininkų, šokių, sporto, uždavinių sprendimo, choro, projektinės veiklos, teatro, maironiečių, jaunųjų šaulių, mergaičių ansamblio, dailės, gimnazijos istorijos, tapybos, tautinių šokių, „Gongo“, fotostudijos, kalbinės raiškos, tyrimo uždavinių, „NOVA 5000“, jaunųjų ekologų, kompiuterinės grafikos ir animacijos, gaminių dizaino, gyvybės chemijos, krepšinio, sunkiosios atletikos, sveikos gyvensenos, futbolo, sportinių žaidimų, lengvosios atletikos, tinklinio, smiginio bei sienlaikraščio leidimo būrelius.

Apklaustų mokytojų buvo pasiteirauta, ar jų nuomone, jų mokykloje sudarytos sąlygos mokiniams laisvai rinktis neformaliojo ugdymo programas, atskirus dalykus. Jų nuomonių pasiskirstymas matomas 9 paveiksle:

9 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal nuomonę, ar jų mokykloje sudarytos sąlygos mokiniams laisvai rinktis neformaliojo ugdymo programas, atskirus dalykus

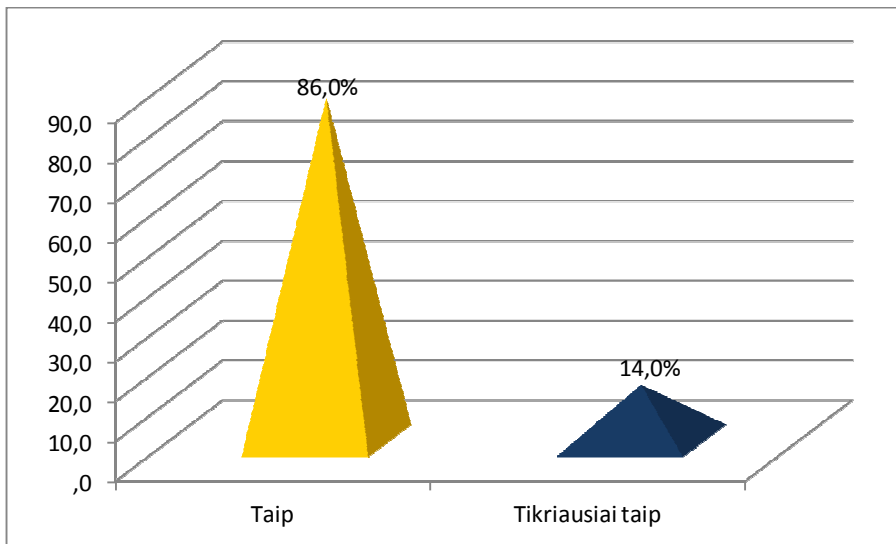
Kaip matome iš 9 paveiksle pateikiamos diagramos, net 92% mokytojų respondentų mano, kad jų mokykloje yra sudarytos sąlygos mokiniams laisvai rinktis neformaliojo ugdymo programas ir atskirus dalykus, 8% teigia nežinantys, o manančių, kad tokios sąlygos nėra sudarytos, nebuvo nė vieno. Taip pat buvo paklausta nuomonės, ar jų parengtos neformaliojo ugdymo programos atitinka mokinių amžių bei jų poreikius. Atsakymai pasiskirstė taip (10 pav.):

10 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal nuomonę, ar jų parengtos neformaliojo ugdymo programos atitinka mokinių amžių bei jų poreikius

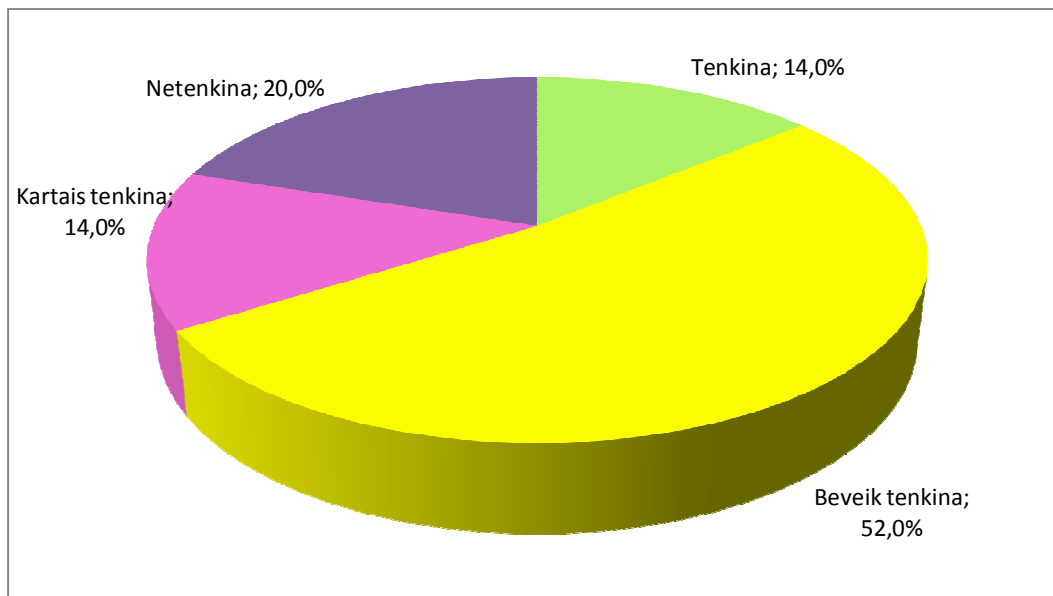
Kaip matome iš skritulinės diagramos, kuri yra 10 paveiksle, dauguma mokytojų – net 74% - mano, kad jų parengtos neformaliojo ugdymo programos atitinka mokinių amžių ir jų poreikius,

18% teigia, kad tikriausiai taip yra, o 8% abejoja ir teigia nežinantys. Pasiteiravus, ar pedagogai planuoja savo veiklą nuosekliai, atsižvelgiant į mokyklos tikslus, vietos ir regiono ypatumus bei valstybės rekomendacijas, gauti tokie atsakymai (11 pav.):

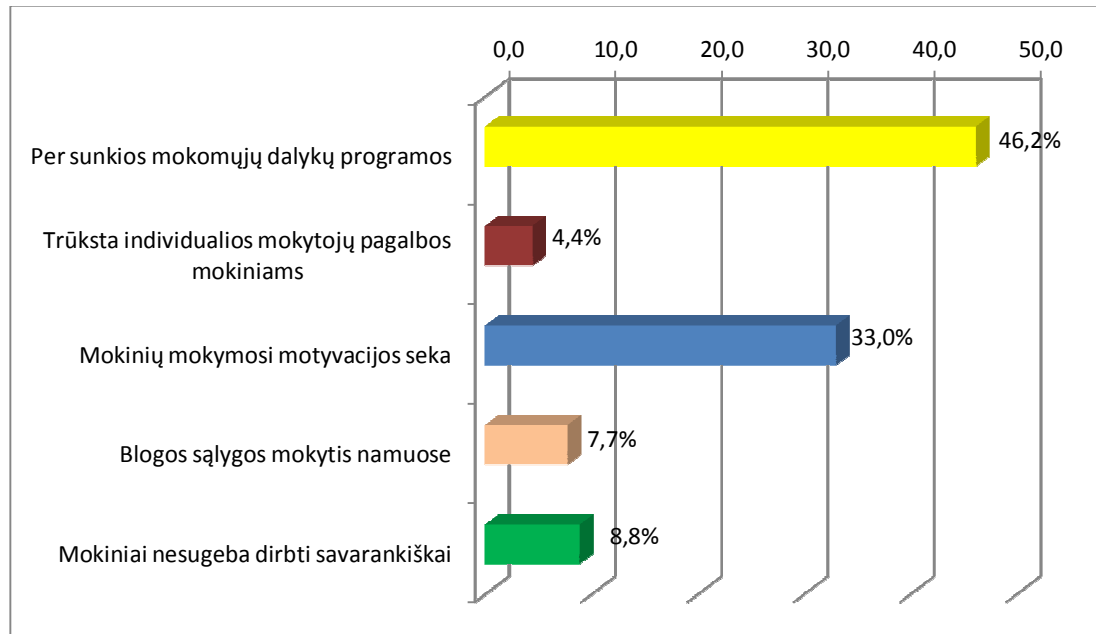
11 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal tai, ar jie planuoja savo veiklą nuosekliai, atsižvelgiant į mokyklos tikslus, vietos ir regiono ypatumus bei valstybės rekomendacijas

Kaip matome iš 11 paveikslo diagramos duomenų, 86% apklaustų mokytojų teigia, kad jie planuoja savo veiklą nuosekliai, atsižvelgiant į mokyklos tikslus, vietos ir regiono ypatumus bei valstybės rekomendacijas, o 14% į šį klausimą atsakė pasirinkdami variantą „Tikriausiai taip“. Pasiteiravus mokytojų, ar juos tenkina jų mokinių mokymosi rezultatai, atsakymai pasiskirstė taip (12 pav.):

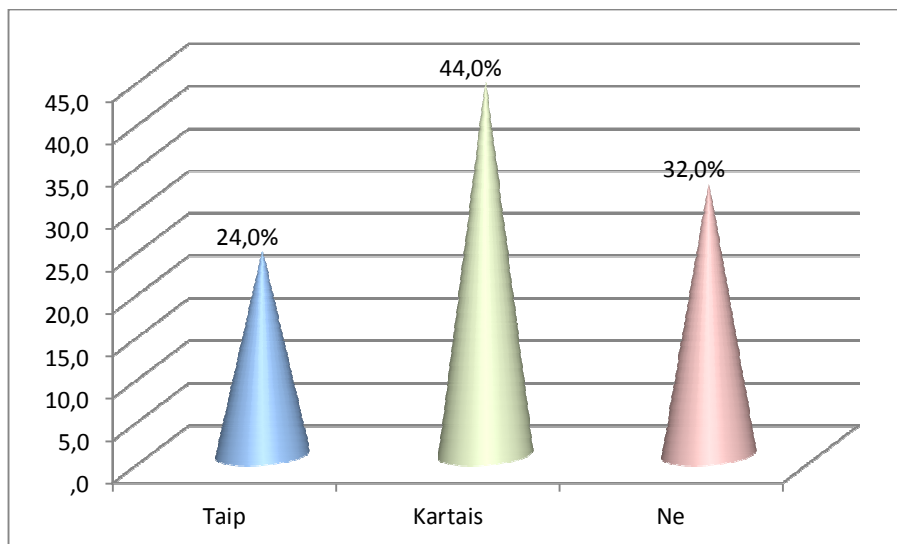
12 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal tai, ar juos tenkina jų mokinių mokymosi rezultatai

12 paveiksle pateikta skritulinė diagrama atskleidžia, kad daugiau nei pusę (52%) apklaustų mokytojų jų mokinių mokymosi rezultatai beveik tenkina, 14% jie tenkina, 14% kartais tenkina ir penktadalis – 20% - mokymosi rezultatai netenkina. Paklausėme, kas, pedagogų nuomone, mokiniams trukdo pasiekti geresnių rezultatų. Atsakymų pasiskirstymas pateikiamas 13 paveiksle:

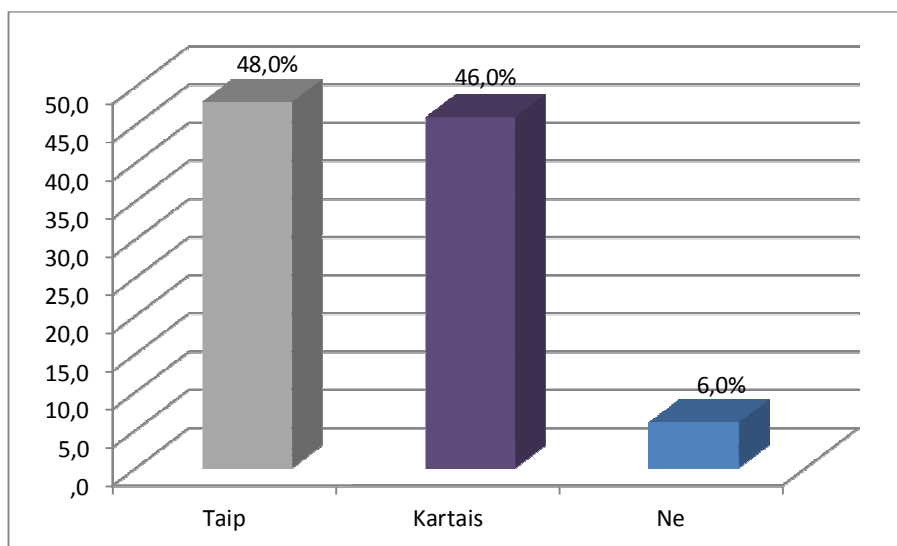
13 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal nuomonę, kas mokiniams trukdo pasiekti geresnių rezultatų

Iš 13 paveiksle pateikiamos diagramos galime matyti, kad pedagogų nuomone mokiniams geresnių rezultatų pasiekti trukdo per sunkios mokomųjų dalykų programos – taip teigia 46,2% apklaustųjų, trečdalis respondentų (33,3%) mano, kad rezultatams kenkia mokinių mokymosi motyvacijos seka, 8,8% - kad mokiniai nesugeba dirbti savarankiškai, 7,7% - kad mokiniams trukdo blogos sąlygos mokytis namuose, o 4,4% - jog mokiniams trūksta individualios mokytojų pagalbos. Pasiteiravus, ar mokytojai tariasi su mokiniais, kokių būrelių jie pageidauja, 92% apklaustųjų atsakė teigiamai, o 8% - neigiamai. Buvo paklausta, ar tėvai įtraukiami į neformaliojo ugdymo veiklą. Gauti tokie atsakymai (14 pav.):

14 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal tai, ar, jų nuomone, tėvai įtraukiami į neformaliojo ugdymo veiklą

Kaip matome iš 14 paveikslo, daugiausia pedagogų – 44% - pripažįsta, kad tėvai į neformaliojo ugdymo veiklą įtraukiami tik kartais, 32% teigia, kad tėvai iš viso nėra įtraukiami, o 24% mano, kad tėvai yra įtraukiami į neformaliojo ugdymo veiklą. Pedagogų taip pat buvo pasiteirauta, ar mokiniai noriai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, atsakymų pasiskirstymas matomas 15 paveiksle:

15 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal nuomonę, ar mokiniai noriai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje

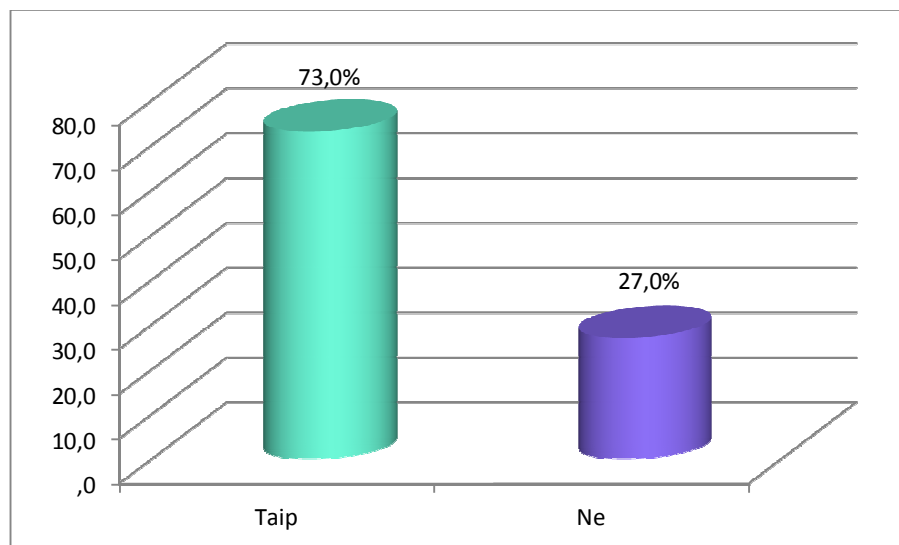
Kaip matome iš 15 paveiksle esančios stulpelinės diagramos, beveik pusė – 48% apklaustų mokytojų sutinka, kad mokiniai neformaliojo ugdymo veikloje dalyvauja noriai, 46% mano, kad jie

tai daro noriai tik kartais, o 6% neigia, kad mokiniai noriai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje.

Mokytojų paprašius išdėstyti savo nuomonę apie problemas, kylančias neformaliajame ugdyme, buvo nurodomas valandų, skiriamų būreliams, trūkumas, būrelių įvairovės problema, jų finansavimo sunkumai – kai kurių pedagogų nuomone, vykdydami neformaliojo ugdymo veiklą mokytojai daugiau aukoja savo laiko, net asmeninių lėšų, nei gauna pajamų iš šios veiklos.

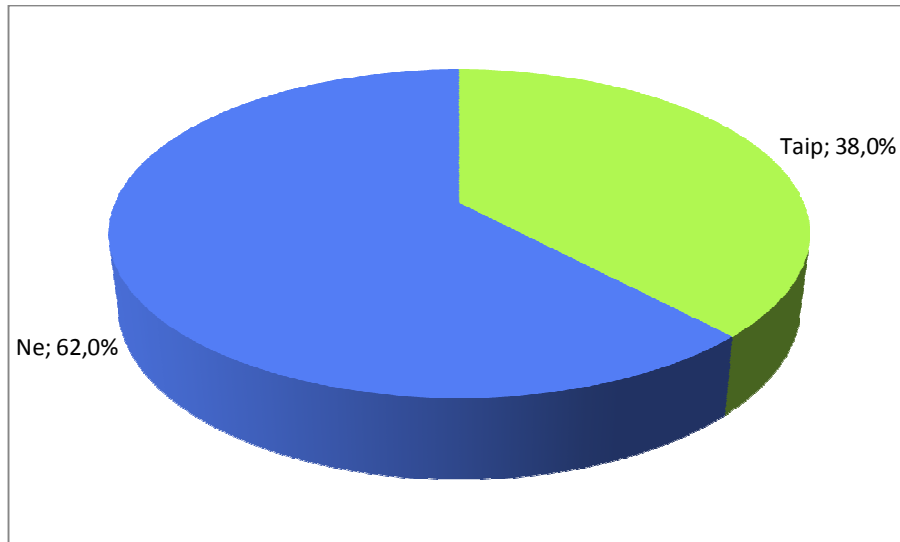
3.3. Neformaliojo ugdymo kokybė Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje mokinių tėvų požiūriu

Apklaustų mokinių tėvų pasiteiravus, ar jų vaikas dalyvauja mokykloje organizuojamoje būrelių veikloje, atsakymai pasiskirstė taip (16 pav.):

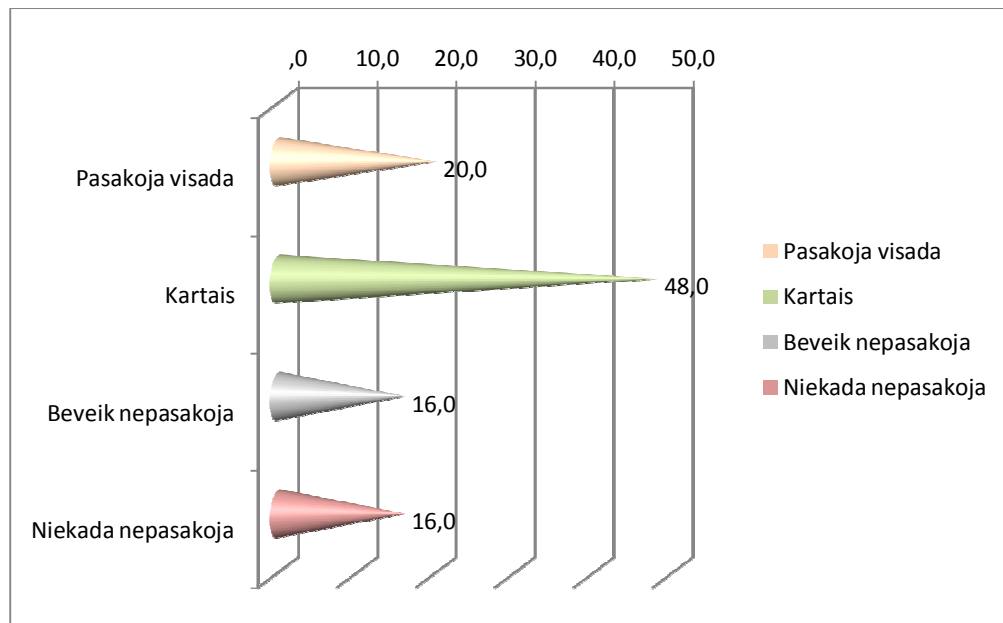
16 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal tai, ar jų vaikas dalyvauja mokykloje organizuojamoje būrelių veikloje

Kaip matome iš 16 paveiksle pateikiamos diagramos, didesnės dalies – 73% - apklaustų tėvų vaikai mokykloje organizuojamoje būrelių veikloje dalyvauja, 27% - nedalyvauja. Norėjome sužinoti, ar vaikai klausia tėvų patarimų, kokius būrelius jiems lankyti, šį klausimą uždavus tėvams gauti tokie atsakymai (17 pav.):

17 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal tai, ar jų vaikas klausia patarimo, kokius būrelius lankyti

17 paveiksle esanti skritulinė diagrama leidžia mums matyti, kad dauguma vaikų nesitaria su tėvais dėl būrelių pasirinkimo (62%), tačiau 38% klausia tėvų patarimo. Pasiteiravus, ar grįžęs namo vaikas pasakoja tėvams, kokia veikla vyksta būrelyje, atsakymai pasiskirstė taip (18 pav.):

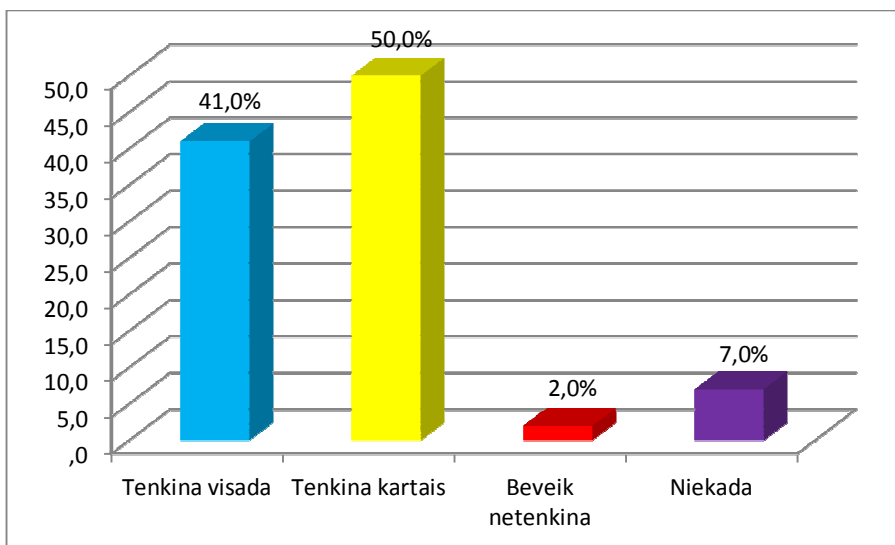

18 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal tai, ar vaikas pasakoja tėvams, kokia veikla vyksta būrelyje

Kaip matome iš 18 paveiksle pateiktos diagramos, beveik pusei (48%) tėvų respondentų jų vaikai kartais pasakoja, kokia veikla vyksta būrelyje, penktadalis vaikų pasakoja visada (20%), o 16% apklaustų tėvų vaikai beveik nepasakoja bei 16% - niekada nepasakoja. Tėvai, kurių atžalos pasidalija įspūdziais iš neformaliojo švietimo užsiėmimų, teigia besidžiaugiantys, kad vaikas turi popamokinės veiklos, yra užimtas, kad jie sužino, ką vaikas veikia būrelyje, kad ten jis susipažįsta

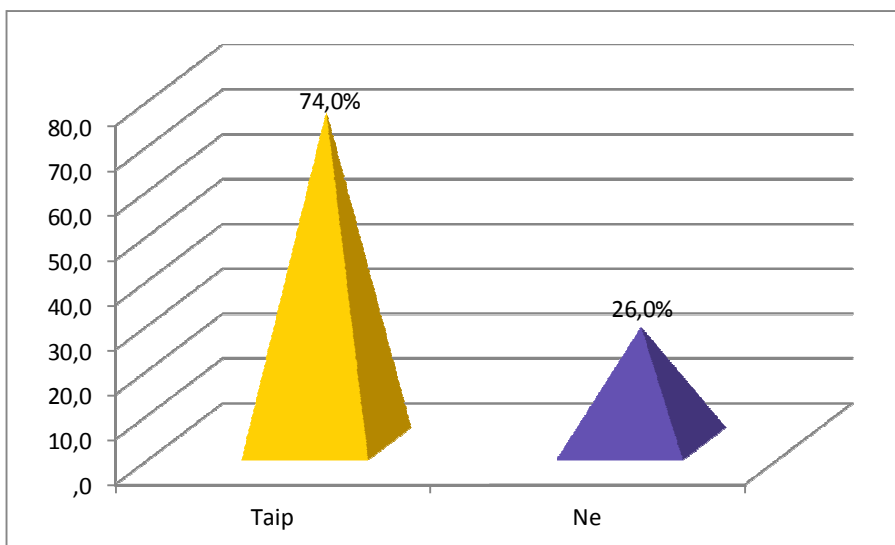
su naujais draugais, tobulėja, vaikas pasidalina geromis emocijomis, žiniomis, patirtimi, tačiau nurodomas ir vienas minusas – blogai, kad kartais tai užima daug laiko.

Paklausus, ar tėvus tenkina, kaip mokykloje organizuojama jų sūnaus/dukros būrelių veikla, gautas toks atsakymų pasiskirstymas (19 pav.):

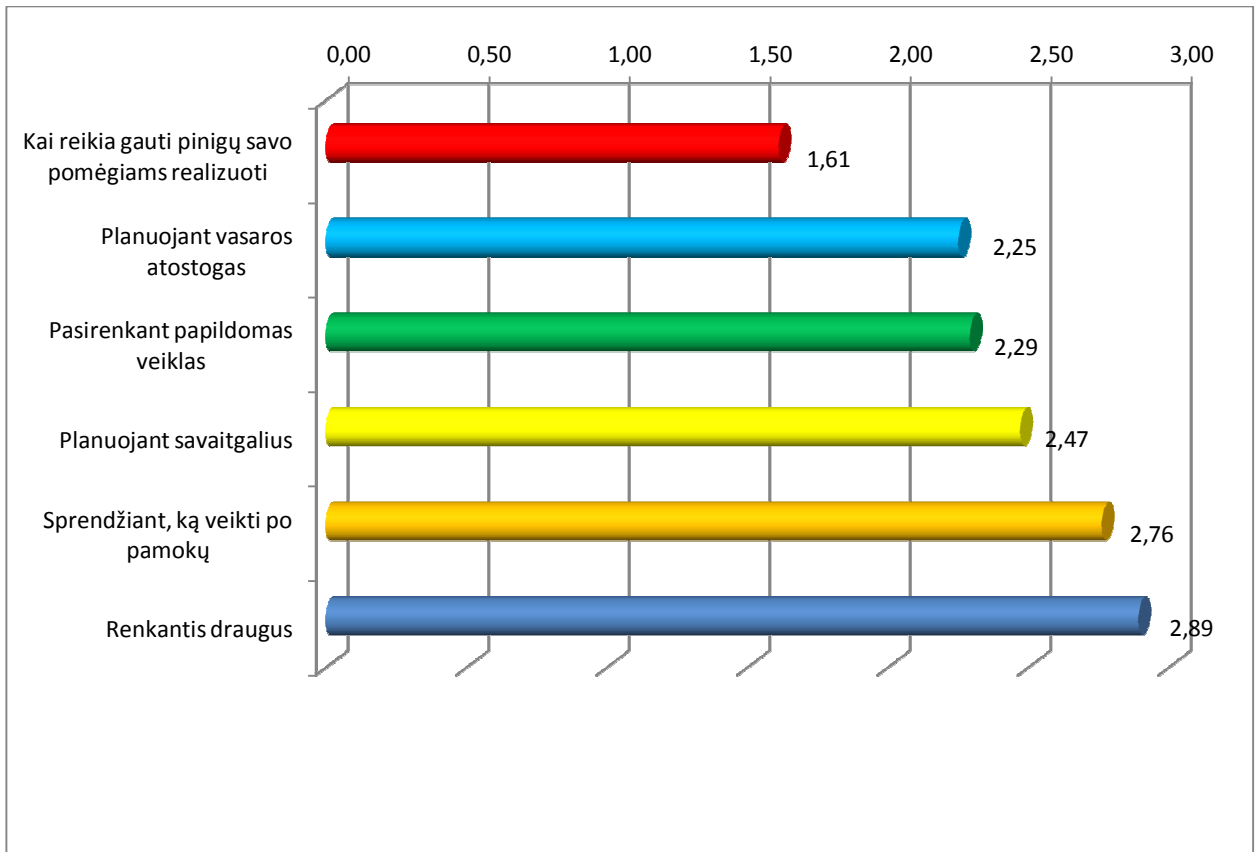
19 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal tai, ar juos tenkina, kaip mokykloje organizuojama jų sūnaus/dukros būrelių veikla

Iš 19 paveikslo matome, kad pusė respondentų yra tik kartais patenkinti savo vaiko mokykloje organizuojama būrelių veikla, 41% yra patenkinti visada, 2% nurodė, kad ši veikla jų beveik netenkina, o 7% - kad niekada netenkina. Paklausti, ar norėtų, kad jų vaikas mokykloje mokytųsi papildomai, tėvai atsakė šitaip (20 pav.):

20 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal tai, ar norėtų, kad jų vaikas mokykloje mokytųsi papildomai

Kaip matome iš 20 paveikslo, dauguma tėvų – net 74% - pareiškė norintys, kad jų vaikas mokykloje mokytųsi papildomai, tuo tarpu 26% į šį klausimą atsakė neigiamai. Norėjome sužinoti, kada ir kaip vaikams tampa svarbia tėvų nuomonė. Įvertinus keletą pasiūlytų variantų ir išvedus jų atsakymų vidurkį, gautas toks pasiskirstymas, kur mažesnis skaičius rodo didesnę svarbą (21 pav.):

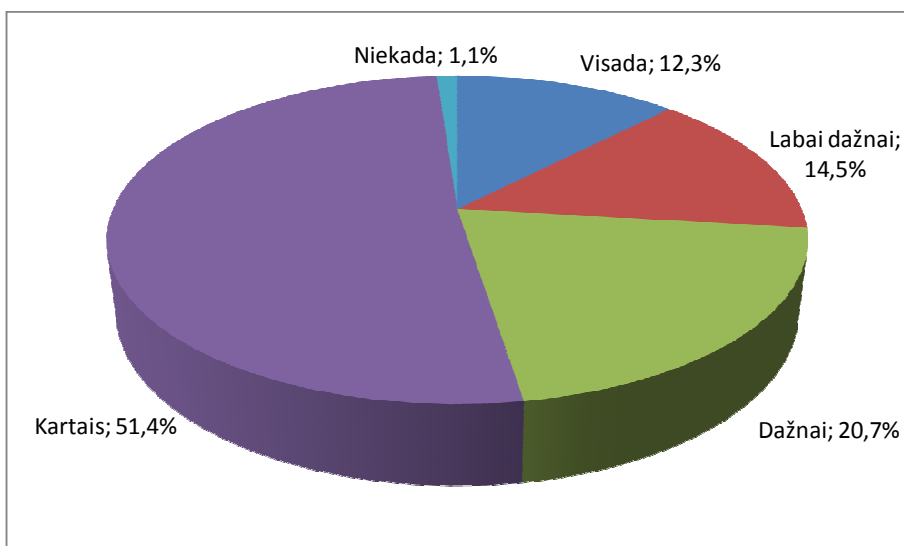
21 pav. Tėvų atsakymų pasiskirstymas pagal tai, kada ir kaip vaikams tampa svarbia tėvų nuomonė

Kaip matome iš 21 paveikslo, apklausti tėvai dažniausiai mano, kad jų nuomonė vaikams svarbi tampa tuomet, kai reikia gauti pinigų savo pomėgiams realizuoti, toliau pagal svarbą einą vasaros atostogų planavimas ir papildomų veiklų pasirinkimas, tuo tarpu sprendžiant, ką veikti po pamokų ir renkantis draugus tėvų nuomonė vaikams yra mažiausiai svarbi.

Paprašius tėvų pasiūlyti, kokį būrelį galima būtų įkurti mokykloje, buvo paminėti sporto, krepšinio, fotografijos, rankdarbių, kalbų būreliai, būrelis silpnesniems mokiniams bei toks, kuris padėtų atrasti savo profesiją, pašaukimą, šokių, dramos, karate, gitaros, rusų kalbos, fizikos, chemijos, italų ispanų ar kitų kalbų, šiuolaikinių ar gatvės šokių, logikos bei matematikos būreliai.

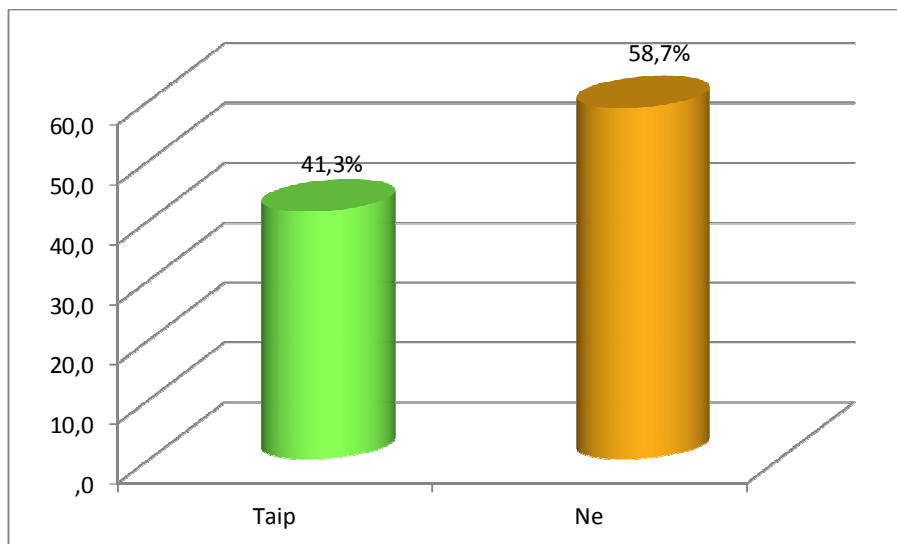
3.4. Neformaliojo ugdymo kokybė Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje mokinių požiūriu

Siekiant ištirti Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokinių požiūrį į neformaliojo ugdymo kokybę visų pirma jų buvo pasiteirauta, ar moksleiviai planuoja savo laisvalaikį. Atsakymai į šį klausimą pasiskirstė taip (22 pav.):

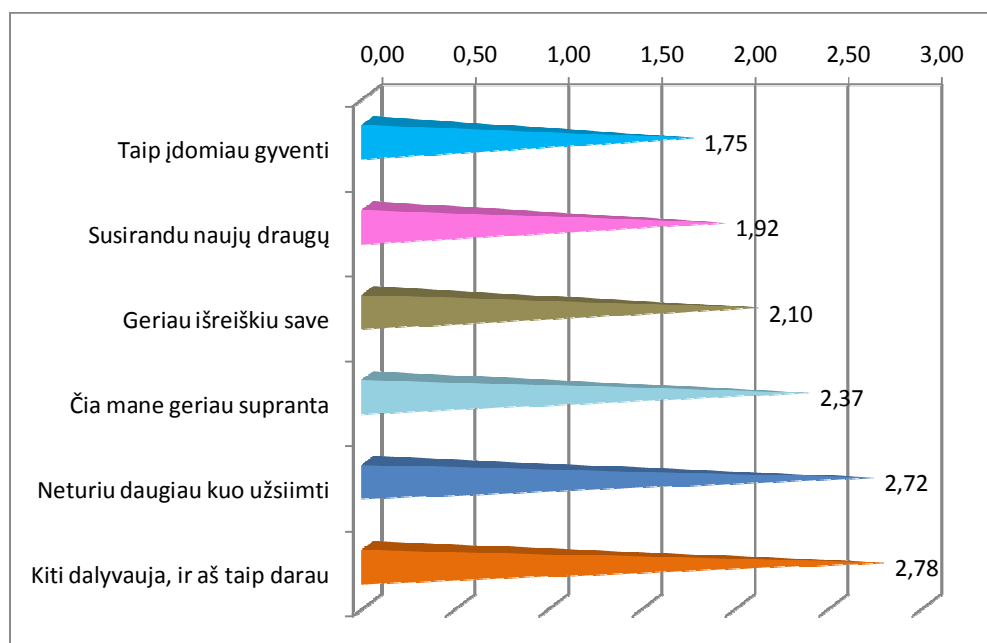
22 pav. Mokinių atsakymų pasiskirstymas pagal tai, ar jie planuoja savo laisvalaikį

Skritulinė diagrama, esanti 22 paveiksle, leidžia mums pamatyti, kad daugiau nei pusė respondentų savo laisvalaikį planuoja tik kartais (51,4%), o 1,1% - niekada neplanuoja. Daugiau nei ketvirtadalis moksleivių savo laisvalaikį planuoja dažnai (20,7%), 14,5% tai daro labai dažnai, o 12,3% - visada. Pasiteiravus, ar moksleiviai dalyvauja mokykloje organizuojamų būrelių veikloje, atsakymai pasiskirstė taip (23 pav.):

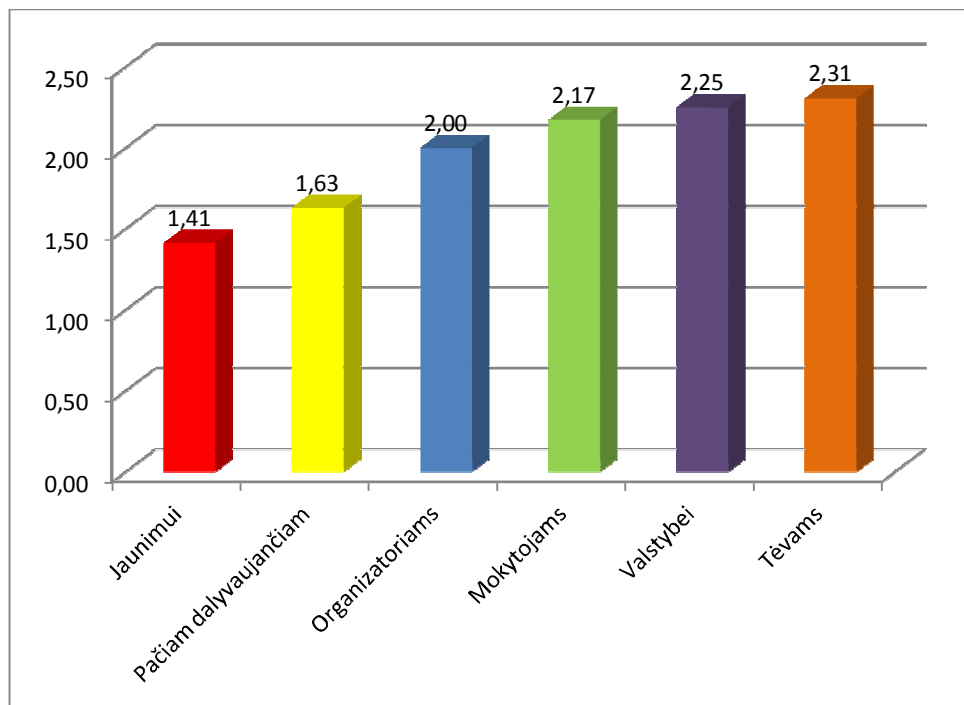
23 pav. Mokinių atsakymų pasiskirstymas pagal tai, ar jie dalyvauja mokykloje organizuojamų būrelių veikloje

Kaip matome iš 23 paveikslo, daugiau nei pusė – 58,7% moksleivių mokykloje organizuojamų būrelių veikloje nedalyvauja. Buvo įdomu sužinoti vaikų motyvaciją dalyvaujant neformaliajame švietime, kokios priežastys paskatina juos rinktis būrelius. Šiam analizės tikslui pasiekti moksleiviams buvo pasiūlyti keli motyvų variantai prašant juos įvertinti, ir apskaičiuoti vertinimo vidurkiai, kur mažesnis skaičius rodo didesnę sutikimą su nurodytu veiksnium. Kaip jie pasiskirsto, matome 24 paveiksle:

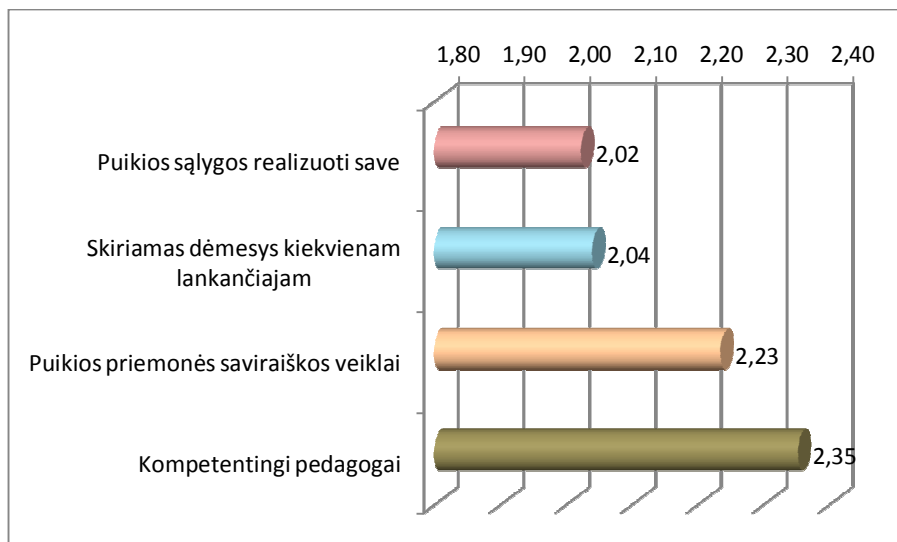
24 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal tai, kodėl jie dalyvauja neformaliajame ugdyme

Kaip matome iš 24 paveiksle pateikiamos diagramos, svarbiausia priežastis, skatinanti moksleivius dalyvauti neformaliajame ugdyme – jog taip įdomiau gyventi, toliau eina galimybė susirasti naujų draugų ir išreikšti save. Mažiausiai svarbia priežastimi moksleiviai nurodė esant kitų pasirinkimą. Pasiteiravome moksleivių nuomonės, kam yra naudingas neformalusis ugdymas. 25 paveiksle esančioje diagramoje mažesnis skaičius, atspindintis atsakymų vidurkį, rodo didesnę sutikimą su teiginiu:

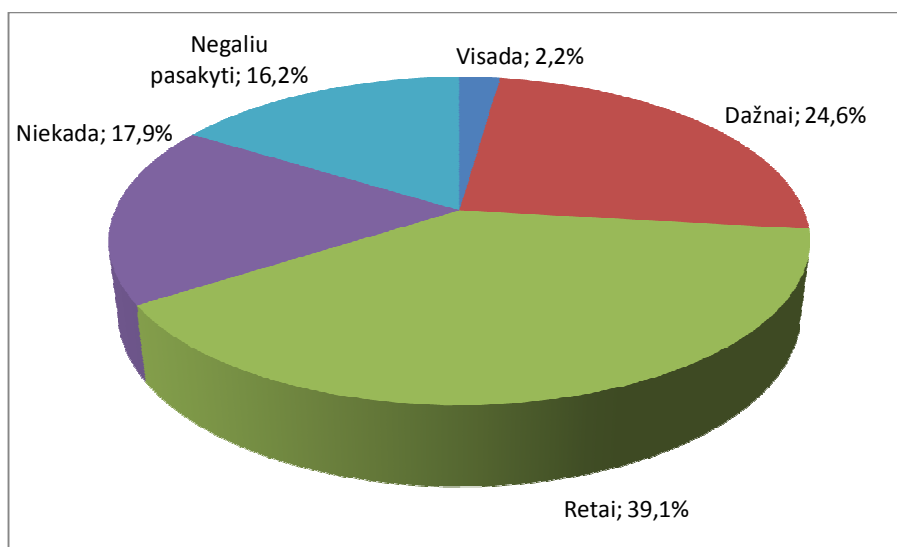
25 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal nuomonę, kam naudingas neformalusis ugdymas

Iš vidurkių, pateikiamų 25 paveiksle esančioje stulpelinėje diagramoje, matome, kad respondentai supranta, jog neformalusis ugdymas daugiausia naudos duoda jaunimui ir pačiam dalyvaujančiajam, tuo tarpu mokytojams, valstybei ir tėvams jis nėra toks naudingas. Pasiteiravome, ar neformaliojo ugdymo užsiėmimai atitinka respondentų mokinių poreikius bei kokybę. Atsakymų pasiskirstymas pagal vidurkius (mažesnis skaičius – didesnis pritarimas teiginiui) – 26 paveiksle:

26 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar neformaliojo ugdymo užsiėmimai atitinka jų poreikius bei kokybę

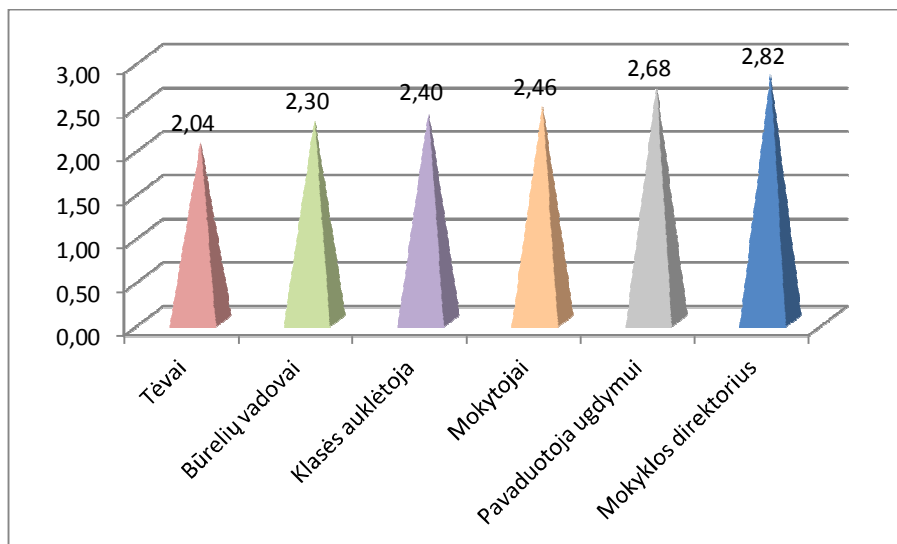
Kaip matome iš 26 paveikslo, labiausiai gimnazijos moksleiviai neformaliojo ugdymo kontekste vertina puikias sąlygas savirealizacijai ir individualų dėmesį kiekvienam lankančiam, tuo tarpu pedagogų kompetencija jiems atrodo esantis mažiausiai svarbus aspektas. Norėdami sužinoti, kiek organizuojant būrelių veiklą mokykloje atsižvelgiama į moksleivių pageidavimus, sudarėme diagramą (27 pav.):

27 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar organizuojant būrelių veiklą mokykloje atsižvelgiama į jų pageidavimus

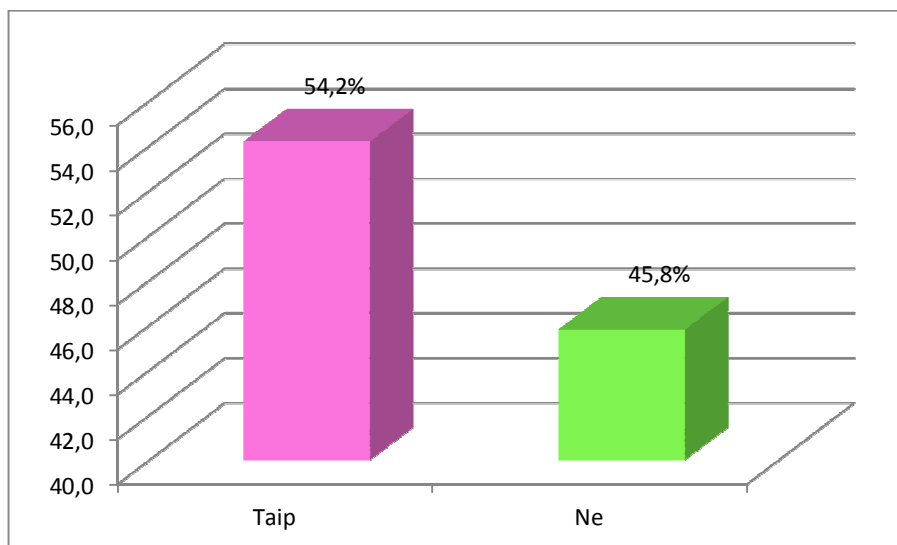
Atrodo, kad mokiniai nėra patenkinti tuo, kaip mokykloje atsižvelgiama į jų nuomonę organizuojant būrelius – net 17,9% respondentų teigia, kad į jų pageidavimus niekada neatsižvelgiama, 39,1% tvirtina, kad atsižvelgiama retai. Tiesa, beveik ketvirtadalis (24,6%) mano,

kad į jų pageidavimus atsižvelgiama dažnai. Pasiteiravus, kas domėjosi, kokių būrelių mokiniai nori, gautas toks atsakymų pasiskirstymas (diagramoje pateikiami vidurkiai, kur mažesnis skaičius rodo didesnę susidomėjimą):

28 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal tai, kas domėjosi, kokių būrelių jie nori

Iš 28 paveiksle pateikiamos diagramos matome, kad labiausiai mokinių nuomone apie tai, kokių būrelių jie pageidautų, domisi tėvai, būrelių vadovai ir klasės auklėtoja, o mažiausiai tai rūpi mokyklos direktoriui, pavaduotojai ugdymui bei mokytojams. Respondentams buvo užduotas klausimas, ar jie norėtų dar ko nors mokytis papildomai. Atsakymai pasiskirstė taip (29 pav.):

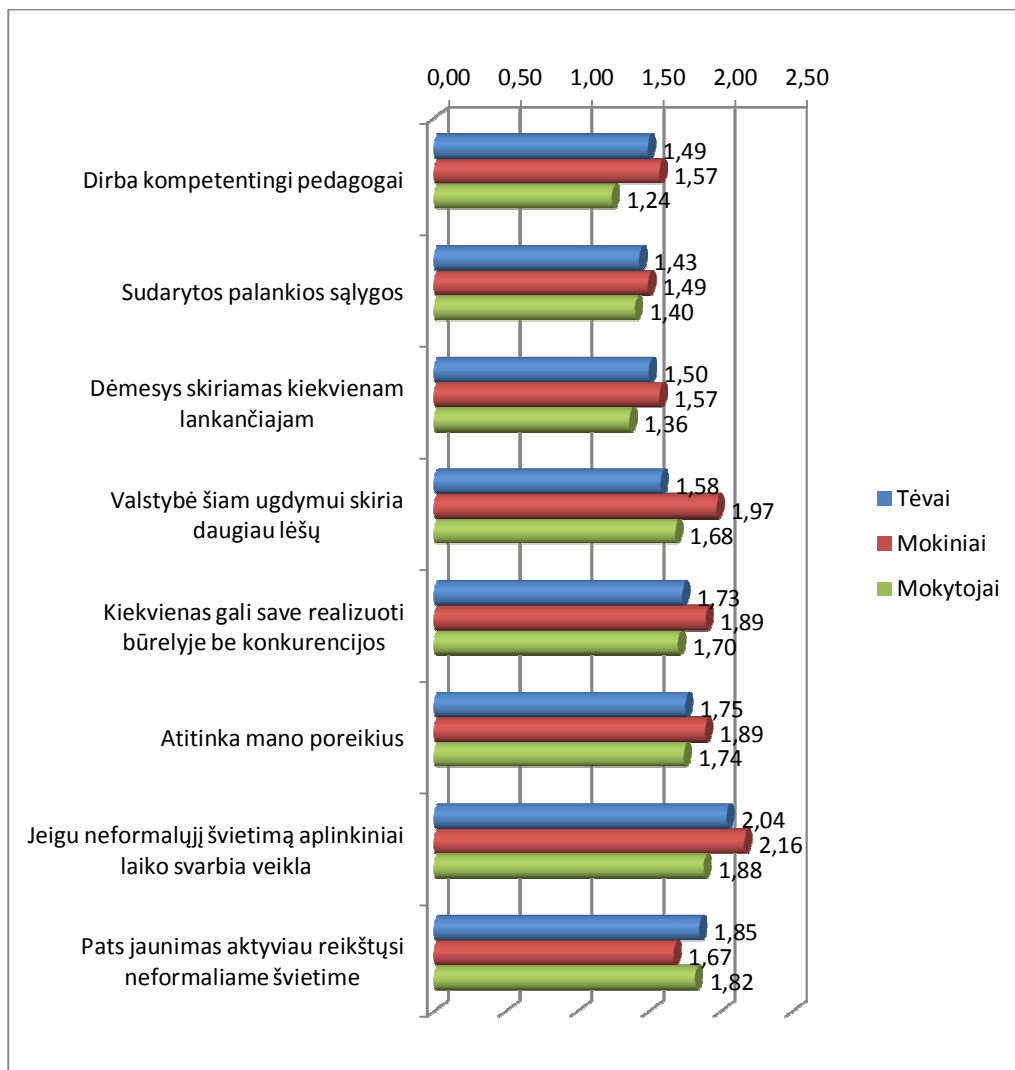
29 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal tai, ar jie norėtų dar ko nors mokytis papildomai

Kaip matome iš 29 paveikslo, šiek tiek daugiau nei pusė (54,2%) apklaustų gimnazijos moksleivių tvirtina, kad jie norėtų dar ko nors mokytis papildomai, o 45,8% šiam teiginiui nepitaria.

Mokinių paprašius nurodyti, kokius būrelius jie siūlytų įkurti mokykloje, buvo paminėti sporto, šokių, dramos, lituanistų, fotografijos, gitaros, instrumentinės muzikos, filmų/knygų mėgėjų, krepšinio, elektriko, poezijos, psichologijos, mokomųjų dalykų, lotynų kalbos, futbolo, technologijų, žaidimų kortomis, kompiuterinės muzikos, dizaino, lytinio lavinimo, teniso, bokso, drabužių kūrimo, sunkiosios atletikos, savigynos, literatūros mėgėjų, karate, Gerosios širdies - pagalbos gyvūnams bei mezgimo būreliai.

3.5. Mokytojų, tėvų ir mokinių požiūrio į neformaliojo ugdymo kokybę palyginamoji analizė

Siekiant palyginti Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokytojų, mokinių tėvų ir mokinių nuomones apie tuos pačius neformaliojo ugdymo aspektus, visiems respondentams buvo užduoti keli vienodi klausimai. Norėjome sužinoti visų trijų apklaustųjų grupių požiūrį, kaip jie vertina neformaliojo ugdymo kokybę, atsižvelgiant į keletą parametrų, kurių kiekvieną reikėjo įvertinti atskirai. 30 paveiksle pateikiami atsakymų vidurkiai, kur mažesnis skaičius rodo geresnį to aspekto vertinimą:

30 pav. Mokytojų, tėvų ir mokinių nuomonių apie neformaliojo ugdymo kokybę skirtumai

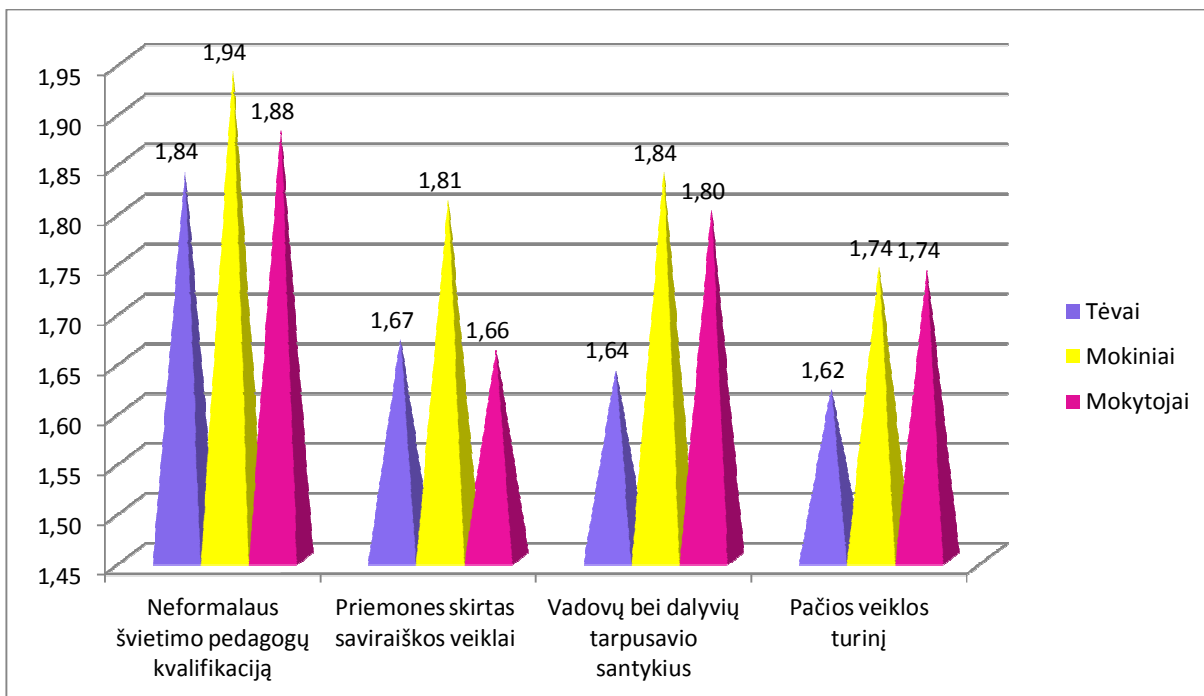
Kaip matome iš 30 paveiksle pateikiamos diagramos, mokiniai visus neformaliojo ugdymo kokybės aspektus vertina labiau neigiamai, nei mokytojai ir tėvai (jų vertinimo vidurkiai yra aukščiausi), o mokytojai daugumą šių parametrų vertina labiausiai teigiamai iš visų trijų respondentų grupių. Patikrinsime, ar šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Kadangi atsakymai į klausimus apie neformaliojo ugdymo kokybės aspektus yra ranginio tipo kintamieji, analizei naudosime neparametrinius kriterijus. Kruskal-Wallis testo rezultatai pateikiami 1 lentelėje, statistinio reikšmingumo lygmeniu pasirenkamas p , kai jo reikšmė yra mažesnė už 0,05:

1 lentelė. Mokytojų, tėvų ir mokinių nuomonių apie neformaliojo ugdymo kokybę palyginimas

Neformaliojo švietimo kokybės kriterijai	Kruskal-Wallis chi-kvadratu	p reikšmė
Dirba kompetentingi pedagogai	8,478	0,014
Sudarytos palankios sąlygos	0,212	0,899
Dėmesys skiriamas kiekvienam lankančiajam	2,842	0,241
Valstybė šiam ugdymui skiria daugiau lėšų	14,374	0,001
Kiekvienas gali save realizuoti būrelyje be konkurencijos	4,237	0,120
Atitinka mano poreikius	1,228	0,541
Jeigu neformalųjį ugdymą aplinkiniai laiko svarbia veikla	5,617	0,060
Pats jaunimas aktyviau reikštųsi neformaliajame ugdyme	6,216	0,045

Kaip matome iš 1 lentelėje pateikiamų duomenų, mokytojų, tėvų ir mokinių nuomonės nedaug skiriasi, kaip kalbama apie neformaliojo ugdymo srityje sudaromas palankias sąlygas ($\chi^2=0,212$, $p=0,899$) bei paslaugų atitikimą respondentų poreikiams ($\chi^2=1,228$, $p=0,541$), tačiau gauti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p<0,05$) tarp respondentų grupių požiūrio į teiginį, kad valstybė šiam ugdymui skiria daug lėšų ($\chi^2=14,374$, $p=0,001$) – mokiniai su šia nuomone yra linkę nesutikti, priešingai nei jų tėvai, taip pat požiūriai išsiskiria kalbant apie būreliuose dirbančių pedagogų kompetenciją ($\chi^2=8,478$, $p=0,014$) – mokytojai šiuo atveju apie save yra žymiai geresnės nuomonės, nei moksleiviai ir jų tėvai. Taip pat gauti statistiškai reikšmingi skirtumai į požiūrį dėl paties jaunimo aktyvumo reiškiantis neformaliajame ugdyme ($\chi^2=6,216$, $p=0,045$) – mokiniai pageidauja daugiau iniciatyvos ir saviraiškos laisvės, nei jiems norėtų suteikti mokytojai ir tėvai.

Palyginsime trijų respondentų grupių – mokytojų, tėvų ir mokinių – nuomonę apie tai, ką galima būtų tobulinti neformaliajame ugdyme, kad jis būtų kokybiškesnis. Požiūrių skirtumai atskleidžiami 31 paveiksle (mažesnis vidurkis – didesnis pritarimas teiginiui):

31 pav. Mokytojų, tėvų ir mokinių nuomonių apie tai, ką galima būtų tobulinti neformaliajame ugdyme, kad jis būtų kokybiškesnis, skirtumai

Kaip matome iš 31 paveiksle pateikiamos diagramos, visos trys respondentų grupės sutaria, kad neformaliojo ugdymo pedagogų kvalifikaciją reikia tobulinti mažiausiai, kalbant apie visas paminėtas neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimo sritis tėvai mato daugiausia tobulintinų vietų, o mokiniai – mažiausiai. Neparامتrinium Kruskal-Wallis kriterijumi patikrinsime, ar šie požiūrių skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Testo rezultatai pateikiami 2 lentelėje:

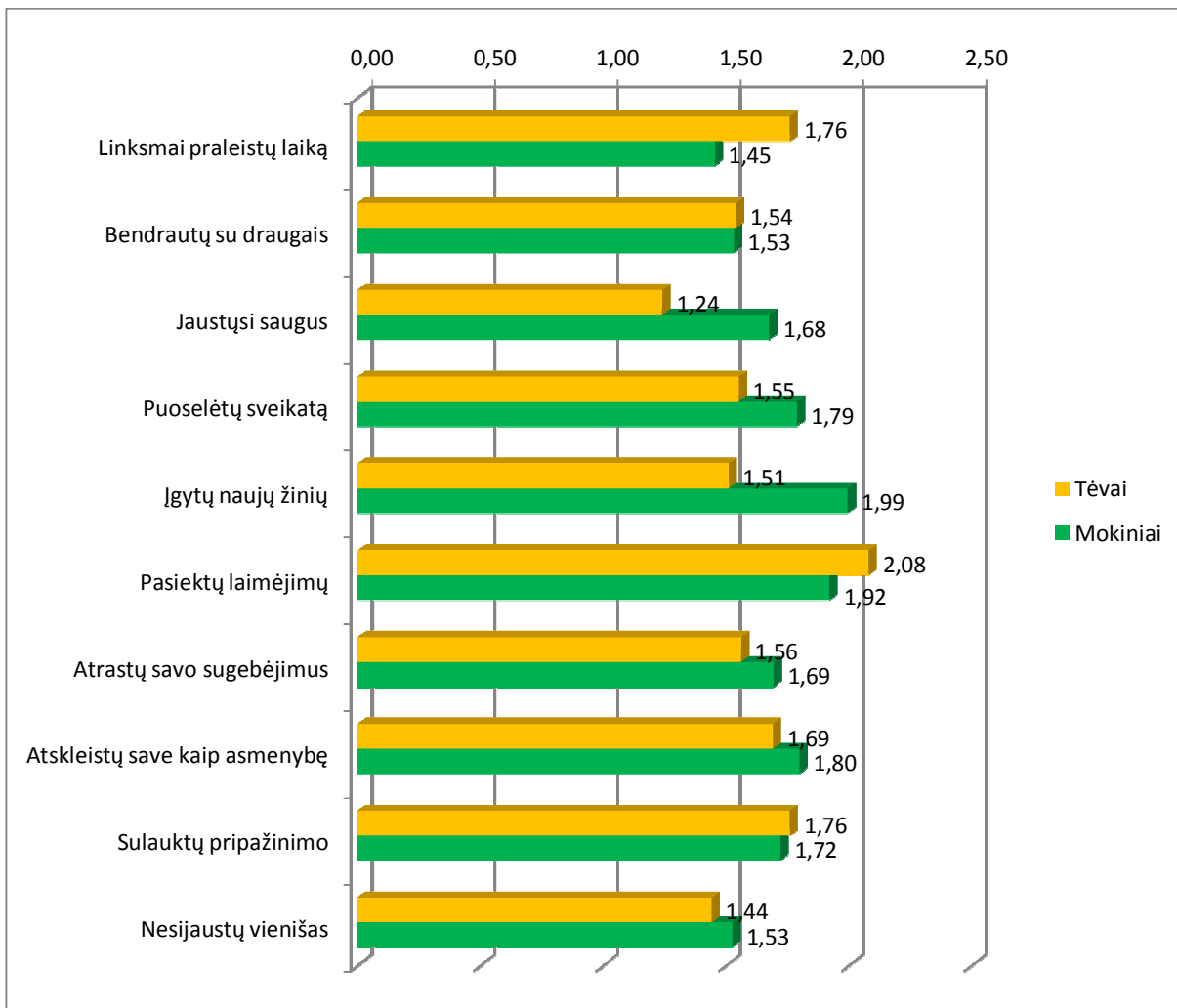
2 lentelė. Mokytojų, tėvų ir mokinių nuomonių apie neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimo sritis palyginimas

Neformaliojo ugdymo kokybės kriterijai	Kruskal-Wallis chi-kvadratu	p reikšmė
Neformaliojo ugdymo pedagogų kvalifikacija	0,308	0,857
Priemonės, skirtos saviraiškos veiklai	2,416	0,299
Vadovų bei dalyvių tarpusavio santykiai	3,650	0,161
Pačios veiklos turinys	1,133	0,567

Kaip matome iš 2 lentelėje pateikiamų analizės rezultatų, statistiškai reikšmingų skirtumų (kai $p < 0,05$) tarp mokytojų, tėvų ir mokinių požiūrio į neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimo sritis negauta.

Keli vienodi klausimai buvo užduoti tik moksleiviams ir jų tėvams, aplenkiant pedagogų respondentų grupę. Palyginsime šių dviejų grupių atsakymus. Visų pirma tėvų buvo pasiteirauta, kokius reikalavimus turėtų išpildyti būrelyje vykdoma veikla, kad jie paskatintų savo vaiką

dalyvauti joje ir atitinkamai mokinių paklausta, kokius reikalavimus jie kelia popamokinei veiklai. Nuomonių skirtumai atskleidžiami 32 paveiksle:

32 pav. Tėvų ir mokinių nuomonių apie būreliams keliamus reikalavimus skirtumai

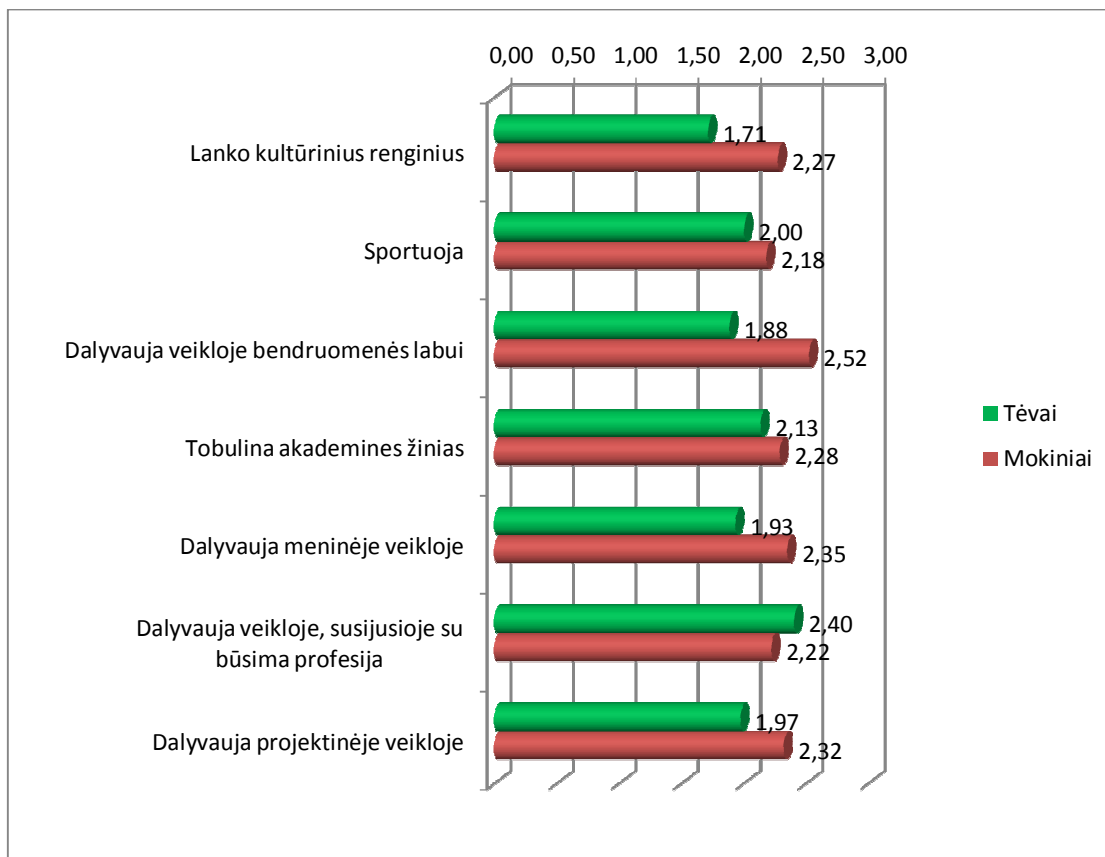
Kaip matome iš 32 puslapyje pateikiamos diagramos, tiek tėvams, tiek vaikams svarbiausia renkantis būrelius yra linksmi praleidžiamas laikas. Taip pat abiem grupėms svarbiais kriterijais yra tai, kad mokinys būrelyje jaustųsi saugus, nesijaustų vienišas ir bendrautų su draugais. Nors tėvams ketvirtas pagal svarbą kriterijus yra vaikų įgyjamos žinios, patiems moksleiviams šis reikalavimas – paskutinėje vietoje. Abejoms respondentų grupėms mažiausiai svarbu yra tai, kad mokiniai neformaliojo švietimo metu pasiektų laimėjimų ir atskleistų save kaip asmenybę. Palyginsime, ar skirtumai tarp mokinių ir jų tėvų atsakymų yra statistiškai reikšmingi. Tam naudosime neparametrinį Mann-Whitney U kriterijų. Testo rezultatai pateikiami 3 lentelėje:

3 lentelė. Tėvų ir mokinių nuomonių apie būreliams keliamus reikalavimus palyginimas

Reikalavimai būreliams	Mann-Whitney Z reikšmė	p reikšmė
Linksmi praleistų laiką	-3,495	0,000
Bendrautų su draugais	-0,351	0,726
Jaustųsi saugus	-5,577	0,000
Puoselėtų sveikatą	-2,571	0,010
Įgytų naujų žinių	-5,331	0,000
Pasiektų laimėjimų	-1,674	0,094
Atrastų savo sugebėjimus	-1,339	0,181
Atskleistų save kaip asmenybę	-0,940	0,347
Sulauktų pripažinimo	-0,799	0,424
Nesijaustų vienišas	-0,486	0,627

Kaip matome iš 3 lentelėje pateikiamų Mann-Whitney U testo rezultatų, mokinių ir tėvų nuomonės apie būreliams keliamus reikalavimus statistiškai reikšmingai skiriasi kalbant apie keturis aspektus: reikalavimą, kad būtų linksmi praleidžiamas laikas ($Z=-3,495$, $p=0,000$) – mokiniams tai daug svarbiau, nei jų tėvams; reikalavimą, kad būrelyje vaikas jaustųsi saugus ($Z=-5,577$, $p=0,000$) – šis aspektas gerokai svarbesnis tėvams; reikalavimą, kad būrelyje būtų puoselėjama sveikata ($Z=-2,571$, $p=0,010$) – tai taip pat žymiau aktualiau tėvams, nei jų atžaloms; bei kad būtų įgyjamos naujos žinios ($Z=-5,331$, $p=0,000$) – ir šio reikalavimo svarbą tėvai vertina aukščiau, nei patys mokiniai.

Dar vienas klausimas, kuris tokia pačia forma buvo užduotas tiek mokiniams, tiek jų tėvams – apie tai, kaip aktyviai moksleiviai dalyvauja neformaliajame ugdyme. Palyginsime mokinių ir jų tėvų atsakymus, pateikdami diagramą (33 pav.):

33 pav. Tėvų ir mokinių nuomonių apie tai, kaip aktyviai mokiniai dalyvauja neformaliajame ugdyme, skirtumai

Kaip matome iš 33 paveiksle esančios diagramos, kurioje vaizduojami vidurkiai, mokinių ir tėvų nuomonės apie vaikų aktyvumą neformaliojo ugdymo veiklose nemažai skiriasi: tėvams atrodo, kad jų atžalos yra aktyviausios lankydamos kultūrinius renginius ir dalyvaudamos veikloje bendruomenės labui, tuo tarpu moksleiviai veiklą bendruomenės labui vertina kaip mažiausiai aktyvią savo veiklą. Mokinių nuomone, jie aktyviausiai sportuoja ir dalyvauja veikloje, susijusioje su jų būsima profesija – paradoksalu, tačiau tėvams ši veikla, susijusi su profesija, atrodo esanti mažiausiai aktyvi. Patikrinsime ar skirtumai tarp tėvų ir vaikų nuomonių yra statistiškai reikšmingi. Tam vėl bus naudojamas neparametrinis Mann-Whitney kriterijus. Jo rezultatai – 4 lentelėje:

4 lentelė. Tėvų ir mokinių nuomonių apie tai, kaip aktyviai mokiniai dalyvauja neformaliajame ugdyme, palyginimas

Veikla	Mann-Whitney Z reikšmė	p reikšmė
Lanko kultūrinius renginius	-5,329	0,000
Sportuoja	-1,265	0,206
Dalyvauja veikloje bendruomenės labui	-5,891	0,000
Tobulina akademines žinias	-1,674	0,094
Dalyvauja meninėje veikloje	-3,694	0,000

Dalyvauja veikloje, susijusioje su būsima profesija	-1,588	0,112
Dalyvauja projektinėje veikloje	-3,193	0,001

Kaip matome iš 4 lentelės duomenų, iš tiesų mokinių ir jų tėvų nuomonė apie tai, kaip aktyviai mokiniai dalyvauja neformaliajame ugdyme, daugeliu atveju statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) skiriasi. Tėvai žymiau dažniau mano, kad jų vaikai lanko kultūrinius renginius ($Z = -5,329$, $p = 0,000$), dalyvauja veikloje bendruomenės labui ($Z = -5,891$, $p = 0,000$), dalyvauja meninėje ($Z = -3,694$, $p = 0,000$) ir projektinėje ($Z = -3,193$, $p = 0,001$) veiklose, nei iš tiesų patys jų vaikai tvirtina dalyvaujantys.

Statistinės analizės rezultatų aptarimas

Galima teigti, kad dauguma Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos pedagogų yra patenkinti savo mokykloje sudarytomis neformaliojo ugdymo sąlygomis. Mokytojai mano, kad jų parengtos neformaliojo ugdymo programos atitinka mokinių amžių bei jų poreikius, kadangi jie planuoja savo veiklą nuosekliai, atsižvelgiant į mokyklos tikslus, vietas ir regiono ypatumus bei valstybės rekomendacijas. Daugumą mokytojų tenkina jų mokinių mokymosi rezultatai, o dėl nesėkmių, pedagogų nuomone, dažniausiai būna kaltos per sunkios mokomųjų dalykų programos. Pripažįstama, kad mokinių tėvai ne visuomet įtraukiami į neformaliojo ugdymo veiklą, tačiau su mokiniais tariamasi, kokių būrelių jie pageidautų. Dauguma pedagogų sutinka, kad mokiniai pakankamai noriai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, o kalbant apie problemas, kylančias neformaliajame ugdyme, buvo nurodomas valandų, skiriamų būreliams, trūkumas, būrelių įvairovės problema, jų finansavimo sunkumai.

Daugumos apklaustų Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokinių tėvų vaikai dalyvauja mokykloje organizuojamoje būrelių veikloje, ir nors dažniausiai vaikai neklausia tėvų patarimo, kokius būrelius jiems lankyti, grįžę namo po popamokinės veiklos jie mielai dalijasi įspūdžiais ir pasakoja, kokia veikla vyksta būrelyje. Nenuostabu, kad vaikams nėra labai svarbi tėvų nuomonė renkantis būrelius – pasak tėvų, jų nuomonė tampa svarbi dažniausiai tik tuomet, kai reikia gauti pinigų savo pomėgiams realizuoti ar planuojant vasaros atostogas. Apklaustieji mokinių tėvai, bendrai paėmus, yra patenkinti jų vaikų mokykloje organizuojama būrelių veikla, ir dauguma jų norėtų, kad vaikai mokykloje mokytųsi papildomai.

Galima teigti, kad daugiau nei pusė moksleivių mokykloje organizuojamų būrelių veikloje nedalyvauja ir savo laisvalaikį iš anksto planuoja tik kartais. Mokiniai, dalyvaujantys neformaliajame ugdyme, teigia, kad juos tai daryti skatina noras įdomiau gyventi, susirasti naujų

draugų ir išreikšti save. Dauguma moksleivių supranta, kad neformalusis ugdymas naudingas ne tiek tėvams ar valstybei, kiek jaunimui ir patiems dalyvaujantiems. Labiausiai respondentai neformaliojo ugdymo kontekste vertina puikias sąlygas savirealizacijai ir individualų dėmesį kiekvienam lankančiam, tuo tarpu pedagogų kompetencija jiems atrodo esantis mažiausiai svarbus aspektas. Atrodo, kad mokiniai nėra patenkinti tuo, kaip mokykloje atsižvelgiama į jų nuomonę organizuojant būrelius – jų pageidavimais dažniausiai domisi tėvai ir būrelių vadovai, o ne mokyklos vadovybė.

Apibendrinant mokytojų, tėvų ir mokinių požiūrio į neformaliojo ugdymo kokybę skirtumus reikia pastebėti, kad mokiniai visus neformaliojo ugdymo kokybės aspektus vertina labiau neigiamai, nei mokytojai ir tėvai, o pedagogų nuomonė apie daugelį šio švietimo parametrų yra labiausiai teigiama iš visų apklaustųjų. Tėvai mano, kad valstybė neformaliajam ugdymui skiria pakankamai lėšų, su tuo nėra linkę sutikti mokiniai, taip pat požiūriai išsiskiria kalbant apie būreliuose dirbančių pedagogų kompetenciją – mokytojai šiuo atveju apie save yra žymiai geresnės nuomonės, nei moksleiviai ir jų tėvai. Skiriasi ir požiūris dėl paties jaunimo aktyvumo reiškiantis neformaliajame ugdyme – mokiniai pageidauja daugiau iniciatyvos ir saviraiškos laisvės, nei jiems norėtų suteikti mokytojai ir tėvai. Visos trys respondentų grupės sutaria, kad neformaliojo ugdymo pedagogų kvalifikaciją reikia tobulinti mažiausiai, kalbant apie visas paminėtas neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimo sritis tėvai mato daugiausia tobulintinų vietų, o mokiniai – mažiausiai. Tiek tėvams, tiek vaikams svarbiausia renkantis būrelius yra linksmai praleidžiamas laikas, tačiau tėvams, priešingai nei jų atžaloms, žymiai svarbiau renkantis neformaliojo švietimo veiklą, kad jos užsiėmimų metų vaikas būtų saugus, būtų puoselėjama jo sveikata ir būtų įgyjamos naujos žinios. Tėvams atrodo, kad jų atžalos yra aktyviausios lankydamos kultūrinius renginius ir dalyvaudamos veikloje bendruomenės labui, tuo tarpu moksleiviai veiklą bendruomenės labui vertina kaip mažiausiai aktyvią savo veiklą. Mokinių nuomone, jie aktyviausiai sportuoja ir dalyvauja veikloje, susijusioje su jų būsima profesija – paradoksalu, tačiau tėvams ši veikla, susijusi su profesija, atrodo esanti mažiausiai aktyvi. Tėvai žymiau dažniau mano, kad jų vaikai lanko kultūrinius renginius, dalyvauja veikloje bendruomenės labui, dalyvauja meninėje ir projektinėje veiklose, nei iš tiesų patys jų vaikai tvirtina dalyvaujantys. Galima manyti, kad tėvai yra labiau linkę dėti didelius lūkesčius, susijusius su vaikų neformaliuoju ugdymu ir jų laisvalaikiu, o tėvų – vaikų ryšiui ir geresniam tarpusavio supratimui palaikyti reikalinga geresnė bendravimo kokybė.

IŠVADOS

- Dauguma Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos pedagogų yra patenkinti savo mokyklose sudarytomis neformaliojo ugdymo sąlygomis.
- Nors mokyklose organizuojamuose būreliuose dalyvauja tik pusė moksleivių, jie patys ir jų tėvai yra patenkinti neformaliojo ugdymo kokybe.
- Mokiniai ir tėvai nėra pakankamai įtraukiami planuojant ir vykdant neformaliojo ugdymo veiklą.
- Daugumą mokytojų tenkina jų mokinių mokymosi rezultatai, o dėl nesėkmių, pedagogų nuomone, dažniausiai būna kaltos per sunkios mokomųjų dalykų programos.
- Dauguma pedagogų sutinka, kad mokiniai pakankamai noriai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, o kalbant apie problemas, kylančias neformaliajame ugdyme, buvo nurodomas valandų, skiriamų būreliams, trūkumas, būrelių įvairovės problema, jų finansavimo sunkumai.
- Apklaustieji mokinių tėvai, bendrai paėmus, yra patenkinti jų vaikų mokykloje organizuojama būrelių veikla, ir dauguma jų norėtų, kad vaikai mokykloje mokytųsi papildomai.
- Vaikams nėra labai svarbi tėvų nuomonė renkantis būrelius – pasak tėvų, jų nuomonė tampa svarbi dažniausiai tik tuomet, kai reikia gauti pinigų savo pomėgiams realizuoti ar planuojant vasaros atostogas.
- Mokiniai, dalyvaujantys neformaliajame ugdyme, teigia, kad juos tai daryti skatina noras įdomiau gyventi, susirasti naujų draugų ir išreikšti save. Dauguma moksleivių supranta, kad neformalusis ugdymas naudingas ne tiek tėvams ar valstybei, kiek jaunimui ir patiems dalyvaujantiems. Labiausiai respondentai neformaliojo ugdymo kontekste vertina puikias sąlygas savirealizacijai ir individualų dėmesį kiekvienam lankančiam, tuo tarpu pedagogų kompetencija jiems atrodo esantis mažiausiai svarbus aspektas.
- Mokiniai nėra patenkinti tuo, kaip mokykloje atsižvelgiama į jų nuomonę organizuojant būrelius – jų pageidavimais dažniausiai domisi tėvai ir būrelių vadovai, o ne mokyklos vadovybė.

- Mokiniai visus neformaliojo ugdymo kokybės aspektus vertina labiau neigiamai, nei mokytojai ir tėvai, o pedagogų nuomonė apie daugelį šio švietimo parametrų yra labiausiai teigiama iš visų apklaustųjų.
- Tėvai yra labiau linkę dėti didelius lūkesčius, susijusius su vaikų neformaliuoju ugdymu ir jų laisvalaikiu, o tėvų – vaikų ryšiui ir geresniam tarpusavio supratimui palaikyti reikalinga geresnė bendravimo kokybė.
- Mokiniai pageidauja daugiau iniciatyvos ir saviraiškos laisvės, nei jiems norėtų suteikti mokytojai ir tėvai. Visos trys respondentų grupės sutaria, kad neformaliojo ugdymo pedagogų kvalifikaciją reikia tobulinti mažiausiai, kalbant apie visas paminėtas neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimo sritis tėvai mato daugiausia tobulintinų vietų, o mokiniai – mažiausiai. Tiek tėvams, tiek vaikams svarbiausia renkantis būrelius yra linksmai praleidžiamas laikas, tačiau tėvams, priešingai nei jų atžaloms, žymiai svarbiau renkantis neformaliojo ugdymo veiklą, kad jos užsiėmimų metų vaikas būtų saugus, būtų puoselėjama jo sveikata ir būtų įgyjamos naujos žinios.
- Apibendrinant būtina dar kartą akcentuoti, kad neformalusis ugdymas yra neatsiejama viso ugdymo proceso dalis, nes piliečio ugdymas apima ne tik mokymą, bet ir mokymąsi, ne tik lavinimą, bet ir lavinimąsi ir, žinoma, ne tik auklėjimą, bet ir saviuklą. Neformalusis ugdymas mokyklose padeda atskleisti prigimtinius moksleivių gabumus, vystyti kūrybines galias. Dėl to neformaliajam ugdymui turi būti skiriamas ypatingas dėmesys.
- Darbe pateikta analizė pagrindžia iškeltą hipotezę, kad Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijoje sudarytos palankios sąlygos neformaliajam vaikų ugdymui.

REKOMENDACIJOS

- Apibendrinus teorinio ir empirinio tyrimo rezultatus, siūloma supažindinti mokyklos bendruomenę su atlikto tyrimo duomenimis. Atnaujinant bendrojo ugdymo turinio programas derinti formalaus ir neformalaus ugdymo programų tikslus ir remtis moksleivių poreikiais bei visuminio ugdymo principais;
- Organizuojant neformalųjį ugdymą gimnazijoje, labia svarbu pasirinkti tinkamas ugdymo kryptis ir formas, sukurti palankią ugdymo(si) aplinką, nustatyti ir pašalinti ugdymo(si) barjerus;
- Rinkdamasi ugdymo formas, gimnazija turi sudaryti sąlygas mokinio savarankiškai laisvalaikio veiklai, kūrybiškumui, iniciatyvos plėtotei;
- Pedagogai turėtų pasistengti pritraukti mokinius, nedalyvaujančius neformaliojo ugdymo veikloje;
- Atsižvelgti į mokinių pasiūlymus, pageidavimus, kuriant naujas neformaliojo ugdymo programas. Stengtis, kad gimnazijoje būtų kuo daugiau, įvairios, įdomios veiklos, kad pritraukti kuo daugiau mokinių;
- užtikrinti, kad organizuojama neformaliojo ugdymo veikla būtų kokybiška, atitiktų neformaliojo vaikų ugdymo organizavimo principus ir mokinių poreikius.

LITERATŪRA

1. Barkauskaitė M. Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje.//Pedagogika, ISSN 1392-0340, Nr 72,2004.
2. Balčiūnienė E., Makarienė V. Ugdomosios būrelio veiklos organizavimo galimybės// Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos . Šiauliai: Universiteto leidykla, 2001.
3. Barkevičienė N. 2010-2011 m. neformaliojo ugdymo veiklos įvertinimas ir poreikis 2011-2012 m. TYRIMAS. Kalvarija. P.14, 2011.
4. Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įvertinimo rekomendacijos. 2009. Lietuvos Respublikos Švietimo ministerija. Įsakymas Nr.ISAK-607. Vilnius
5. Bitinas, B., Rajeckas V. Pedagogika. Vilnius:Vaga, 1981.
6. Dapkienė S. Mokyklos ir šeimos įtaka organizuojant moksleivių laisvalaikį// Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis. Konferencijos medžiaga. Šiauliai: Universiteto leidykla, 1997.
7. Dapkienė S. Užklasiniai renginiai moksleiviams. Šiauliai:Litera, 1993.
8. Dapkienė S. Klasės auklėtojas ir tėvai- partneriai. Šiauliai:Litera, 2002.
9. Dapkienė S. Papildomo ugdymo formos. Šiauliai: Litera, 2002.
10. Dapkienė S., Dapkus A., Klasės auklėtojas ir tėvai- vaikų laisvalaikio organizatoriai// Papildomas ugdymas. II d. Šiauliai: Šiaurės Lietuva, 2002.
11. Dereškevičius P. Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius:Valstybinis leidybos centras, 1993.
12. Dikavičius V., Stoškus S. Visuotinė kokybės vadyba.- Kaunas:Technologija, 2003.
13. Dzenuškaitė S. Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas. Vilnius:PMTI, 1991.
14. Gudynas P. Ugdymo kokybės samprata ir kokybės problemos. Vilnius: Švietimo plėtros centras, 2008
15. Ivanauskienė R. Individualioji klasės auklėtojo veiklos programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2000.
16. Jacikevičius A. Žmonių grupių(socialinė) psichologija. Vilnius, 1995.
17. Janulaitienė N. Karinės pedagogikos įvadas. Pedagogikos teorijos ir istorijos pagrindai. Generolo Žemaičio Lietuvos Karo Akademija. Vilnius, 2003.
18. Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Vilnius: Vaga, 1998.

19. Jaunimo politicos pagrindų įstatymas. Valstybės žinios, 2003 12 04, Nr.IX-1871. Vilnius
20. Juodaitytė A. Maži vaikai kaip socialinė grupė: socializacijos procesų ir pasiekimų tyrimai.//Pedagogika, ISSN 1392-0340, Nr77, 2005
21. Juodaitytė A. Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas. Monografija. Šiauliai, 2003.
22. Juodeikytė A. Šiuolaikiniai neformalaus ugdymo kokybės siekiai socialinio darbuotojo veikloje. Šiuolaikinio specialist kompetencijos: teorijos ir praktikos dermė. Kaunas, 2010.
23. Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
24. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa, 1993.
25. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Technologija, 2002.
26. Kviesskienė G. Moksleivių laisvalaikio kultūra.// Laisvalaikio kultūra (teorija, praktika, rekomendacijos). Sudarė G.Kviesskienė. Vilnius, 1996.
27. Kviesskienė G. Prevencinės pedagogikos metmenys.// Socialinis ugdymas. I dalis. Straipsnių rinkinys. Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999.
28. Kviesskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius, 2003.
29. Kviesskienė G. Socializacijos pedagogika (Įvadas į socialinę pedagogiką). Vilnius, 2000.
30. Kviesskienė G. Ugdymo paradoksai: tarp išgyvenimo ir kokybės.// Prieiga per internetą:
<<http://www.smm.lt/strategija/docs/vssi/090219/3%20sekcija/Kvieskiene.pdf>>
31. Kviesskienė G., Petronienė O. Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas. Socialinis ugdymas3(14), 2007.
32. Lietuvos Respublikos Seimas. Švietimo įstatymas. 2011.//Prieiga per internetą:
<http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20Respublikos%20svietimo%20istatymas.pdf>
33. LRŠMM Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija. 2005-12-30, Nr.ĮSAK -2695
//Prieiga per internetą:
http://www.jturistai.kaunas.lm.lt/downloads/info_bankas/kita/NU_vaiku_svietimo_koncepcija.pdf
34. LRŠMM Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos įgyvendinimo priemonių planas 2008-2012 metams. 2008-02-11, Nr.ISAK-361.//Prieiga per internetą:
http://www.smm.lt/ugdymas/docs/neformalusis/priemoniu_planas_2008-2012.pdf

35. LRŠMM Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas. Tyrimo ataskaita. Vilnius,2006.// Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/NVS_sanaudos_ir_prieinamumas_ataskaita.pdf>
36. Moksleivių papildomas ugdymas. Straipsnių rinkinys. Sudarė Zaleskienė I. Vilnius, Pedagogikos institutas, 1994.
37. Neseckienė I. Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo dabartis ir perspektyvos Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras, 2006, Prieiga per internetą:
<http://www.pprc.lt/MethodineVeikla/naujienos/Mokiniu_pazanga.pdf>.
38. Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste. 2001.//Prieiga per internetą: www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimas_5.doc
39. Paulauskaitė N., Vanagas P. Organizacijos kultūros tyrimas įgyvendinant visuotinę kokybės vadybą.-Kaunas:Technologija, 1998.
40. Paulavičiūtė A. Mokinių racionalaus laisvalaikio panaudojimo reikšmė asmenybei//Pedagogika, 2000, Nr.43
41. Paulavičiūtė A. Kai kurie papildomo ugdymo aspektai bendrojo lavinimo mokykloje//Pedagogika 1999, Nr.39
42. Pauliukas V. Visuotinės kokybės vadybos principai švietimo sistemoje. Total quality management principles in education. Panevėžys, 2004.
43. Pečkus K. Moksleivių paralelinis ugdymas Lietuvoje 1918-1940 ištakos, turinys, formos. Vilnius, 1993.
44. Petraitytė G., Lingytė A. Neformaliojo ugdymo tendencijos Lietuvoje ir pasaulyje. E-švietimas:mokslas, studijos ir verslas. Konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius, 2010.
45. Popamokinės veiklos veiksmingumas. 2003//Prieiga per internetą: // <www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc>
46. Pruskus V. Švietimo kokybės monitoringas: socialinės realybės užsakymas ir jo perspektyvos. Filosofija, sociologija. Nr.1, 2000.
47. Ramaneckienė I. Papildomojo ugdymo šiandiena ir galbūt rytdiena//Papildomas ugdymas II d. Šiauliai:Šiaurės Lietuva, 2002.
48. Ramaneckienė I. Papildomasis ugdymas. Šiauliai:Universiteto leidykla, 2001.
49. Rudzinskienė S. Papildomasis ugdymas: patirtis ir problemos//Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos. Šiauliai:Universiteto leidykla,2001.

50. Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V. Neformalusis švietimas Lietuvoje: faktai, interesai, vertinimai. Mokslo studija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2009.
51. Stančienė D.M., Žilionis J. (2006) B.Bitinas ir L.Jovaiša: filosofinės ugdymo paradigmos. Pedagogika Nr.83.
52. Vaivada R. Pietryčių Lietuvos mokyklų mokinių nepamokinio ugdymo(si) ypatumai. Santalka. Edukologija. T.15, Nr.2, 2007.
53. Šilėnienė B.Mokinių požiūris į popamokinę veiklą// Socialinis ugdymas:papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos. Šiauliai:Universiteto leidykla, 2001.
54. Švietimo vadyba./Modulio “Švietimo vadyba” knyga, Šiauliai,2006.
55. Zaleskienė I. Papildomo ugdymo sistemos metmenys.// Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993.
56. Zuoza R. Vaikų ir jaunimo pozityvioji socializacija:norminių aktų analizė. Socialinis ugdymas Nr.16(27), 2011.
57. Žalimienė L. Socialinės paslaugos. Vilnius:Vilniaus universitetas, 2003.
58. Želvys R. Švietimo organizacijų vadyba./ Mokomoji priemonė/. Vilnius:Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
59. Želvys R. Švietimo vadybos pagrindai. Vilnius, 2001.
60. Žemaitytė I. Jaunimo nusikalstamumo prevencija: neformaliojo ugdymo aspektas. Socialinis darbas Nr.5 (2), 2006.
61. Žemaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas:plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Mykolo Romerio Universitetas. Vilnius, 2007.